

સદગુણી સરોજ

કર્તા—

દીનશાહ નસરવાનજી દસ્તુર.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશ્ટ્રિ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૪૪૩ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ સદ્ગુણી સંશોધ

વિષય ૬ : ૩

સદ્ગુણી સરોજ

એક અતિ બોધદાયક રસીલું નોવેલ.

રચનાર અને છપાવી પ્રસીધ્ધ કરનાર
દીનશાહ નસરવાનજી દસ્તુર
મુંબઈ.

પહેલી આવૃત્તિ પ્રત ૧૫૦૦

સને ૧૯૩૦

(સર્વ હક્ક સ્વાધીન)

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું.—એન. એમ. ત્રીપાઠીની કંપની.,
કાલ્યાણેવી રોડ, મુંબઈ.

આ ચોપડીની ઉપજમાંથી ૧૦ ટકા જીવદયા મંડળના ફંડનાં
લાભાર્થે આપવામાં આવશે.

ગુજરાત વધાપ ઠ ગ્રંથાલય
સમઢાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૫૫૪૩
૬-૩

આ પુસ્તક શા. ચુનીલાલ અમીચંદ જવેરીએ પોતાના
શ્રી નટવર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં જાપ્યું ઢેકાણું સેન્ડહર્સ્ટ રોડ,
સધવીસદન, મુંબઈ અને મી. ઢીનશાહ નસરવાનજી
દસ્તુરે લેખનનમ રોડ, ગામઢેવીમાંથી પ્રગટ કર્યું છે.

આ ચોપડીનો કોઈપણ લાગ કર્તાની રજા સિવાય જાપશે, જપાવશે,
ભજશે, ભજવાવશે અથવા રફીન ઢ્રામા તરીકે લેશે, તો તેના
ઉપર કાયઢેસર પગલાં ભરવામાં આવશે.

પ્રાસ્તાવિક વચનો.

આજથી આઠ દસ મહીનાપર મહારાજ શહેરના એટલે ભરૂચના પારસી વતની મી. પેસ્તનજી પ્રીરોજશાહ કાપડીયા, બી. એ, બી. ઇ. જે. પી., પોતાની “ હયરત ” નામની વાતો માટે મહારી પાસે “બે બોલ” લખાવી ગએલા; એ “બે બોલ”ની શરૂઆતમાં મહે’ લખેલું કે, “પોતાના ધંધામાં મર્યા રહેતા હોવા છતાં પોતાની આવડત અને શક્તિ તેમજ દ્રષ્ટિ બિંદુ મુજબ મુજરાતી સાહિત્યની સેવા કરવા જે તત્પર હોય તેને નિરાશ ન કરતાં ઉ-તે-જન આપવું જોઈએ એવી માન્યતાને લીધે પણ મહે’ ભાઈ પેસ્તનજીને આ “બે બોલ” લખી આપવાની હા કહી. એજ અભિપ્રાયને આધિન થઈ આ દૂંઠ લેખ લખી આપવાની મહે’ મી. હસ્તુરને પણ હા કહી છે. જેમ મી. પેસ્તનજી ભરૂચના વતની છે તેમ મી. હસ્તુર પણ ત્યાંનાજ વતની છે, અને ત્યાંના એક જાણીતા ખાનદાન હસ્તુર કુટુંબના નબીરા છે, એટલે એક ભરૂચનો વતની બીજા ભરૂચના વતનીને સહાય કરે તો તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય જેવું હોય નહિ : સહાય ન કરે તો આશ્ચર્ય.

“હયરત” નો “બે બોલ”માં મહેં વિશેષ જણાવેલું કે “હાલમાં કેટલોક વખત થયા અંગ્રેજીમાં જેને Light Literature અને ગુજરાતીમાં “હળવું સાહિત્ય” કહે છે તે ઘણી ઝડપથી ગુજરાતી સાહિત્યમાં પસરવા માંડ્યું છે.” “સદગુણી સરોજ” એ ભતની સાહિત્યની શાખા ભેડે સંબંધ રાખતી વાર્તા છે. મી. દસ્તુર ન્હાની ઉમરના છે, ને એક ઉછરતા લેખક છે, છતાં એમણે કોઈપણ પુસ્તકનું અનુકરણ ન કરતાં માત્ર પોતાના મગજમાંથીજ આ વાર્તા ઉપભવી કાઢી છે, એ એમને મુબારકબાદી લેવાનું કારણ થઈ પડ્યું જોઈએ. ઉછરતા લેખકને અનુભવની ખામી હોય અને તેને લીધે તેની કલમ જે કામ કરે છે તે કાચું (Crude) તો હોયજ પરંતુ તે કામમાં આગળ જતાં વિકાસ પામવાનાં અંશ છે કે નહિ, એ જુવાન લેખકની કલમ વખતના વહેવા સાથે ખીલતી જશે કે નહિ, તે વાંચકે જોવાનું છે અને તે દષ્ટિએ જોતાં મી. દસ્તુરની કૃતિ હસી કાઢવા જેવી નથી. ઘણી વાર્તાઓ વાંચી રીઢા થઈ ગએલા વાંચકને એમાં ખામીઓ ઘણી જણાશે, પરંતુ તેની સાથે ખૂબીઓ તેથી વિશેષ માલમ પડશે. એક પારસી આવી સારી રીતે હિંદુઓનો ગૃહ સંસાર ચિતરી શકે અને તે પણ હિંદુસાઈ ગુજરાતીમાં, એજ મી. દસ્તુરને ધન્યવાદ આપવાનું એક મોટું કારણ છે.

હાલના વખતમાં પારસી કેમનું કોઈપણ શખ્સને ભાગ્યેજ હિંદુઓના ગૃહ સંસાર, તેમના રીત રિવાજ, તેમની દિન ચર્યાની આટલી બધી ગાઢ માહોતી હોઈ શકે. વળી હિંદુ સ્ત્રીની ખૂબસુરતીનાં વર્ણન પણ પરદેશી ઢબને ન અનુસરતાં સ્વદેશી ઢબે આપવામાં આવ્યા છે (દાખલા તરીકે જુઓ પાને પાંચમે “ સરોજ ” ના સૌંદર્યનું વર્ણન) એ પણ એ પુસ્તકની ખૂબી છે. જો લેખકની કેમ પારસી છે એમ વાંચકને ખબર ન હોય તો તેને ભાગ્યેજ લાગે કે એ વાર્તા એક હિંદુ નહિ પણ એક પારસીએ લખેલી છે.

વાર્તાનું વસ્તુ બહુ સરળ છે, તેમાં જરાપણ અટપટાપણું નથી. ભોળાઓને ભામટાઓ કેમ ઠગે છે, ને છેવટ ખરો પ્રેમ અને સદગુણ કેમ ફતેહમંદ થાય છે, તે એમાં બતાવ્યું છે. વાર્તા ઢંકી છે એટલે થોડા વખતમાં વાંચી પૂરી કરી શકાય છે, તેથી વાંચકને કંટાળો આવતો નથી અને વાંચી રહ્યા બાદ ઘડો અને બોધ બંને મળે છે, એટલે મી. હસ્તુરની વચનાં જીવાન વાંચકોને એમાં રસ પડવોજ જોઈએ.

મુખ્ય, }
તા. ૧૪મી મે સને ૧૯૩૦. } કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી.

દીબાચો.

બહાલા વાંચક,

“સમય બળવાન છે, નથી પુરુષ કે દારા બળવાન” આ વાત સાચીજ છે. જગતમાં ઘણીકવાર આશા નિરાશા-માં અને નિરાશા આશામાં કેમ ફેરવાઈ જાય છે એ તો જે જગતનો અનુભવ હોય છે તેજ સમજી શકે છે. આશા અને નિરાશાના કડવા અનુભવ મને મહારી નાની ઉમરમાંજ થોડા ઘણા મળેલા હોવાથી હું એટલુંજ સમજી શકું છું કે ફરેક બાબતમાં ‘Patience and Courage’ એ બે ગુણો જો ખીજવ્યા હોય તો આ દુનિયાના આશા નિરાશાના ભજવાતા નાટકના સ્ટેજ ઉપર કાંઈક ફરતેહ મળવાના સંભવો વધારે હોય છે.

આ પુસ્તક કે જે બહાર પડે છે, તે પુસ્તકમાં શ્રીમં-તોના પુત્રો માતાના ખોટા લાડથી કેમ બગડી જઈ, દુબોટોની “સોનેરી જાળ”માં ફસાઈ જઈને, શરાબ અને વેશ્યાઓના ભોગ થઈ કુટુંબની ઇજાત, તન, ધન, વિગેરેનો નાશ કરી, કેવી રીતે દુઃખી થઈ, અંતે સદ્ગુણ અને સાચો પ્રેમ કેમ બહાર આવે છે તે, તથા ખીજ કેટલીક સંસારની બાબતો ચર્ચાવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. દુકમાં “હરબટ”

ના શબ્દોમાં એટલું જ કે :—

“By no means run in debt: take thine own measure
Who cannot live on twenty pounds a year,
Cannot on forty; he's a man of pleasure,
A kind of thing that's for itself too dear”

આ પુસ્તક કેવી રીતે બહાર આવ્યું તે માટે થોડાક
પ્રશ્નો નીચે મુજબ લખવા જરૂરીઆત છે :—

“મુબઈની મ્યુનીસીપાલિટીના બાણીતા માણ એન્જ-
નીયર મી. ફરામણ જમશેદજી બીડયા L. C. E. અને
મુંબાઈના પ્રજામિત્રના છાપાના બાણીતા માણ અધિપતિ
રા. યુ. કે. જોડા બી. એ. (કે જેઓ હાલ આફ્રીકા ખાતે
હિંદીવાનોનો કેસ છાપા મારફતે રજુ કરવા ગયા છે અને
જેઓ બરુચની ગવરનમેન્ટ હાઈ સ્કૂલમાં મહારા શિક્ષક
હતા) તેમની મુચના અને ફરમાસથી કવિ રામલાલ (કે જે
ગુજરાતી નાટક ભુમી ઉપર બાણીતા અને અનુભવી ડાય-
રેક્ટર તરીકે પ્રખ્યાત થઈ ગયેલા) તેમને રા. મણીલાલ
દલાલ સાથે મળીને મહારા એ ઇતિહાસીક નાટકો તથા
શોશલ (હિંદુ સંસારી) નાટક વંચાવ્યો. આ મહારા નાટકો
એમને પસંદ પડવાથી પોતાને માટે રાખવા માંગ્યા અને
અમારું એગ્રીમેન્ટ થતું હતું પણ ચોક્કસ એક કારણને

લીધે અને કવિ રામલાલ આ અવનિનું અજવાળું ભેટા. બંધ થવાથી આ વાત પડતી મુકાઈ; પણ મહારે અહીં ખુલ્લા દીલથી કબુલ કરવું જોઈએ કે તે ભલા અને પ્રમાણીક ડાયરેક્ટર મરહુમ કવિ રામલાલે મને કેટલીક સુચનાઓ અને ગાયનોની ત્રણતરજો મહારા એક ઇતિહાસીક નાટક માટે આપી, અને સાથે એક એવી પણ સુચના કરી કે આ હિંદુ સંસારી નાટક નોવેલના આકારમાં હોય તોપણ ઘણાજ રસ પડે.

જહાલા વાંચક ! મને પણ આ વિચાર કાંઈક ઠીક લાગવાથી આજે મહારે “શોશીયલ ડ્રામા” કેટલાક સુધારા વધારા સાથે નોવેલના આકારમાં જહાર પડવાને શક્તિવાન થાય છે, અને એવોજ વિચાર સ્વર્ગવાસી શેઠ નીતીસેન દ્વારકાદાસે જ્યારે મહારા શોશીયલ ડ્રામાની માંગણી કરી, પણ મહારી કિમ્મત ભારે પડવાથી તે વિચાર માંડી વાળ્યો ત્યારે તેમને મહારા એ નાટકનો ખાલી પ્લોટ હીંદી ભાષામાં લખવવા માંગ્યો (કે જે હું કેંઇપણ દિવસ આપી શકું નહિ) ત્યારેજ મને કાંઈક લાગ્યું કે આ મહારે “શોશીયલ ડ્રામા” નોવેલના આકારમાં હોય તો ઠીક અને તેથીજ અતે તે નોવેલના આકારમાં ઘણાક સુધારા વધારા સાથે આજે જહાર પડે છે.”

કર્તા

દીનશાહ નસરવાનજી દસ્તુર.

Shri Natvar P. Press, Bombay 4.

બહાલા વાંચક ! કોઈપણ ધંધામાં Footing મેળવવું ઘણું મુશ્કેલ છે. આ વાત સાચીજ છે અને કોઈક સમયે તો સન્માનને ખાતર (Prestige) અથવા તો કેટલાકેની “ભાંજફેડ”ની પોલીશીને લીધે આશા નિરાશામાં ફેરવાઇ જાય છે. મહારી ખાખતમાં પણ તેમજ થયું છે, પણ બધા કાંઈ ભાંજફેડ કરવાવાળા હોતા નથી. કોઈકે wayમાં પણ પણ મુકવા રાજી હોય છે.

મહારા ભલા અને સદ્ગુણી મિત્ર શેઠ ખરસેદજી જે. બી. વાડીયા, શ્રી યુ. કે. ઝોઝાનો, તથા બીજા મિત્રોનો મને મદદ આપવા માટે આભાર માનું છું.

ગુજરાતી સાહિત્યના પિતા મુંબાઈની “સ્મોલ કોઝીઝ કોર્ટ”ના વડા જડજી તથા મુંબાઈની હાઈ કોર્ટના પણ એક સમયના જડજી દીવાન બહાદુર કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી માટે તો હું એટલુંજ કહીશ કે એ ભાઈ સારી સુખાકારીમાં રહી લાંબુ આયુષ્ય ગુજરાતી સાહિત્યની સેવા કરવા લોગવે. દીવાન બહાદુર કૃષ્ણલાલ ઝવેરી જેવા વિદ્વાન લેખકો ગુજરાતીમાં હોવાથી ગુજરાતી સાહિત્ય ઉંચે પગડીએ ચઢે તો કાંઈ નવાઈ નહિ, એ ભાઈનો પણ હું આભારી થયો છું, અને આવા વિદ્વાન તથા મોટા માણસ હોવા છતાં તદ્દન સાદા, અને કેટલા ભલા છે, તે તો જ્યો એમની જોડ Contact માં આવે છે, તેઓજ સમજી શકે છે.

મુંબાઈ,	}	હીં પ્રજનો નમ્ર સેવક,
તા. ૨૧-૧૧-૩૦.	}	દીનશાહ નસરવાનજી દસ્તુર.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ	વિષય.	પૃષ્ઠ	પ્રકરણ	વિષય.	પૃષ્ઠ
૧	પ્રેમના ઉમેદવારો	૧	૨૦	સરોજનું હરણ	૧૧૪
૨	કુટુંબમાં કલેશ	૧૪	૨૧	અચાનક મેળાપ	૧૨૦
૩	બ્લેક લાઈન કલબ	૨૨	૨૨	કમનસીબ કુટુંબ	૧૨૫
૪	શેડની સંમતિ	૨૬	૨૩	નવલની શોધમાં લહેરીની	
૫	દગાખાજ દોસ્ત	૩૧		મદદ	૧૩૧
૬	મદન નવલ જોડે	૩૫	૨૪	ઝેરી જમાનામાં પાપનું	
૭	વિવાહની વધામણી	૪૫		હૃદયભેદક પરિણામ	૧૪૬
૮	મદન્ના લગ્ન	૫૦	૨૫	નવલનો ધમકી ભરેલો પત્ર	૧૫૦
૯	પતિ પત્નિ	૫૮	૨૬	એક વધુ સાહસ	૧૫૪
૧૦	મહાત્મા	૬૫	૨૭	ગરીબ બિચારી	૧૬૧
૧૧	મહાત્મા કે મવાલી	૭૦	૨૮	અવસાન અને ઉપકારનો	
૧૨	દોસ્તીની મજબુત ગાંઠ	૭૬		બદલો	૧૬૬
૧૩	પુત્ર	૮૧	૨૯	શાખાશ લહેરી	૧૭૦
૧૪	સરોજનું કદપાંત	૯૦	૩૦	પાપીના પંજમાંથી છુટેલી	
૧૫	મહાત્માની ચેલી પત્રાચન	૯૬		સરોજ	૧૭૭
૧૬	અદાલતને રસ્તે	૧૦૧	૩૧	કર્મનું ફળ, પત્રનો ભેદ, અને	
૧૭	બીન ગુન્હેગાર	૧૦૩		છેલ્લી સલામ	૧૮૩
૧૮	નવલ છટકયો	૧૦૭	૩૨	લગ્નોત્સવ	૧૯૦
૧૯	મધરાતમાં આગ	૧૧૦	૩૩	છેવટ	૧૯૨

અર્પણ પત્રીકા.

દીવાન બહાદુર અંબાશંકર ઉત્તમરામ મળજી કે જેઓ મહારા ંહાલા વતન ભરૂચ શેહેરના એક જાણીતા લોકપ્રીય શેહેરી અને એક બાહોશ ધારાશાસ્ત્રી છે, અને જેમને ભરૂચ શેહેરની સેવા ભરૂચની મ્યુનીસીપાલિટીમાં તથા પબ્લીક વર્કસના ચેરમેન તરીકે અને ધારાસભા મારફતે પણ કરી છે, અને હજીપણ જોકે લગભગ ૫૫ થી ૬૦ વર્ષની ઉંમર થઈ છે, છતાંપણ મહારાં બહાલાં વતન ભરૂચની સેવા મુગેમોઢે કરે છે. દીવાન બહાદુર મળજી ભરૂચના એક મોટા માણસ છે, છતાંપણ ઘણાજ સાદા, સલા અને પરોપકારી તથા પરદુઃખલંબન છે, એમ એમની જોડે જેઓ સંબંધમાં આવ્યા છે તેમને અનુભવ્યું છે. મહારા ટુંક સમયના મેળાપમાં એમનું મળતાવડાપાણું, તથા ભરૂચના ગરીબોને મદદ કરવાની એમની ઉત્સાહ અને ઉમંગ જોઈને હું એક ભરૂચ શેહેરના વતની તરીકે ઘણો ખુશી થયો છું, અને એક ભરૂચના વતની તરીકે આ મહાર્ પુસ્તક એમને અર્પણ કરું છું.

લી. દીનશાહ એન. દસ્તુર.

શુદ્ધિ પત્ર.

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧	૧૪	સીદી	સીડી
૨	૧૩	લટા	લટો
૩	૬	તવગર	તવંગર
૭	૪	રીખાયલાને	રીખાયેલાને
૮	૧૮	કોઈ	કાંઈ
૯	૪	નાહ	નહિ
૧૦	૮	બને	બંને
૧૧	૧૩	બને	બંને
૧૨	૧	રદય	હૃદય
૧૩	૧૯	લાગ્યો	લાગ્યું
૨૦	૨	અ કટોકટીના	આ કટોકટીના
૨૨	૭	કેમ	કેમે
૨૩	૬	શકાતું	શકાતુ
૨૪	૧૮	હંમેશની	હંમેશની
૨૮	૧૧	આપણા	આપના
૨૮	૧૮	નજરે નહાળ્યા	નજરે નિહાળ્યા

(૨)

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૬	૪	મહાજને	મહારાજને
૫૫	૯	થયું	થયા
૫૯	૧૯	ની	તેની
૬૧	૧૬	ઉપરા આપરી	ઉપરા સાપરી
૬૪	૩	તની	તેની
૮૮	૨૦	પડડો	પડદો
૯૮	૯	હંકરાવી	હંકારાવી
૧૦૫	૨	પશ્ચિતાપ	પશ્ચિતાપ
૧૦૭	૮	નાવ મફક	તાવની માફક
૧૧૨	૧૬	ભામી	ભાભી
૧૧૪	૧૩	લક્ષંગલો	લક્ષંગાના
૧૧૮	૧૨	ડુસ	ડુસકાં
૧૨૮	૪	નેકરો	નોકરો
૧૩૦	૧૨	ભોગવવાનો	ભોગવવાનો
૧૩૮	૬	ચાંદની	ચાંદની
૧૩૯	૩	કરી	કહી
૧૩૯	૯	કરીશ	કહીશ
૧૩૯	૧૩	નવલની	મદનની
૧૪૨	૧૬	ઈનરપેરટર	ફોજદાર

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૪૫	૮	સુશીલે	સુશીલ
૧૪૯	૧૭	દેડી	દોડી
૧૫૦	૧૧	હતી	હતો
૧૫૦	૧૫	ભા	પ્રભા
૧૫૧	૨૦	સરનમું	સરનામું
૧૫૪	૧	કયોં	કયેં
૧૫૪	૫	અથાગ	અઝાથ
૧૫૬	૧૯	પોલીસો	પોલીસ
૧૫૭	૧૦	હંઠરાવી	હંઠારાવી
૧૫૭	૧૨	સુમસાન	સુમસામ
૧૫૯	૧૬	રીવેલ્લર	રીવોલ્લર
૧૫૯	૧૭	ભેળો	ભોળો
૧૬૪	૫	નયું	નફું
૧૭૦	૧૬	હથિઆર	હથીઆર
૧૭૪	૫	સેખચલ્લીમાં	શેખચલ્લીના
૧૭૮	૨૧	દૂરથી	દૂરથી
૧૮૨	૪	મજામાં	મજાહમાં
૧૮૩	૧૪	સારદા ભૂવન	શારદા ભૂવન
૧૮૯	૧૬	વનવ	નવલના

સદ્ગુણી સરોજ.

૧૫૫૪૩

પ્રકરણ ૧ હું.

“ પ્રેમના ઉમેદવારો ”

લકેશ્વર પર આવેલું “ શારદાભુવન ”
અત્યારે પૂર ભપકામાં શોભાયમાન દીસતું
હતું આ મોટા આલીશાન ભૂવનમાં ઢાખલ
થવાને એક મોટો દરવાજો રસ્તા પર
પડતો હતો. તેને કમ્પાઉન્ડથી

ઘેરી લેવામાં આવ્યું હતું. એના આગલા યોગાનમાં
જાતજાતના કુલોથી શોભીતો બગીચો હતો. મકાનમાં પ્રવેશ
કરવાને મોટી આરસપહાણની પગથીઓ હતી, તેનાથી
જશ આગળ જતાં મોટો ઢાહર હતો, તેનાથી પહેલે મજલે
જવાતું હતું. આ ઢાહર એટલો પહોળો હતો કે એકી સાથે છ
માણસ સહેલાઈથી ચઢી શકતાં હતાં. ઉપર જતાં આગલા
ભાગમાં મોટો ઝડખો હતો, તેની પાળ ઉપર વિવિધ
જાતનાં પૂંપોનાં કુંડા ગોઠવેલાં હતાં. અહિં એક નાની
સીંદી પરથી ધાખા ઉમર જવાતું હતું ધાખા ઉપર જઈને

જોતાં આખી મુંબઈ નગરી નજરે ચઢતી. તેની પેલી મેર એક ગોળ સીડી ઠેઠ લાયબ્રેરી હોલમાં જતી. આ હોલ જોતાં એક રાજના મહેલનો ખ્યાલ થતો. તેની ભીંત પર કેટલાક પંડીતો અને મહાત્મા પુરુષોની છબીઓ લટકાવેલી હતી. વચમાં એક મોટું ઝુમર એક મોટા રાઉન્ડ ટેબલ ઉપર લટકતું હતું. રાઉન્ડ ટેબલ ઉપર થોડાંક પુસ્તકો તથા પેપરો પડ્યા રહેતાં. આ હોલ બધા ઓરડાઓ કરતાં મોટો હતો. તેની પાછળની બાજુએ શયન ગૃહ હતું. આ નાના ઓરડામાં તરેહવાર મોહક ચીજો હતી. એક આરામ ખુરસી ઉપર પચ્ચીસેક વર્ષનો યુવાન હાથમાં પુસ્તક લઈ વાંચતો હતો. તેની સામે એક હીંચકા ઉપર એક સોળ વરસની કુમારીકા બેસી બેઠી હતી. તેના વાળોની લટા પવનથી ઉડી આંખ ઉપર આવતી ત્યારે તે ચાંવના અતી મોહક લાગતી. તેના સાથેના પાલક ઘડીક પવનને સપાટે ચઢતો ત્યારે તેની યુવાનાની મસ્તી જણાઈ આવતી. તેના નયનમાં આકર્ષણ કરનાર કાજળ હતું. તે હસ્તી ત્યારે તેના મુખમાંથી કુલો ખરતાં હોય એમ લાગતું હતું. “કેમ બહેન ! આજે ફરવા આવવું છે ! આજે અમારી કોલેજનું સોશયલ ગેધરીંગ છે.” યુવક પુસ્તક બાજુપર મુકતાં બોલ્યો. “નહિ, લાઈ હું આજે ભગીની સમાજમાં ગીતાનું અધ્યયન થવાનું છે ત્યાં જનાર છું એટલે

તમારી સાથે આવી શકું એમ નથી. સ્ત્રીઓને હંમેશાં એવી મોજશોખમાં રમ્યાં પમ્યાં રહેવું ન જોઈએ, સ્ત્રીઓએ તો મોહક વસ્તુઓથી દુર રહી કલ્યાણનો પંથ લેવાનો છે.” તે યૌવનાએ બાઈને ખોટું ન લાગે એમ કહ્યું.

આ બાઈ બેન એક ખીજને અત્યંત ચાહતાં હતાં. તેઓ એક તવ ગર પિતાના બાળકો હતાં. તેમના પિતાનું નામ દ્વારકાદાસ હતું. દ્વારકાદાસ શેઠની સ્ત્રી શારદાગૌરીની ઉંમર આળીસ વર્ષની હતી. તે લોખી અને ઉદાર હતી. પીયરથી સાસરે આવી ત્યારે તે પુષ્કળ દ્રવ્ય લાવી હતી. તેનાજ પૈસે દ્વારકાદાસ શેઠ ધનવાન બન્યા. આથી શેઠ કંઈક શારદાથી દબાતા. તેમનાં બે છોકરાં માતાપિતાનાં અતી લાડકવાયાં હતાં. મહનને લાડ લડાવવામાં શારદાએ કંઈ બાકી રાખી ન હતી. જ્યારે તેની પુત્રી કિશોરી લાડમાં ઉછરેલી હોવા છતાં સદ્ગુણી અને સુશીલ હતી. કોઈનું દુઃખ તે પોતાનું સમજી લેતી. આ કુટુંબ હાલ સુખના સામ્રાજ્યમાં કલ્લોલ કરતું હતું.

.....મહન કપડાં પહેરી મોટરમાં બેસી સોશયલ ગેધરીંગમાં જવા નીકળ્યો. કોલજના કમ્પાઉન્ડમાં આવતાં મહનના બધા મિત્રો તેને રહામા લેવા આવ્યા.

કમ્પાઉન્ડ આશોપાલવના પાંદડાના તોરણથી ઘણુંજ દીપતું હતું. મહેમાનોને માટે સુંદર ટેબલો ઉપર સફેદ

ચાદરો પાથરી દીધી હતી. સ્ત્રીઓની પણ થોડી સંખ્યા હતી. ઇંગ્લીશ બેન્ડનો મીઠો સરોદ હરેક આગન્ટુકને આવકાર આપતો હતો. હરેકના મ્હોંપર ખુશાલી જણાતી હતી. મદન મિત્રોનાં ટોળામાં હસી હસી વાર્તાલાપ કરતો હતો.

આજનો દિવસ એ મદનની પડતી શરૂ કરનારો હતો. આજથીજ તેનું નશીબ પલટતું હતું. તેનું એ બીચારાને ક્યાંથી ખબર હોય ? તે ભોળા યુવાનનું દીલ નિષ્કપટી હતું. તેનું દીલ એક બચ્ચાંના જેવું હતું. મદનને એ મિત્રો અંગતના હતા તે બેમાં એકનું નામ સુશીલ કાન્ત હતું. સુશીલકાન્ત એક તવંગર પીતાનો પુત્ર હોઈ સાદો વિનયી તેમજ સદ્ગુણસંપન્ન હતો; તેની ઉંમર મદનના જેટલીજ હતી. મદનની સાથે કોલેજમાં અભ્યાસ શરૂ કર્યો ત્યારથીજ તેને તેની સાથે ઘાડી મિત્રતા બંધાઈ હતી. જ્યારે તેનો બીજો મિત્ર નવલ એક બદમાસ અને કપટી હતો. તેણે તેની સાથે બદહત્તનથી મિત્રતા બાંધી, તેનો પિતા તેને નાનપણમાંજ મુકી મૃત્યુ પામ્યો હતો. તેનામાં ઇર્ષાની આગ હંમેશ બળ્યાં કરતી. ધનવાન થવાને તે બહુ ઉત્સુક હતો, બાળપણથીજ કુસંગતને લીધે તે એક પુરો બદમાસ થયો. એક નીચ મિત્ર કેવી મિત્રતા રાખે છે તેનો તે દ્રષ્ટાંતરૂપ હતો.

લોકો ધીરે ધીરે છુટાં પડવા લાગ્યાં. માત્ર કોલેજ-અનોનો થોડો સમુહ આમ તેમ ફરતો હતો. એ વખતે

સરોજ નામની એક વીસ વર્ષની યુવતી ત્યાં આતી. આ સ્વરૂપવાન કુમારીકા તેના પીતાની એકનીએક લાડકવાઈ પુત્રી હતી. હજી તે કુમારીકાજ હતી. તે મદનની સાથે કોલેજમાં અભ્યાસ કરતી હતી. તેની કામદેવના ધનુષ્ય જેવી કાળી ભમરોએ કેટલાકેને આકર્ષ્યા હતા. તેને પડતો બોલ ઝીલવાને કેટલા યુવકો આતુર રહેતા. તેની શુકની આંચ જેવી નાસિકા તેના ચહેરાને વધારે દીપાવતી. તે છુપું હસતી ત્યારે કેટલા યુવાનો ભાન બુલતા. ટુંકમાં દરેક તેની તરફ આકર્ષતા. આ સૌંદર્યની પુતળીને મદન તથા સુશીલકાન્ત સાથે થોડો પરિચય હતો.

તેને આવતી જોતાં ત્રણે યુવકો તેને આવકાર આપવા દોડ્યા, કારણકે તેઓ ત્રણેજણા આ ખુબસુરતીને આહતા હતા.

“કેમ? મી. મદનલાલ તમે મારો રૂમાલ જોયો છે?” આમતેમ રૂમાલ શોધતાં તેણે પૂછ્યું”

“હાજી, આજ કે?” નવલે રૂમાલ બતાવતાં કયું.

“થેંકયુ! મી નવલ.” તેણે આભાર માન્યો.

એટલામાં મદન તથા સુશીલને તેના એક મિત્રે બોલાવવાથી તેઓ તેની પાસે ગયા. ફક્ત નવલ અને સરોજ એકાંત રથળે રહ્યા.

સરોજે રૂમાલ લઈ જવા માંડ્યું એટલામાં નવલ

બોલી ઉઠ્યો. “અરે જવાય છે મીસ સરોજ ? મારે તમને
એક વાત કહેવી છે.”

“ખુશીથી કહો જે કહેવું હોય તે”

“તે વાત આપ કબુલ રાખશો ?”

“હા, હું તમને વચન આપું છું” ભોળી સરોજે
તેને વચન આપ્યું.

“જુઓ, હું તમારી પાસે, પૈસા ટકા માંગતો નથી,
પણ એક પ્રેમ કે જે મેળવવો બહુ મુશ્કેલ છે. હું આજે
કેટલો વખત થયાં તમને મારા ખરા જીગરથી આહું છું
મારે માટે કેટલાં ઘરોની માંગણી થઈ છે, પણ બસ મારી
નજરમાં તમેજ રમી રહ્યાં છો. જો આપ મારી માંગણી
કબુલ રાખશો તો આહા ! મારો સંસાર કેવો સુવર્ણમય
બનશે તે હું કહી શકતો નથી. તમે મને નિરાશ ના
કરો મીસ સરોજ ? હું તમને ફરી કહું છું કે આ
દુનિયામાં અન્ય સ્ત્રીઓ મારી બેન સમાન છે. સરોજ ?
મારીપર જરા તો દયાની દૃષ્ટિએ જુઓ ? શેકસપીઅરના
રોમીયો અને જુલીયટને યાદ કરો તેવોજ પ્રેમ મારો તમારા
પ્રત્યે છે.” ઢોંગી નવલે આંખમાં અશ્રુ લાવી તે ભોળી
કુમારીકાને ફસાવવાનું પગથીઉં બાંધવા માંડ્યું. નવલ એ
એટલો મીઠા બોલો હતો કે સામા માણસને જરાપણ બંદેમ
પડવા દેતો નહિ.

“મી. નવલ ! હું શું કરું ? લાચાર છું, સરોજ ગળગળી થઈ બોલી, મારું વેવિશાળ થઈ ગયું છે નહિ તો તમનેજ હું પસંદ કરત.”

“સરોજ ! રીબાયલાને વધારે ના રીબાવો. હું તો આપની પાસે હજી પ્રેમ યાચના કરું છું. એ ભિક્ષા આપવી એ આપનાથી થઈ શકે એમ છે. મારા જીવનની દોરી આપના હાથમાં છે. મને મારવો જીવાડવો એ તમારી મુનસફી ઉપર છે.”

“હું શું જાણું કે તમે મને આવા ખરાં જીગરથી ચાહો છો” સરોજે નવલનાં આંસુ લુંછ્યા. તે ભોળી ધીરે ધીરે નવલની જાળમાં સપડાતી ગઈ.

“સરોજ ! આપના પતીનું નામ શું ?” નવલે પૂછ્યું.

“મી. મોતીલાલ, કે જેઓ હાલ ઇન્ટરમાં છે.”

“અરે ! શું ! વિકૃલરાય ઝવેરીનો પુત્ર તો નહિ ?”

“હાજી તેજ, કેમ તમે આશ્ચર્ય કેમ પામો છો ?”

શીવ, શીવ, મારે શા માટે બીજાનું અણુઘટતું બોલવું જોઈએ, પરંતુ મારે તમને કહેવું જોઈએ કે તમે એક નાલાયક સાથે પરજીનાર છો સરોજ ! મને તમારે માટે બહુ લાગી આવે છે.

“મી. નવલ ! ખરું કહો, મારાથી બીલકુલ છુપાવતા ના અને કહો કે મારા પતિ કેવા ચારિત્ર્યના છે !” ‘તમે મને

ચાહતાજ હો તો તમારી ફરજ છે કે મને બચાવવી જોઈએ.” સરોજના મનમાં વહેમનું જાળું ગુંથાવા લાગ્યું.

“મારે કહેવુંજ પડશે? અરે દુનિઆમાં કેવી જાતના લોકો હોયછે. તેઓ હંમેશાં પાપી કૃત્યો કરવામાં મશગૂલ રહે છે. તમારો પતિ પણ એક વેશ્યાગામી છે” નવલે તેને હાથમાં લેવા માંડી.

“ઓ? શું કહો છો?” સરોજ ગભરાઈ ઉઠી

“જુહા, આ બધું સાચુંજ છે અને વધારામાં બિહારીલાલ ખેરીસ્ટરની પુત્રી રમણીની મોહ જાળમાં સપડાયા છે. તમને પરણી તમારો પૈસો હજમ કરી બીજી સ્ત્રીપરણી તમને રાજગતાં કરી મુકશે. આ વાત મને તેના એક ખાસ મિત્રે કરી છે. તમેજ વિચારો કે તમારા પિતાએ આવા રત્ન જોડે તમારું કેમ વેવિશાળ કર્યું?” “નવલ મને કંઈ રસ્તો બતાવો, સરોજની આંખમાંથી આ વખતે ઊન્હાં અશ્રુ વહેતાં હતાં. તેના ગાલની લાલ્લી ઉઘી ગઈ હતી. અશ્રુથી બીંજાયેલા ગાલોથી તેનું મુખ વધારે દયાજનક દીસતું હતું. તેનું હૃદય આ સાંભળી ચીરાઈ જતું હતું હું કંઈ મોતીલાલને પરણુનાર નથી. બલે મારા પિતા એક વખત મારો જીવ લે પણ હું કદિ હવે તેનું મ્હોં જોઈશ નહીં.”

“તુમે હજી નાહાન છો, હવે તમારે તમારા પિતાની

વિરૂધ ન જવું જોઈએ નહિ તો માહું પરીણામ આવશે. નવલ તેને સમજાવતો હોય એમ બોલ્યો. તમે તેને નહીં પરણશો તો તમારી યોગ્ય બીજે કોણ એવો ધનવાન મળશે ?”

“ નહિ નાહ, મી. નવલ, હું પૈસાની ભુખી નથી. પૈસા તો આજે છે કાલે નથી. પૈસાના પૂજક તો પ.પી.ઓજ હોય છે, મને માત્ર શુદ્ધ પ્રેમ કે જે અવિચળ હોય છે તેજ જોઈએ છે. અનં જાતે ન મળશે તો જીંદગીભર કુમારી રહીશ” સરોજ જુસ્સાભેર બોલતી હતી. તેની આંખ રાતી ચોળ થઈ ગઈ હતી.

થોડી ક્ષણ સુખી બેમાંથી કોઈ બોલ્યું નહિ. માત્ર સરોજ થોડી થોડી વારે તેની સાડીના પાંતવથી આંસુ લુછતી હતી.

નવલ ! હું તમારી પાસેથી પ્રેમની આશા રાખું છું; તમે મારા પતિ થશો? હું તમને મારા પ્રભુ તરીકે ચાહીશ, મને તરંગર જાણી અટકશો ના, જેમ એક ગરીબ પત્નિ પતિના પાસામાં રહે છે તેમજ હું આપની પાસે રહીશ”.

“મારી અણીયત્ત સરોજ હું હવેથી તારોજ છું” કહી નવલે સરોજને પાસામાં ખેંચી.

આજ પળે મદન પાછળ ઉભો રહી આદ્રશ્ય જોતો હતો. “ અરે ! આશું ? મારી સરોજ નવલના હાથમાં ? ગયા સોમવારે તો મને વચન આપ્યું કે મદન હું તમારી

સાથેજ લગ્ન કરીશ. નારી એ નર્કની ખાણ છે તે વાત સાચીજ ઠરે છે.” તે વિસ્મય પામી મનમાં બોલ્યો.

સરોજ દુરથી મદનને જોતાં ગભરાઈ. ને ઉભી થઈ અને બોલી “નવલ ! હું રજા લઉં છું, મારા પિતા મારી વાટ જોતા હશે. હવે મારે જવું જોઈએ.”

“ઘૈયું રાખજો, હું તમને મારાથી બનતી મદદ કરીશ” નવલ બોલ્યો.

બંને ઉઠવા જતાં હતાં તેટલામાંજ મદન ત્યાં આવી પહોંચ્યો. “મીસ સરોજ ? તમારે જેને ચાહવું હોય તેને ચાહજો પરંતુ મને જે સોમવારે વચન આપેલું તે આટલીવારમાંજ ભુલી જાઓ છો ? ખરું કહો તમે મને ચાહો છો કે નવલને ? તે યુવાન તેનો જવાબ સાંભળવા ટટાર થઈ ઉભો.

બંને યુવાનો તેના મ્હોંસામુ ટીકીને જોતા હતા. તેના જવાબ પર તેઓના કિસમતની દોરી લટકેલી હતી. બંને ઉત્સુક હતા.

“ખરું જોતાં મેં આ વિશ્વાસઘાતનું પગલું ભર્યું છે. મી. મદન તમને એક વખત હું વચન આપી ચુકી છું તે મારાથી ઇનકાર કરી શકાય નહિ, મેં આપને ઠગ્યા તેની માફી માંગુ છું. માટે હવે આપજ મારા શીરતાજ છો.” આ સાંભળી પાપી નવલનો ક્રોધાગ્નિનો ભભુકો ઉઠ્યો પણ તે ખુસી થયો હોય એમ બતલાવી મદનને અભીનંદન આપ્યું.

“મી. મદન ! હું તમારા એક સુહૃદ તરીકે અભિનંદન આપુ છું ” મદને હરીને ડોકું ધુણાવ્યું.

“ મીસ સરોજ ? હું ઘણોજ ખુશી છું કે આપને યોગ્ય પતિ મળ્યો પ્રભુ તમને સુખી રાખે આજથી મને એક બંધુજ માનજો. “ નવલે તેના હૃદયની ઉદારતા ખતાવવા માંડી.

મદનને કયાં ખબર હતી કે તે દિવસથી આકૃતના વાદળાંઓ તેની આબુ બાબુ ધુમતાં હતાં. ત્યારથીજ તેની ખાના ખરાબીનું મંડાણ હતું.

થોડીવારમાં સુસીલ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. મદન જાડના કુંડાની સાથે લાકડીથી રમતો હતો. “ કેમ છો ? મીસ સરોજ ? આ પત્ર જરા વાંચી જોજો ” સુસીલે તેને પત્ર આપતાં કહ્યું.

સરોજે એક બાબુ જઈ પત્ર વાંચવા માંડ્યો.

“ શ્રીમતી સરોજ,”

કેટલા લાંબા વખતે આજે મારો હૃદયનો ઉભરો ખાલી કરૂં છું, હું અવિવાહીત છું, મારે આપની માંગણી કરૂં છું. હું આપના સિવાય અત્યાર સુખીમાં કોઈને ચાહતાં શીખ્યો પણ નથી જો આપ બીજાને વરી ચુક્યાં હોય તો લાચાર છું આશા છે કે આપ મને નાખુસ કરશે નહિં એજ લી. આપને મેળવવા ઉત્સુક સુસીલ “

ઠાગળ વાંચતાં સરોજથી હસી જવાતું હતું તેનું રહ્ય પ્રબુલ્લીત હતું, તે મનમાં બોલી, “મને મેળવવાને કેટલા જણા ઇંતેજાર છે. વિધી જ્યાં હોરે ત્યાં ખરૂં.” તે ધીમે ડગલે સુશીલ પાસે આવી.

“સુશીલ ? લાચાર છું. મદનને મનથી વરી ચુકી છું”

સુશીલની આશાના મહેલો જમીનદોસ્ત થયા હતા એ તેનું શોકજનક ચહેરો દેખાડી આપતો હતો.

‘બલે, સરોજ’ તારા નશીબમાં મદનજ લખ્યો હશે એટલે તું તેને મળી આવી. હું નારાજ નથી થયો. પ્રભુ તમને સર્વપ્રકારનું સૂખ આપે. આજથી તું મારી વ્હાલી બહેન છે. એક બાઈ જેમ પોતાની બહેનને ચાહે છે તેમજ હું તને મારા પવિત્ર ધર્મના સોગન ખાઈ કહું છું કે તને તેવીજ રીતે ચાડીશ. મારે બહેનની ખોટ છે તે તું પુરી પાડીશ.’ સુશીલના માયાળુ શબ્દોએ સરોજનું દીલ પીગળાવી નાંખ્યું.

મદન ત્યાં આવી વાર્તાલાપમાં સામેલ થયો, “કેમ ડીયર ? સુશીલની સાથે શી ચર્ચા કરે છે ?” તેણે હસતાં હસતાં કહ્યું.

‘મારા બાઈની સાથે જરા અધ્યાત્મ વિષે ચર્ચા ચલાઉં છું’ તેણે પણ સ્મીત કરી પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

સુશીલ છુટો પડી ઘર તરફ વળ્યો. આ જોડું

હાથમાં હાથ મેળવી વાતચીત કરતું જતું હતું એટલામાં દુર બે વ્યક્તિઓ ગુસગુસ કરતી હતી. તેમાંનો એક મોતીલાલ કે જેનો સરોજ સાથે વિવાહ થયો હતો તે અને બીજો કપટી અને દુરાચારી નવલ હતો.

‘શુ મારી સરોજ આટલી બધી બેવફા ?’ મોતીલાલે નવલને પુછ્યું.

‘અરે મોતીલાલ! તને તો હજી કંઈજ ખબર નથી, તારી સ્ત્રી એક વેશ્યાજ છે’ મોતીલાલની પાસે તોપનો ગોળો ફાટતે તોએ આટલો ન ચમકતે એટલો તે ચમક્યો.

તેની આંખમાં ખુન ઉકળી આવ્યું. તે એક વિકાળ પ્રાણી જેમ શીકાર પર ત્રાય મારે તેમ તે આનંદમાં ફરતાં મદન અને સરોજ પર તુટ્યો.

‘કમબખ્ત ! તને શરમ નથી આવતી? પારકી સ્ત્રીઓને ફસાવતાં કેવું પરિણામ આવે છે તે હું આજે તને બતાઉ છું’ કહી મોતીલાલે ગજવામાંથી ચાકુ કાઢી મદનને મારવા દોડ્યો.

આ જોઈ બીજા સ્ટુડન્ટસો અને નવલ દોડી આવ્યા, સરોજ બેબાકળી બની ગઈ. હોસ્ટેલનો લઈયો પણ દોડી આવ્યો. મોતીલાલ હાથ ઉંચો કરી મદન પાસે આવ્યો. ચાકુ મદનને ન વાગતાં લઈયાના કપાળ પર લાગ્યો. મદન સરોજને લઈ મુઠ્ઠીવાળી નાઠો. મોતીલાલને વધુ ઉશ્કેરી નવલ ધર્ષાની આગ હોલવતો હતો.

કુટુંબમાં કલેશ

રેક વાગ્યા હશે, મદન એક ટેબલ પર પત્ર લખતો હતો. પત્ર લખવામાં એટલો મશગુલ હતો કે તેને આબુખાબુનું બીલકુલ ભાન ન હતું. તેની માતા શારદા તેની પાછળ છુપાઈને પત્ર વાંચતી હતી.

પત્ર પૂરો થયો, એટલે શારદાએ તેના ખભા પર હાથ મુક્યો.

‘એટા, કેને પત્ર લખે છે?’ તેણે તેના લાડકા પુત્રને હેતથી પુછ્યું.

‘મારા એક મિત્રને.’

‘લાવ જોઉં કેવુંક લખ્યું છે.’ તેણે પત્ર જોવા માંગ્યો.

‘બા ! એમાં શું જોવાનું ? જેમ બધા લખે તેમ મેં લખ્યું છે.’

‘મદન ! તું એમ ધારે છે કે હું તારી આ વાત નથી જાણતી, મેં આખો પત્ર વાંચ્યો છે. તારો શો વિચાર છે ? જેવું હોય તેવું કહે, મારાથી છુપાવીશ નહિ. તારો વિવાહ

થયો છે તે છોકરી તને પસંદ નથી?' શારદા પુત્રના વિચાર જાણી લેવા બોલી.

ઘડીભર મદન ચુપ રહ્યો. 'કાંઈક એમ છે ખરૂં, મને એવું અલગ જોઈ પસંદ નથી' તે મર્યાદા મુકી બોલ્યો.

'દીકરા ! એવું ના બોલીએ, હજી તું નાદાન છે, ગમે તેમ તેને વેડી લેવી પડશે, હવે તારૂં વેવિશાળ ભાગ કરીએ તો લોકો કેવું ખુશ બોલે એનું તને જ્ઞાન છે?' શારદાએ સહેજ ઠપકો આપતાં કહ્યું.

'એમાં મારી તમે સલાહ લીધી હતો અને મને પુછ્યું હોત તો હું નાજ પાડત'

'પણ આના કરતાં બીજી કંઈ છોકરી તને સારી મળશે?'

'તને ખબર નથી ? વૃજલાલ બેરીસ્ટરની પુત્રી સરોજ કેવી ભણેત્રી અને સુશીક્ષીત છે, અને ખુદ્દુ' કહું છું કે મેં તેને તેની સાથે પરણવાનું વચન પણ આપ્યું છે.

'હે ! ક્યારે !' શારદા વિસ્મય પામી બોલી.

'ગઈ કાલે સાંજે હું જ્યારે અમારી કોલેજના સોશયલ ગેઝરીંગમાં ગયો હતો, ત્યારે તે મને ત્યાં મળી હતી અને તે વખતથી અમે પરસ્પર લગ્નથી જોડાવા વચન લીધાં છે' મદન માતાની શરમ રાખ્યા વગર બોલ્યો જતો હતો.

'તારા પિતાની સંમતિ લીધી ?' શારદાએ પૂછ્યું.

‘ના, એમાં સંમતિ શું લેવાની.’

‘મદન ! શું તું તારો વિચાર નહિજ ફેરવે ?’

‘બા ! હવે ગમે તે થાય પરંતુ મારો બોલ નહિ ફેરવે, હું મારું વચન પાળીશ.’

‘ભલે, દીકરા તને ગમે તેમ કર.’ શારદાએ મદનને માથે હાથ ફેરવતાં કહ્યું.

‘પરંતુ બા, તું બાપાને ન સમજાવે ? હું ધાડું છું કે તે આ વિવાહની વિરૂધ્ધ થશે.’

‘ઠીક, હું તેને સમજાવીશ’ કહી શારદા ચાલી ગઈ.

મદનના મગજમાં અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. ઘડીમાં તે તેનું ભવિષ્ય વિચારતો તો ઘડીમાં તે હાલની સ્થિતિ જોતો. તે આમતેમ ઓરડામાં આંટા મારતો હતો, કોઈક વખત એક દીવાનાની માફક બડબડાટ કરતો. ‘બાપા મને રજા આપશે ? નહિ આપે તો મારે ક્યાં પરવા છે ?’ તે મનમાં બોલવા લાગ્યો. એટલામાં ઓરડાનું ઘર ઉઘડયું. ‘ભાઈ આજે બહાર નથી જવું’, ક્યારની ગાડી ખોટી થાય છે.’ મદનની બહેન કિશોરીએ બારણું ઉઘાડી કહ્યું. તે સ્વસ્થ થઈ બોલ્યો ‘હા, જવું છે બહેન, તું નથી આવતી ? ચાલ હું કપડાં પહેડું એટલી વાર’ કહીને તૈયાર થયો.

મહને ગાડીમાં બેસી ગાડીવાનને ચોપાટી તરફ હંકારવાનું કહ્યું. આજે મહનના મનમાં એકજ વિચાર ધોળાયા કરતો હતો. ગાડી કઈ તરફ જતી હતી તેનું પણ તેને જ્ઞાન ન હતું.

ગાડી ચોપાટી આગળ આવી લાગી. છતાં મહન ઉતર્યો નહિ. તે તો તેના એકજ વિચારના મણુકા ફેરવ્યા કરતો હતો. તેના ચશ્મે આગળ હંમેશાં સરોજની પ્રતિમા ખડી રહેતી હતી. ‘શેઠ, આપ ચોપાટી આવ્યા છો’ ગાડીવાને મહનને કહ્યું. મહન ઉતરીને થોડે દુર રેતીમાં બેઠો.

સાગરના મોજાં મહનના મનને વધારે વિઠ્ઠળ બનાવતાં હતા. તે ક્ષિતીજમાં અદ્રશ્ય થતા સુર્યને પલવારનીહાળી રહ્યો. આ દ્રશ્ય નિહાળતાં ક્ષણભર તેને વૈરાગ્ય આવ્યો. સંધ્યાએ પોતાનું શ્યામ વસ્ત્ર પૃથિવિ પર ખીછાવવું શરૂ કર્યું હતું લોકો ઘરભણી વળતા હતા. જ્યારે સંપુર્ણ અંધકાર છવાયો ત્યારે મહન એક છાકટાની માફક ડોલતો ગાડી આગલ આવ્યો, ગાડી શારદા ભુવન તરફ ચાલી. મહન પગથીઆં ચઢતો હતો ત્યારે કીસોરી હીંચકે બેસી શંકરની આરતી ગાતી હતી “બહેન, બાપા બહારથી આવ્યા?” આવતાં વારજ મહને આ પ્રશ્ન પુછવાથી કીસોરી કંઈક વિસ્મય પામી. “ના, ભૂખ લાગી હોયતો રસોઈ તૈયાર થઈ ગઈ છે,” કીસોરીએ મજાક કરતાં કહ્યું.

થોડીવારમાંજ દ્વારકાદાસ શેઠ આવ્યા. બધા સાથે વાળુ કરવા બેઠા. શેઠને ખુશમીબજમાં બેઠું શારદાએ વાત કાઢી. “તમે માનસો? મનેતો મદનની વહુ જરા પણ ગમતી નથી, એ આવો ભણેલો અને તે તદ્દન અભણ એ કેમ બની શકે?”

“તેમાં શું થયું? દ્વારકાદાસે પ્રત્યુત્તર આપ્યો. વહુ કેવી ડાહી કે આવતાંવારજ આખું ઘર સંભાલી લે એવી છે. મદનના સાસુ સસરા કેવાં વિનયી અને સાદાં છે, તેવાજ ગુણ તેની પુત્રીમાં હોય એ સ્વભાવીક છે.”

“શું ધુળના વિનયી છે? મદન તે દિવસે સાસરે જમવા ગયો ત્યારે ત્યાંનાં રંગ ઢંગ કેવા હતા તે મદનેજ પૂછોની એટલે સમજશે.” શારદા વાતને રાહ પર લાવતાં બુઠું બોલી.

“હોય, એતો એમજ ચાલે.”

“શું એમજ ચાલે? ના, ના, મારે એને માટે સુશીક્ષીત અને મોટી છોકરી બેવી છે.” શારદાએ જરા આંખ ફેરવી કહ્યું.

“હવે જે થયું તે ખરૂં, હવે વેવિશાળ ફરે એમ નથી. મારૂં વચન હું તોડનાર નથી.” શેઠે મક્કમપણે જવાબ આપ્યો.

“તમારે જો મદનનું હીત બળવણું હોય તો એનો વિવાહ ખીજે કરો, પણ અહિં તો હું મારા છોકરાનું લગ્ન કરનાર નથીજ.”

મામલો ગંભીર થતો હતો. આ બધો વખત મદન સ્થિર ચિત્તે નીચું ડોકું ઘાલી માતા પીતાની તકરાર બેઠા કરતો હતો. માતાની જીત અને પીતાની હાર ઉપર એની મુરાદનો પાયો ચણતો હતો.

“માફ વચન હું કદી ફેરવીશ નહિ, એવું જાણતો તો હું તેઓને વચન ન આપત. આ તને શું ગાંડું લાગ્યું છે?” શેઠ તપીને બોલ્યા.

“ગાંડું તો તમને લાગ્યું છે. ધારો કે તમે એનાં લગ્ન કરો પણ તેથી તમે એમ ધારો છો કે એ સુખી થશે? કદી નહિ, એ કોઈ ખરાબ રસ્તે ચઢી જશે તો તમારું અને મારું નાક કપાશે માટે સમજો. હવે મદન મોટો થયો છે એટલે સારા નરસાનો વિચાર એ કરી શકશે.” શારદાએ શેઠની સામે ટક્કર ઝીલી.

બધાં ઉદાસ થઇ ઉઠ્યાં કોઈ કોઈની સાથે બોલ્યું નહિ. શેઠાણી આંખમાંથી આંશુ વરસાવતી હતી. જો બીજી કોઈ વાત હતે તો શેઠાણી શેઠને સમજાવી શકત તો તે તેનું સાંભળતે એવા ધરકાદાસ શેઠ હતા પણ તે એક વચની હતા. પોતાના બોલ પુરેપુરા પાળતા. શેઠાણીએ આ બધો રોષ નોકરોપર ઉતારવા માંડ્યો.

ધરકાદાસ શેઠની સ્થિતિ સુડી વચ્ચે સોપારી જેવી હતી. તે પોતાનું હાથે કરી માન ગુમાવતા નહિ, કારણ

કે તે તેની જ્ઞાતિમાં એક પ્રભાવશાળી અને સત્યપુરુષ લેખાતા હતા. અ કટોકટીના પ્રસંગે તેમનું મગજ ખેંચેર મારી ગયું.

ઘરમાં સર્વત્ર શાંતી હતી. શેઠે મદનને બોલાવ્યો. મદન એક કેદીની માફક નીચે મુખે શેઠની પાસે આવી બેઠો.

“દીકરા ! આ વિષયમાં તારો શો મત છે ? મારે તારો અભિપ્રાય પુછવો જોઈએ કારણ કે તું હવે સમજી છે” શેઠે શાંતપણે પુછ્યું.

“મને શું પુછો છો ? બાએ જો કહ્યું તે બરાબર છે. હું આ વેવિશાળથી તદ્દન નારાજ છું.”

શું એમ ? અરે મુખ ! તને તારી બાએ ભલેયો લાગે છે. પણ જરા વિચાર કરી જો કે આવી કન્યા તને મળનાર છે ?

“હાજી, એક નહિ પણ સત્તર એનાથી ચે સારી.” મદને ખુલ્લા દીલથી જણાવ્યું.

“તે કેણુ છે ? તેનું નામ શું છે ?” શેઠે ક્રોધ કરીને પુછ્યું.

સરોજ, તે વૃજલાલ બેરીસ્ટરની એકની એક પુત્રી.” મદન જીસ્સાથી બોલ્યો.

“તે તારી સાથે નહિ પરણે તો ?”

અમે વચન લીધાં છે. અને તેનો પુરાવો જોઈતો હોય તો આ રહ્યો.” મહને ખીસામાંથી એક પત્ર કાઢી શેઠ આગલ ધર્યો.”

દ્વારકાદાસ આશ્ચર્યમાં ગરકાવ થઈ ગયા. તે આ તેના નાદાન છોકરા ઉપર શુરસે થઈ બોલ્યા “એ કેનો પત્ર છે?”

“વાંચો એટલે ખબર પડશે.”

‘શું’ માફ કપાલ વાંચું, આ નાદાન છોકરા! મારી આગલ આવી વાત કરતાં શરમાતો પણ નથી? ચાલ, ના અહિંથી.’ શેઠના ક્રોધની સીમા નહતી.

‘ન વાંચો તો ભલે હું માફ ધાયું’ કરીશ.’

‘શું’ તું તાફ ધાયું’ કરીશ? શું તું મારી વિરુદ્ધ જશે? તું મારો દરેક બોલ પાળવા બંધાએલો છે. હું તારો દુશ્મન નથી. હું તારા સુખમાં સુખી માનનાર તારો પીતા છું એ ખ્યાલ લાવ. રામ અને બીજાઓના ચારિત્ર્યો યાદ કર, તેમણે પિતાની આજ્ઞા પાળી કેવી જમર નામના કરી ગયા છે. પણ તને ક્યાંથી તેનો વિચાર આવે? તને પ્રથમથીજ એવું સુશિક્ષણ અપાયું નથી. તેં પશ્ચિમની વાંદર નકલ કરવામાંજ તાફ ગૌરવ માન્યું છે. તેં કેાઈ દિવસ આપણા પવિત્ર ધર્મને સંભાર્યો છે? કમખખત! માદ રાખજે કે મારી આજ્ઞામા નહિ રહેશે તો

તારે માઠાં ફળ ચાંખવાં પડશે. હજી મારી શિખામણુ માન. તારામાં હજી એક નાદાનની મસ્તી છે. કોઈ દિવસ મને તું યાદ કરશે.”

શેઠ આટલું બોલી રહી પડ્યા હતા. કીશોરી આ જોઈ શેઠના ગળે હાથ વીટાંળી રોવા લાગી. “ભાઈ, આમ શું કરો છો ?” ગરીબ બીચારી કીશોરી પિતાના આંસુ લુછતી આટલા શબ્દો કેમ કરી બોલી શકી.

પ્રકરણ ત્રીજું.

“ જ્યેષ્ઠ લાઇન કલબ. ”

યખલાના સ્ટેશન પર માણસોની ભીડ સખત હતી કારણકે અત્યારે ફશ પાંત્રીસની ટ્રેન આવવાની હતી થોડીજ વારમાં ધમધમાટ કરતી ટ્રેન પ્લેટફોર્મમાં દાખલ થઈ. લોકોનાં ટોળાં દબામાં ઘુસવાને પ્રયત્ન કરતાં હતાં.

આ વખતે એક યુવાન અપટુડેટ પોશાકમાં હાથમાં હેન્ડ બેગ લઈને ઉતર્યો. બહાર વાંચક ! તે કયાં જાય છે તે આપણે જોઈએ. તેણે સ્ટેશન વટાવી ધોરી રસ્તા તરફ જવા માંડ્યું.

આ વખતે લોકોની આવજા થોડી હતી. વાહનો પણ કોઈકજા
 જોવામાં આવતાં હતાં. ફક્ત ત્રામ એકાદ નજરે પડતી. હવે
 તેણે ડાળા હાથપર ચાલવા માંડ્યું; આળુ બાળુ જોઈ
 સંતાતો છુપાતો એક સાંકડી ગલીમાં પેઠો. આ ગલી એટલી
 બધી સાંકડી હતી કે એક માણસથી વધારે એકીસાથે સાથે
 ચાલી શકાતું નહિ. આ ગલી ઓળંગી તે એક ન્હાંના
 લત્તામાં આવી પહોંચ્યો. આ લત્તો સુમસામ દેખાતો હતો.
 કેટલાક ફફીરો આમતેમ પડી ઘસઘસાટ ધોરતા હતા, એ
 રથળેથી જોતાં થોડેક દુર એક નાના મકાનમાં દીવો દેખાતો
 હતો. આ વ્યક્તી તેના દ્વાર પાસે આવી થોડી પણ સુધી
 વિચાર કરવા લાગી, અંદર તદ્દન શાંત હતું. કોઈક વખત
 કોઈના ગણગણવાનો અવાજ આવતો હતો. તેણે ધીરેથી દ્વાર
 પર ત્રણ ટકોરા માર્યા. અંદરથી એક ખોખરો અવાજ
 આવ્યો. ‘ફ્લેક લાઈન’ ખડાર ઉભી રહેલી વ્યતિએ નીશાની
 આપી. તરત એક રસ્ત પુસ્ત ખેડોળ આકૃતિએ દ્વાર ખોલી
 તેના મુંબ ઉપર બત્તીનો પ્રકાશ નાંખ્યો. તેને ઓળખી તે
 જાડા માણસે સલામ કરી. અંદર એક બીજો ખંડ હતો.
 આ ખંડમાં એકજ વીજળીનો દીવો હતો, તેની નીચે
 એક મોટા રાઉન્ડ ટેબલ ઉપર દારૂના ગ્લાસો અને સીસા
 અવ્યવસ્થિત રીતે પેડેલા હતા. આ આવનારને જોઈ બધાએ
 ખુસાલીનો અવાજ કર્યો. તેઓ બધા મળીને સાત જણા હતા.

કળાટમાંથી દારૂના સીસા કાઢી ગયાસો ભરવામાં આવ્યા. પ્રત્યેક વ્યક્તિનાં મોં અત્યારે ગંભીર હતાં. અર્ધા કલાક પછી તેઓ ટેબલની આસપાસ બેઠા.

“નવલ આજની મિટીંગનો ઉદ્દેશ શો છે?” એક ચુકલડી માણસે પુછ્યું.

બહાલા વાંચક ! આ મિટીંગમાં આવનાર ખીજે કોઈજ નહિ પણ પાપાત્મા નવલ હતો. તે આ કલબમાં છ માસથી બેઠાયો હતો. આ કલબ એવા સ્થળે હતી કે કોઈ આ કલબને વિષે બાણતું હતું નહિ. દિવસે અહિં કોઈ આવતું હતું નહિ. મધરાતે આ સાતજણની ટોળી દારૂની રેલમછેલ કરતી હતી. આ ટોળીનો મુખ્ય નાયક કોઈજ નહતો. આવનાર મેમ્બર સંકેત શબ્દ બોલતો ત્યારેજ દ્વાર ઉઘાડવામાં આવતું!

ટુંક સમયમાંજ આ ટોળી કેટલાં કાવત્રાંઓમાં સંડોવાયેલી હતી. દરેક મેમ્બરને ‘બ્લેક લાર્ડન’ની હાથ ઉપર નિશાની કરવામાં આવતી હતી કે જેકોઈ દિવસ બુન્સી શકાય એમ ન હતી. આવી નીસાની મેમ્બર તરીકે જોળખ વાને માટે કરેલી હતી. નવલ તેનો ડાબો હાથ હંમેશાં ઢંકાએલો રાખતો. આજે પણ હંમેશની માફક આ શયતાનો અહીં ભેગા મળ્યા હતા.

“દોસ્તો, આપણે એક જોખમ ભરેલું કાર્ય કરવાનું છે. પરંતુ હાલ તમારી તેમાં જરૂર નથી. પ્રસંગ આવે હું

તમને સૂચના આપીશ. સરોજ નામની ખુબસુરત સ્ત્રી એક ધનવાન પિતાની પુત્રી છે. એ સ્ત્રીએ દ્વારકાદક્ષિણ શેઠના છોકરા મદન સાથે મોહબત કરી છે. હવે હું સરોજને મારા તાબામાં લેવા માંગુ છું. હું મદનના આખા કુટુંબને પાયમાલ કરી, મદન અને સરોજ વચ્ચે કંકાસ કરાવી સરોજને હાથપર લઇશ, પછી તેનો પૈસો તે આપણોજ છે. હાલ તુ ત મદન પાસેથી જેટલું ઓછાવાય એટલું ઓછાવીશ. આજથી આપણે સુસ્ત થઈ બેસી રહેવનું નથી. હું આવતી કાલે મદનને મળીશ તેને સરોજના ચારિત્ર્ય વિષે બહેમી બનાવીશ. એક વાત ધ્યાનમાં રાખજો તે એ કે તેનો મિત્ર સુશીલ કે જે મારી સાથે કોલેજમાં છે તેનાથી સાવચેત રહેજો. કદાચ તેણે આપણી પુઠ પકડી તો આપણો નાશ કર્યા વગર તે પાછો પડશે નહિ”

“દોસ્ત નવલ, અમે તારા વફાદાર મિત્રો જીવસાટે પણ તને મદદ કરીશું,” એક મોટા માથાવાળો બુદ્ધકલ્પ બોલી ઉઠ્યો.

“શાબાશ, હું કાલે મદનને સાથે લેતો આવીશ. એને રમવા બેસાડીશું.” નવલે વધારામાં કહ્યું.

“ખંકા, તું આવતી કાલે મોતીજનને સાથે લઈ આવજો તેનું પણ કામ પડશે” નવલે એક કદાવર પુરૂષને ઉદ્દેશી કહ્યું. એનું ખરું નામ બીહારી હતું પણ એને

સૌ બંકા કહીને બોલાવતા. બીહારી કપટબાણમાં સર્વથી નિપણ હતો. ગમે તેવા સંકટમાં તે ગભરાતો નહિ. નવલનેા એ જમણો હાથ હતો.

બારને ટકોરે આ મંઠળ વીખેરાયું.

પ્રકરણ ચોથું.

—:૦:—

“શેઠની સંમતિ.”

લાકરે ક્યારની પોતાના સુવર્ણ કિરણોથી મુંબઈ નગરીને જાગૃત કરી હતી. શીતળ વાયુની લહરી પ્રાણી માત્રને આનંદ આપતી હતી. શારદા ભુવનમાં હજી મહન ઉઠ્યો ન હતો. હંમેશની માફક આજે શારદા ભુવન કિલકિલાટથી ગાજતું ન હતું. તેમાં શોકનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું હતું.

મહન આંખ ચોળતો ઝડપમાં આંટા મારવા લાગ્યો. શેઠનું ગંભીર મુખ જોઈ કોઈ તેની સાથે બોલવા હિંમત કરતું નહિ. થોડીવારમાં નોકર ચ્હા લઈને શેઠ પાસે આવ્યો. શેઠ ચ્હાનો ઘુંટડો ભરે છે એટલામાં પોસ્ટમેને મહનનું

નામ પોકાર્યું. શેઠે પત્ર લઈ ધારીધારીને જોવા માંડ્યો. અક્ષર અપરીચિત લાગ્યા. શીરનામું મદનના નામનું હતું. પત્ર ફાડવો કે કેમ એ વિચારમાં શેઠ ગુંચવાવા લાગ્યા. તેને વાંચવાની ઉત્કંઠા વધી. પત્ર ફેડ્યો.

“પ્રાણેશ્વર.....શેઠ અટક્યા. “લાવ જોઈ’ આ લખનાર કોણ છે ?” શેઠે ગણુગણી પત્ર નીચે સહી જોઈ, ‘દી. આપની સરોજ’

“બસ, થઈ ચુક્યું, છોકરાએ પોતાનું ધાર્યું જ કર્યું. હવે એને રોકયો રોકાય એમ નથી. ઓ પ્રભુ ! આવા પુત્ર કરતાં નહિ હોય તો સાફ” શેઠે નિશ્વાસ નાંખ્યો.

+ + + + +

અગીઆર વાગતાં મદન કોલેજમાં જવા ઉતર્યો. આજે તેણે પિતાની સામું પણ ન જોયું. પિતા પુત્રના મન ઉપર નિરાશાની છાયા વળી હતી. લોખી શેઠાણી શેઠની આ દશા જોઈ પશ્ચાતાપ કરવા લાગી.

સ્કાંજ સુધી કિશોરીએ પિતાની પાસે બેસી તેને આશ્વાસન આપ્યા કર્યું. “બાપૂ ! ક્યાંસુધી આમ ચાલશે ? તમે શું કામ દુઃખી થાઓ છો ?” પોતાની લાડકી પુત્રીના અમૃતમય શબ્દોથી શેઠને અત્યંત ઠંડાલ છુટતું. “દીકરી ! મને લાગે છે કે તું જ માફ નામ રાખશે. મદનતો હાથથી

ગયો છે.” કહી શેઠ આંખમાંથી આંસુ ખાળતા હતા.

કાંદેજમાં પણ મહન સરોજનેજ ટીકીને જોયા કરતો હતો. તેને તેના વગર સંસાર સુનો લાગતો. કાંદેજ છુટયા પછી તે તરતજ તેની પાસે ગયો.

‘આજે કેમ ઉઠાસ દેખાઓછો? મારો પત્ર મળ્યો હતો?’ સરોજે રહેજ સ્મિત કરી પુછ્યું.

“ના હું ધારૂ છું કે તે પિતાના હાથમાં ગયો હશે. બહાલી! આપણો પાસો અવળો પડ્યો છે, મારા પિતા આપણા ભક્ષની વિરૂધ્ધ છે.” મહને ખુલાસો કર્યો.

“હવે શુ થશે? મારા પિતાજીની તો ખુશી છે, પણ આપણા પિતા માનશે?”

“ડીઝર હું તારા વગર જીવી શકવાનો નથી.”

“બહાલા! તમે તમારા કાધરને સમજાવી ન શકો?”

“શું સમજાવું? બહુ સમજાવ્યા પણ એકના બે ન થયા.” મહને કપાળ પર હાથ થોકતાં કહ્યું.

આ પ્રેમી યુગલ એક બીજાના હૃદયના ઉમરા ખાલી કરી છુટું પડ્યું. જ્યાં સુધી મહન અદ્રશ્ય થયો નહિ ત્યાં સુધી લોખી સરોજે તેને એકી નજરે નહાળ્યા કર્યો.

સરોજે તેની માતાને મહન વિષે કંઈક અણસારો કર્યો હતો. તેના પિતા પણ સરોજના મહન સાથે લગ્ન કરવામાં રાજી હતા સરોજ તેની એકની એક લાડકી

પુત્રી હતી. તે તેને જરા પણ ઓછું આવવા દેતા નહિ. પોતે બેરીસ્ટર હતા એટલે જ્ઞાતિમાં પણ એક વિદ્વાન પુરુષ તરીકે લેખાતા. સરોજના પિતા વૃજલાલ પોતાના આદીશાન જ્યોતિ મેન્શનમાં કુટુંબ સાથે રહેતા હતા.

મદન આજે જહાર ન જતાં પોતાના રૂમમાંજ ગોંધાઈ રહ્યો. રાત્રે વાણુ કરી સુઈ જવાની તૈયારી કરતો હતો એટલામાં કિશોરી એ તેને યુમ મારી ‘ભાઈ, બા બોલાવે છે.’

‘આવું છું’ કહી મદન નીચે ગયો. શેઠ આરામચેર પર આડા પડેલા હતા. તે વિચારમાં ગરકાવ થઈ ગયા હોય એમ લાગતું હતું. પાસે એક નાના ટેબલ પર વાંચવાને માટે નાનું ઇલેક્ટ્રીક લેમ્પ હતું. શેઠાણી તેની પાસે બેસી પાન બનાવતાં હતાં. મદન આવીને તેની પાસે બેઠો.

‘મદન, મને કંઠાસ બીલકુલ ગમતો નથી,’ ન્યાયાધીશ ઉવટનો સુકાદો આપતી વખતે જેમ ગંભીર આવાજે બોલે છે તેમ શેઠ બોલતા હતા. તેના મ્હોંપર ગંભીરતા છવાઈ હતી. બધા શેઠ શું કહે છે તે સુપ થઈને સાંભળતા હતા. ‘બેટા, છોડે કછોડે થાય પણ મા બાપથી કાંઈ તેવું થવાય છે? હું મારો મકકમ વિચાર હજીયે બાબુએ

ન મુકત પણુ તેથી કુટુંબમાં કલેશનો વધારો થાત. આથી હું તને સરોજ સાથે પરણવાની રજા આપું છું પણ તે મારા ખરા દીલથી તો નહિજ પણ મારી અનીચ્છાથી. મારો તને આશીર્વાદ છે કે તું ભવિષ્યમાં સર્વરીતે સુખી થજે પરંતુ મારું હૃદય તે કબુલતું નથી. કોણ જાણે કેમ મારું મન તને અનુમોદન આપતા અચકાય છે. જા બેટા તું અને તારી બા જીતી, હવે તારું મન રાજી થયું?" ગુન્હેગારને જડજ છોડી મુકવાનો હુકમ કરતાં જે આનંદ તેને થાય છે. તેમ મદનના હૈયામાં હર્ષની ભરતી ચઢી શેઠાણીએ પુત્રને છાતી સરસો આપ્યો.

‘જા બેટા, બાપુને પગે લાગી ક્ષમા માંગ’ લોખી શેઠાણીએ મદનને કહ્યું. નાદાન મદને શારદાનું ન સાંભળતાં સીટી વગાડતો વગાડતો પોતાના રૂમમાં ચાલી ગયો.

‘હજી ઉદ્ધતપણુ, આવડો મોટો થયો પણ કંઈ અક્કલ આવી નહિ’ દ્વારકાદાસ શેઠાણી તરફ ફરી બોલ્યા. એને જરા શિખામણુ આપ. જેટલા ખોટા લાડ લડાવશે એટલા આપણે ભારે પડશે એ યાદ રાખજે.

હશે, આપણે લાડ ન લડાવીએ તો કોણ લડાવે ? શારદાએ મદનનો પક્ષ લેતાં કહ્યું.

‘શેઠ નિઃશ્વાસ નાંખી શયન ગૃહમાં ચાલ્યા ગયા.

શેઠાણી ખુશી થઈ મદનના ઝોરડા તરફ ફરી.

મદન હજી સુતો ન હતો. તેનું હૈયું અત્યારે હર્ષને હિંડોળે ઝોલાં ખાતું હતું.

‘દીકરા કેમ હવે તું રાજી થયો? કાલેજ આપણે તારા વિવાહનું નક્કી કરી અને આજ સાલ લગ્ન કરીશું. ચાલ સુધ્ધ, સાડાઅંગીઆર થયા.’

શારદાએ તેના વાંસે હાથ ફેરવી પુત્ર ભાવ દર્શાવ્યો. શારદા ભુવનમાં ફરી ખુશાલી પ્રગટી રહી.

પ્રકરણ ૫ મું.

“દગાખાજ દોરત”

‘ગ ! દ્રીંગ ! દ્રીરીરીંગ દ્રીંગ ટેલીફોનની ઘંટડી વાગી. મદને રીસીવર લઈ કાને ધયું. ‘એલાવ ! એલાવ ! આપ કોણ છો?’

‘હું’ નવલ, આપ ક્યારે મળશો ?

નવલે જવાબ આપ્યો.

‘હું’ આજે સાંજે મારી રૂમમાંજ રહીશ.’

‘ઠીક, હું’ ચાર વાગે આવીશ. સાહેબજી, નવલે માત ખંધ કરતાં કહ્યું.

ભોળો મહન દુનિઆના રેંટમાળમાં હજી સપડાયો ન હતો. તે પોતે નિખાલસ હૃદયનો હોઈ પારકાને પણ પોતા જેવાજ માનતો. કોઈના ભરમાવ્યાથી ભરમાઈ જતો હતો. દુકમાં આ યુવકનું હૃદય નિષ્કપટી હતું.

સાંજે ચારના ટકોરે નવલ પોતાના ગોઠીઆ સાથે ડાલતી ચાલે શારદા ભુવનના કમ્પાઉન્ડમાં દાખલ થયો. નવલનો આ ઠીંગુસ સોખતી ચપળ અને ખટક બોલો હતો. દરેકની તે કટાક્ષ કરતો. નવલ એને લહેરી કહી બોલાવતો. આ લહેરી લાલની ચાલ જોતાં ઘણાંને હસવું આવતું. એની આંખો તિક્ષ્ણ અને ઝીણી હતી, તે ખતાવતી હતી કે તેનામાં હુમ્મ્યાઈ અને હોંશિયારી હતી. તે તેની ખુંદને લીધે વધારે બેડોળ લાગતો.

શારદા ભુવનમાં આવતાં સારી નવલની બેન કિશોરી મળી. લહેરીને જોઈ કિશોરીએ મહા મહેનતે હસવા ઉપર કાબુ મેળવ્યો.

“મહનભાઈ છે કે?” નવલે કિશોરીને ધારી ધારીને જોતાં પુછ્યું.

‘હા, એની રૂમમાંજ બેઠા હશે, ઉપર જાઓ!’ કિશોરીને નવલની ચાલ ઠીક ન લાગી. નવલ તેને કામી દ્રાવટએ જોતાં જોતાં ઉપર ચાલ્યો ગયો.

“વેરી ગ્લેડ ટુ સી યુ માઈ પ્રિયર મહન ! હાઉ આર યુ?” નવલે મહનને તેની રૂમમાં પેસતાં કહ્યું.

‘આવો, આવો, હું તમારીજ રાહ જોતો હતો.’ મહેને આવકાર આપતાં કહ્યું.

ત્રણે જણા એક રાઉન્ડ ટેબલ પાસે બેઠા.

‘અમારા ખાસ મિત્ર છે. રૂના દલાલ છે.’ નવલે ઠીંગુસની સાથે મહેનને જોલખાણ કરાવતાં કહ્યું.

‘એમકે ? ચાલો ઠીક થયું, એમને પણ સાથે લેતા આવ્યા માટે હું રાજ થયો છું’ મહેને આનંદ દર્શાવતાં કહ્યું.

‘હાજી ચાલો નવલભાઈના મિત્રને મળી આવીએ’ લહેરીએ સ્મીત કરતાં કહ્યું.

ઠીંગુસની નજર ચારે તરફ ફરતી હતી. તેની ઢાનત આ રાત્ર રચીલું જોઈ બગડી હતી. તે ખીસા કાતરવામાં તો એકેકો હતો.

‘મહેનલાલ ! આપના લગ્ન ક્યારે છે?’ નવલે પુછ્યું.

‘હું ધારૂં છું કે એક માસ પછી થશે.’ મહેને જવાબ આપ્યો.

‘કેમ ! સેવકને યાદ કર્યો કે નહિ ?’ લહેરીએ મ્હોં મલકાવી પુછ્યું.

‘વાહ વાહ, એમ હોય ? તમે તો પહેલા.’ મહેને પણ ટોળમાં કહ્યું.

‘મહનલાલ ! સુશીલ હમણાં આપને મળે છે કે નહિ ?
એ તદન વિચિત્રજ પુતળુ છે’ નવલે વાત ઉપાડી.

‘લગભગ આઠેક દિવસ થયા મને મળ્યો નથી.’
મહને નિખાલસ દીલે જવાબ આપ્યો.

‘હા ભાઈ, મોટા લોક એટલે મિત્રને મળવાની પણ
પુરસૂઠ ક્યાંથી મળે !’ ઠીંગુસે ટાપસી પુરી.

‘મી. મહનલાલ જરા આવો, કારણકે હું તમને તમારા
ફાયદાની એક વાત કહેવા ઈચ્છુ છું, જોકે આ વાત મારે
તમને કહેવી ન જોઈએ છતાં મિત્રની ફરજ આડે આવે છે
એટલે મારે તમને ખુલ્લું જણાવવું જ જોઈએ.’ નવલે
પોતાનો પાટ બજવવા માંડ્યો.

‘શું છે ?’ મહન આશ્ચર્ય પામ્યો. ‘નવલ તું મને
તમે કહીને ના બોલાવ. આપણે એક સરખી વયના મિત્રો
છીએ એટલે મને એવા મોટાઈના શબ્દો પસંદ નથી.
તારે જે કહેવું હોય તે કહે, હું ખુશીથી સાંભળીશ.’

સાંભળ ત્યારે, સુશીલ મને સારો માણસ લાગતો
નથી. એ સરોજ સાથે બહુ છુટથી વાત કરે છે પણ
સરોજ તેને ગણકારતી નથી.

‘નહિ, દોસ્ત, તું ભુલે છે, સુશીલ એવો હોયજ
નહિ. મને તેનો ભરોસો છે.’

“મિત્ર, તને ખરું કહું છું, તું એની ચાલ ચલગત તપાસજે પછી મને કહેજે. એ અહિં શું શું ધધાઓ કરે છે એની તને ખબર નથી.”

“હાહ, તમારા જેવા સારા માણસે એવાની સોજત નજ કરવી જોઈએ.” ઠીંગુસે મસ્કો ચોપડ્યો.

મહનને પોતાના મિત્રનું ખુરં બોલનાર લહેરીને એક તમાચો ખેંચી કાઢવાનું મન થયું, પણ સ્વાર્થી, લુચ્ચી અને મતલબી દુનિયામાં દુબોટોની “સોનેરી જાળ” આગળ હમેશાં લોળા અને ખુલ્લા દીલના સ્ત્રી પુરૂષો જેમ પાણીમાં નાંખેલી ખાંડ ટુંક સમયમાંજ પીગળી જાય છે, તેમજ પીગળી જઈ લુચ્ચાઓની “સોનેરી જાળ”માં ફસાઈ જાય છે, તેમજ આ મહનની ખાતરમાં પણ થંયું હતું. થોડોક વખત પછી નવલ મહનને તેની કલબમાં લઈ જવા મોટરમાં બેસી ઉપડી ગયો. —:૦:—

પ્રકરણ છઠું.

“મહન નવલ જોડે.”

સ્તામાં નવલ તેની કલબના બહુમાં કુંકતો હતો. મોટર બાયબલાના રસ્તા ઉપર આવતાં તઓ ઉતરી પડ્યા, અને તે સાંકડી ગલીમાં ગયા. આ ગલી જોઈ મહનના જીવને કચવાટ થયા, પણ નવલે જ્ઞાનું ખતાબ્યું કે હાલ જગ્યા મળતી નથી તેથી આવી જગ્યાએ કલબનું મકાન રાખ્યું છે. કલબ આમળ

આવી; નવલે દ્વાર ઉપર ટકોરા માયાં. દ્વાર ઉઘડતાં તેઓ અંદર ગયા. મદનને અંદરનું રાચરચીલું જોતાં કંઈક ખેદ થયો. મદનને એક ખુરસી ઉપર બેસાડી લેમનને ગ્લાસ આપ્યો. તેઓએ થોડી વાર સુધી વાતના તડાકા માયાં, પછી નવલે લહેરીને પૂછ્યું, “લહેરી, હજી સુધી પેલાઓ કેમ આવ્યા નથી ?”

“ આવતા હશે, નહિ તો કંઈક કામમાં રોકાયા હશે.” લહેરીએ જવાબ આપ્યો. આજ વખતે દ્વાર ઠોકાયું. “ બ્લેક લાઈન ” બહારથી અવાજ આવ્યો. નવલે દ્વાર ખોલ્યું.

“ આવો, દોસ્તો તમારીજ રાહ જોતા બેઠા છીએ.” નવલે તેના ગોડીઆઓને જોઈને કહ્યું.

“ આ મારા પ્રીય મિત્ર મી. મદનલાલ છે, એમને સ્વભાવ બહુ મળતાવડો છે.” મદનની ઓળખાણુ આપતાં નવલે ખોલ્યો. બધાએ મદનની સાથે હસ્ત ધૂનન કર્યું.

“ દોસ્તો ! હવે કંઈક મ્યુઝીકનો આરંભ કરીએ તો ઠીક. મી. મદનલાલ આવ્યા છે એટલે ઠીક મઝા આવશે. મી. મદનલાલ પણ પેટી વગાડતાં જાણે છે.” નવલે પ્રસ્તાવના કરી.

“એમ! ત્યારે સોનાથી પીળું. લલે, મી. મહનલાલ આવો, બીરાજો આ ખુરશી ઉપર.” નવલના મિત્રોએ મહનને પેટી વગાડવા કહ્યું. મહન તરતજ હસ્તે ચહેરે હામોનિયમ વગાડવા બેઠો. ધીરે ધીરે તે ખીલવા માંડ્યો. બધા “વાહ વાહ” ના પોકારો કરી મહનને ખુશ કરતા હતા. મહનના ગાયને બધાને ગુલ્તાન બનાવી દીધા. ગાયન પુરું થયું એટલે ઠીંગુસ બોલ્યો, “ નવલ આ વખતે કોઈનાચનારી હોય તો મઝા આવે. આજે મી. મહનલાલ આપણા મહેમાન છે, એટલે એમને ખુશ કરવા કંઈ પણ આપણે કરવું જોઈએ.” “હા, ખરું કહ્યું.” નવલ બોલ્યો. “બંકા, આપણે તે દિવસે મોતીબનનું સંગીત સાંભળ્યું હતું તે કેવું મધુર હતું! તારાથી બને તો તેને તેડી લાવ.”

“ઓહો, હમણાંજ લાવું. તે ગાવામાં ઉસ્તાદોને થપ્પક મારે તેવી છે.” લહેરી આંખમીચામણાં કરી બોલ્યો.

નવલે કંઈક બંકાના હાથમાં મુક્યું, તે લઈ તે તરતજ બહાર ચાલ્યો ગયો.

મહન આ બધું જોઈ આનંદ પામ્યો. તેનો હર્ષ માતો ન હતો. તે તો આ પાપાત્માએને પોતાના સમજવા લાગ્યો. બોળા મહનને અત્યારે સરોજ પણ વિસ્મરણ થઈ હતી.

કલાક પછી બંકે એક ખુબસુરત ગુણીકાને લઈ આવ્યો. આવતાંનીજ સાથે તેણે નીચા વળી બધાને સલામ કરી. એક સિતારનો તાર તૂટે તેમ મદનના હૃદયમાં આંચકો લાગ્યો.

હવે કેાઇ આવનાર બાકી ન હતું, એટલે નવલનો હુકમ મળ્યાથી ઉસ્તાદોએ સારંગીના સુર મેળવવા માંડ્યા. અર્ધા કલાકે સાજ તૈયાર થયા કેડે નૃત્યીકાએ ઉભી થઈ નાચ શરૂ કર્યો. તાલ સહિત પડતો તેના પગનો ઠેકા ફરેકના મન વિન્હળ બનાવી દેતો. તેના ધુધરાના ઝમકારથી પ્રત્યેકના કાનમાં અમૃત રેડાતું હતું. તેના બે નાચોથીજ મદનનું મન પ્રકુલિલત થયું, ત્યાર પછી તેને ગાવાનો હુકમ કરતાં તે નીચે બેસી ગાવા લાગી.

મધરાત થવાને થોડી વાર હશે. નૃત્યીકાએ સુરીલા કંઠે આલાપ શરૂ કર્યો. તે સુરે ફરેક વાજાંત્રો સાથે બળી જઈ પ્રેક્ષકોનાં મન રીઝવ્યાં. સમય થતાં તેણે ભેરવી ઉપાડી, તબલચીએ આચીકાને ઉત્તેજીત કરવા તબલાની યાપ આપી. બધા એક દ્રષ્ટિએ તેનો ચહેરો નિહાળી તેના સુર ઉપર જાન જૂઠ્યા હતા. “વાહ વાહ ! અચ્છી સુનાઈ” ના પોઠાર સાથે ગાયન પુરૂ થયું. “ મોતીબન ! મોતીબન ! શાબાશ, તું કમાલ કરનેવાલી વ તબિયેત ખુશ કરનેવાલી હુરે હીંદુસ્તાન વ નુરે-વતન હય. હજી દુસરા બી હોને

દીજીયે.” મોતીબને “ બોત અચ્છા સાહબ ” કહી ગાવું શરૂ કર્યું. નવલ મદનની પાસેજ બેઠો હતો. તેણે મદનને કહ્યું, “ આ ગાનારીનો જોડો આખી મુંબઈમાં મળે એમ નથી. એ પહેલાં આગ્રામાં ગાવાનું કામ કરતી હતી. ત્યારપછી મુંબઈમાં પોતાની કળા દર્શાવવા આવી છે. એના તો રોજ પર જલસા પણ થાય છે.” મદને હસીને ડોકું ધુણાવ્યું. “ આફ્રીન ! કહી ઠીંગુસે એક રૂપીઆ મોતીબન તરફ ફેંકયો. આ જોઈ બીજાઓએ પણ તેમ કર્યું. નવલે મદનને બતાવવા પાંચ રૂપીઆ મોતીબનને આપ્યા. મદને પોતે ધનવાન છે એવું દર્શાવવા દશ રૂપીઆ તેને આપ્યા, જે તેણે કટાક્ષ કરી સલામ કરી લીધા.

મદન તેનો મીઠો સરોદ સાંભળી મોહ પામ્યો. નવલ મોતીબનના તેની આગળ વખાણ કર્યો જતો હતો.

બાર વાગ્યા ને મોતીબને સોહીણીના સૂર કર્યા. જેમ મોરલી વાગતાં નાગ ડાલે છે તેમ તેઓ ડાલવા લાગ્યા. મોતીબનના મધૂર કંઠે પ્રત્યેકનાં મન હરી લીધાં. મદન હજી તેના ગાયનો વધારે ને વધારે સાંભળવા ઉત્સુક હતો. હજી તે આટલેથી સંતોષ થયો ન હતો. ગાયન પૂરું થયું એટલે કેટલાકોએ પોતાના ઘર તરફ વળવાની નવલ પાસે રજા માંગી. “ હવે જવાય છે, આટલું એક ગાયન

સાંભળીને જાયો.” નવલે કહ્યું. મદન તો તેનાં મધૂર કંઠ ઉપર કુરબાન હતો. સેતાનોની “સોનેરી જાળ” માં મદન ધીમે ધીમે ફસાતો હતો, તેનું એ બિચારાને જ્ઞાન ક્યાંથી હોય ?

ફરી એક બીજું ગાયન શરૂ થયું. તે પુરું થયા બાદ નવલની ટોળી સિવાયના જેઓ આવ્યા હતા તેઓ ચાલ્યા ગયા, હવે ફક્ત નવલ મદનના ગોઠીઆઓ સાથે રહ્યા હતા.

“મોતીબાન ! મોતીબાન ! તુમેરે નામ, વ ખુબસુરતી વ ગાનેપે દુનિયા કુરબાન હય.” નવલે તેને શાખાશી આપી.

“આપ શેઠીયોંકી મેહેરબાની.”

“મોતીબાન, એ શેઠ સાહેબ તેરે કંઠપે બહોત ખુશ હવા હય.” નવલે વધારામાં કહ્યું.

“મેરી પાસ ઐસી ચીજો ખીશ્યાર હય, આપ સુનનેકા ધરાદા કરો તો એક રોઝ મેરે મકાનપે આનેકી તકલીફ લીજીયે, વમેં આપકું ખુશ ખુશ કર ડાલુંગી.”

“અરુધા ! હમ દોનો એક રોઝ તેરે બહાં ગાના સુનને કે લીયે આનેકા ધરાદા રખતે.” મદન બોલ્યો.

“તેરા પત્તા મુઝે દે.” નવલે તેનું શરનામું પુછ્યું.

“ફ્રેંચ બ્રીજ, ડાવે હાથકી પહેલી ગલીમેં આસમાની રંગકા દુસરા મકાન હૈ, ઉસકે દુસરે મજલેમેં મેં રહેતી હું. આપ જરૂર આધઓ. આપ મેહેરબાનોકે દુકમ મેરે મકાનમે હુવે તો મેરા મકાન પાક હોજવે” તેણે આછું સ્મીત કરતાં કહ્યું.

તેણે જવા માંડયું ત્યારે નવલે તેના હાથમાં પાંચ રૂપીઆ મુકયા, મદને પણ રૂ. ૧૦ ની નોટનો કટકો આપ્યો. પુરૂષો તો નારીઓના આળા, લટકા અને ભપકા ઉપર દીવાના થઈ, પોતાનું તન ધન પણ કુરબાન કરી, ઘણીક વખતે પોતાની આખરને પણ સંસાર સાગરના ખડક સાથે અથડાવાનું કરે છે, અરે પુરૂષોને ક્યાં ખબર છે કે “નારી કરે આળા, તો ફસે મરદ બિચારા.” મદનને અને નવલને સલામ કરી ઉસ્તાદોની સાથે આ અજબ અવનિની અજબ દારા ચાલી ગઈ.

તેના ગયા પછી નવલે મદનને પુછયું. “મદન ! આપણે આવતા રવિવારે રાત્રે આઠ વાગે એને ત્યાં ગાયન સાંભળવા જઈશું, કેમ ! આવશેને ?”

“હા આવીશ. એમાં શું ?” તેણે હા પાડી.

નવલના હોસ્તો પણ ધીરે ધીરે વીખેરાવા માંડયા. નવલ મદનની સાથે બહાર જવાને તૈયાર થઈ, ટેક્સી

નહિ મલવાથી એક વિક્ટોરીઆ બાટે કરી સ્ટેશન ઉપર નવલ મહન આવ્યા, તેજ વખતે ટ્રેન ઉપડવાની બ્હીસલ વાગી. તેઓ બંને જોશભેર ઢોડી ટીક્રીટ લઈ ચાલતી ટ્રેને ચઢી બેઠા.

રાત્રિનો અંધકાર લેઈતી ટ્રેન આગળ ધસ્યે જતી હતી. સર્વત્ર શાન્તિ હતી. માત્ર એનજીન અને ટ્રેનનો ધમધમાટ શાન્તિનો ભંગ કરતો હતો. નવલ બારીક દ્રષ્ટિથી મહનનો ચહેરો તપાસતો હતો. ત્યારે મહનના મનમાં અનેક ભાંજગડ થતી હતી. તેના હૃદયમાં અનેક ગુચ્છલા વળવા લાગ્યાં. ‘હું’ ઘેર બાઉં છું’ પણ દરવાજો બંધ હોય તો મ્હારે શું કરવું? બાપુ બાણુશે કે આટલો મોઠો આવ્યો તો? ભલે જે થાય તે ખરું.’ એમ મન વાળી તે નિશ્ચીત થઈ બેઠો.

સ્ટેશન આવી પહોંચ્યું, તેઓ બંન્નેએ ઉતરીને, એક એકને શેકહેન્ડ કરી છુટા પડ્યા. મહને ગાડી કરી વાળકેશ્વર તરફનો રસ્તો લીધો. જ્યારે ગાડી શારદાભુવન આગળ આવી પહોંચી ત્યારે તેના પેટમાં ધાસકો પડ્યો. તેણે ગાડીવાનને પૈસા આપી પોતે દરવાજાપાસે અંદર નિહાળતો ઉભો. તેને ચિંતા થવા લાગી કે અત્યારે દ્વાર કેાણુ ઉઘાડશે? ભૈયો અત્યારે ત્યાં હશે કે નહિ? તેના

પગે ધુળવા લાગ્યા. કમ્પાઉન્ડના દરવાજા આગળ આવી
 ભૈયો ત્યાં છે કે નહિ તે ખારીકીથી જોવા લાગ્યો. બધે
 અંધકાર હતો. મધ્યરાત્રિની શાંતી તેને વધુ ડરાવતી હતી.
 રહેજ અવાજ થતાં તે ચમકતો. દુર વૃક્ષનું થડ જોઈ
 તેને ભૂત માનતો. તેની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ વહેવા
 લાગ્યા. આ વખતે સમુદ્રના તોફાની મોજાઓના અવાજ
 ચોકમા સંભળાતાં હતા.

મહનના મનમાં અનેક વિચારો ઘોળાવા લાગ્યા. ‘હું
 અહીં ઉભો છું તે કોઈક જોશે તો નહિક મને બદમાશ
 માનશે. અત્યારે હું કોઈ મિત્રને ત્યાં પણ કેવી રીતે જઈ
 શકું? લાવ જરા દરવાજા ઠોકી જોઉં. ભૈયો જાગતો હશે તો
 તરવજ આવશે.’ આમ વિચાર કરતાં તેણે દરવાજા
 ઠોક્યો પણ કોઈ આવ્યું નહિ. બીજીવાર દરવાજા હચમચાવ્યો.

‘કોન હય?’ ખાગમાંથી અવાજ આવ્યો.

‘દરવાજા ખોલો!’ મહન બહીતાં બહીતાં બોલ્યો.

ભૈયો લાંબી ડાંગ લઈ દરવાજા પાસે આવ્યો.

‘કોન? કયા કામ હય?’ તેણે ઘોઘારી અવાજે કહ્યું.

‘દેખો મૈં કોન હું’ મહને બેટરીનો પ્રકાશ પોતાના
 ચહેરાપર નાંખ્યો.

‘શેઠ! આજ બહોત દેર લગી!’ ભૈયાએ આશ્ચર્ય
 પામી પુછ્યું.

“જાસ્તી ખાત મત કરો.” મદન ઉસ્કેરાઈ બોલ્યો.
 લૈયાએ દરવાજો ઉઘાડ્યો. તે ઉતાવલે પગે ઢાઢર
 આગળ આવી પહોંચ્યો. ધીરે પગલે ઉપર આવી પોતાના
 ચોરડા તરફ જવા લાગ્યો.

એજ ક્ષણે બે બીલાડીઓ એક એકની સામે ઘુરકયાં
 કરતી હતી. આ અવાજથી કિશોરી જાગી ઉઠી, પોતાના
 રૂમનું દાર ખોલી બહાર આવી.

“કેણુ છે એ ?” તે અંધારામાં મદનને જોઈ
 ગભરાઈ ગઈ.

“બહેન ! મોટેથી ના બોલ, એતો હું તારો ભાઈ
 મદન છું.” મદને કિશોરીના મોઢાએ હાથ દીધો.

“કેમ ભાઈ બહુ આજે મોડા આવ્યા ? ક્યાં ગયા હતા ?”
 કિશોરીએ ઉપરાસાપરી પ્રશ્નો પુછ્યા.

“મારા એક મિત્રની વર્ષગાંઠ હોવાથી હું ત્યાં ગયો
 હતો.” મદને બહાનું કાઢ્યું.

“બહેન ! આજે હું તારી રૂમમાંજ સુઈશ કારણ કે
 મારી રૂમનું દાર અંદરથી બંધ હશે.”

મદનના ચોરડાનું બીજું દાર લાઈબ્રેરી હોલમાં
 પડતું હતું. અને લાઈબ્રેરી હોલ પણ બંધ હતો.

(૪૫)

“ભલે, ભાઈ કપડાં ઉતારી જલ્દી સુઈ જાઓ, કેટલું મોડું થયું? હવે આટલું મોડું ના કરતા. જલું હતું તો બાપૂને કહીને જવું હતું ને! કે તમારી રૂમ અંદરથી બંધ નહિ કરત.”

“ચાલો, હવે હું દરરોજ બહેલો આવીશ, હવે આપણે ઉંઘી જઈએ.” મદને ટુંકમાંજ પતાવ્યું.

અર્ધા કલાકમાં તો મદન નિંદ્રાવશ થયો.

પ્રકરણ સાતમું.

“વિવાહની વધામણી.”

હા આઠ વાગ્યા છતાં મદન ઉઠયો ન હતો. તેની આંખો ગંધ રાત્રિના ઉજાગરાને લીધે લાલચોળ થઈ ગઈ હતી. તે મહા મહેનતે થોડીવાર પછી ઉઠી શક્યો.

“મદ....ન!” નીચેથી શારદાએ બૂમ મારી.

“આવ્યો.” કહી મદને ઉતાવળથી ઢાલણ કરી લીધું, અને નીચે ગયો.

(૪૬)

મદને નીચે જઈ બેસ્યું તો શેઠ ગોરમહારાજની સાથે વાતો કરતા બેઠા હતા.

“મહારાજ! ત્યારે બીજી કંઈ સારું મૂક્યું છે?” શેઠે મહારાજને પુછ્યું.

“શેઠ! ફાગણ શુદ્ધ પાંચમનું મૂક્યું છે.” મહારાજે કહ્યું.

“આજેજ આપણા વેવાઈ વૃજલાલને મહારાજ સાથે કહેડાવી દો” શેઠાણી વચમાં બોલી ઉઠી.

મહારાજને દક્ષિણા આપી વિદાય કર્યા.

“બેટા! તારાં લગ્નનું મૂક્યું છે ફાગણ શુદ્ધ પાંચમનું છે.”

“એક માસ બાકી છે. માતા તમે વૃજલાલને કહે- વડાબંધુ તો હશે?” મદને પુછ્યું.

“હા, તેતો બીચારા તૈયારજ છે, વિવાહનું કહેણ પ્રથમથીજ મોકલ્યું અને તેની ‘હા’ નો જવાબ પણ આવી ગયો હતો” શેઠાણી બોલી.

મદન હરખાયો. હવે સરોજ ટુંક સમયમાં તેની થશે એ જાણી તેનું મન પ્રકુલિત થયું. પણ સંસારના વિકટ સાગરમાં કે જ્યાં કરોડો વહાણો ખડકો સાથે અથડાઈ, અનેક નિરાશા, હાર, મુશ્કેલીઓ અને અનેક જંજાળો ભવિષ્યમાં ખમવી પડશે, તેનું આ બિચારાને આજે જ્ઞાન

કયાંથીજ હોય ? નહાનું બાળક જેગ નવા રમકડાને જોઈ રાજી રાજી થાય છે, તેમજ આજે મદન પણ રાજી થતો હતો.

આજે રોજના કરતાં કોલેજમાં ઓલો ગયો, કારણ કે તે સરોજને આ વધાઈ કહેવાને બહુ ઇંતેજાર હતો. કોલેજમાં પહોંચ્યા બાદ અર્ધા કલાક પછી સરોજ આવી. દુરથીજ એકબીજાને નેત્રોએ સામ સામે આવકાર દીધો.

“સરોજ ! તને એક વધાઈ કહું.” મદન ખુશી થતો બોલ્યો.

“હું પણ તમને એક નવીન વધાઈ કહું.” કહી સરોજ ખડખડાટ હસી પડી.

“ત્યારે તું શું જાણે છે ?”

“તમારા કરતાં વધુ નથી જાણતી.”

“સાંભળ ત્યારે, આપણું લગ્ન ફાગણ શુદ્ધ પાંચમનું ઠયુ” છે.”

“એ તો મને ખબર છે.” સરોજે સ્મીત કરી કહ્યું.

“લુચ્ચી ! ત્યારે મને શું પુછે છે ?” મદને લાડથી સરોજને ટપઢી મારી.

આહા ! ઓહાલા વાંચક ! આ યુગલનો હાલનો પ્રેમ કેવો દૈવીક હતો ! જો આવોજ પ્રેમ મદનને શારદા પ્રત્યે હોત તો આ વાર્તા કંઈ જુદાજ રૂપે લખાત.

તેઓ ખંન્ને પોતપોતાના કદાસમાં ચાલ્યા ગયાં.

કોલેજ છુટતાંજ મદન પોતાની મોટરમાં બેસી ઘેર આવ્યો, કારણ કે આ વખતે ગોર મહારાજ તેના સસરા તરફથી ખુશ વધાઈ લાવવાના હતા. થોડીવાર સુધી મદને ગોરની રાહ જોઈ પણ ન આવ્યા. તે તેની કાગને ડાળે રાહ જોવા લાગ્યો.

થોડા વખતમાંજ ગોર મહારાજ આવ્યા. “બા, લ્યો, વધાઈ લાવ્યો છું. વૃજલાલ શેઠે ફાગણ શુદ્ધ પાંચમનું મૂહૂંત કબુલ્યું છે.” ગોરે વધામણી આપતાં કહ્યું.

“ચાલો, બહુ આનંદની વાત છે.” કહી શેઠાણીએ ગ્રાહ્યણના હાથમાં દશ રૂપીઆ મુક્યા, તે લઈ મહારાજ આશીર્વાદ દઈ ચાલ્યા ગયા.

જનેતા, એ બાલકોનું શુભ ઈચ્છનારી દેવી છે. તેનો પોતાના બાળકો પ્રત્યેનું વાત્સલ્ય, પતિ પત્નિનો પ્રેમ, ભાઈ બહેનનો પ્રેમ, પિતા પુત્રનો પ્રેમ વગેરે કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. જનેતા પોતાનું જીવન બાળકોના શુભાર્થેજ અર્પે છે, તેમજ શારદા પોતાના પુત્રના લગ્નની વધાઈ સાંભળી હર્ષ થેલી થઈ. સગાં સ્નેહીઓમાં સાકર બહેંચાઈ, અને અત્યારથીજ શારદા લગ્નની તૈયારી કરવામાં ગુંથાઈ.

શારદાએ મદનને વધાઈ કહી. મદનની આંખમાં હર્ષના આંસુ આવ્યાં. તે કપડાં ખેરી બહાર જવા

નીકળ્યો, જતી વખતે કિશોરીએ તેને કહ્યું, “ભાઈ ! કાલ જેટલું મોડું ના કરતા.” આ શબ્દોએ મદનના હૃદયને આઘાત થયો. તેને ગમ રાત્રિનો પ્રસંગ યાદ આવ્યો.

તેના ગયા બાદ નવલ આવ્યો. તે એકલોજ હતો. આજે પૂર ભપકામાં હતો.

“મી. મદનલાલ ઘરમાં છે કે ?” તેણે કિશોરીને મુખ મલકાવી પુછ્યું.

“ના, હમણાજ ખસી ગયા.” તેણે ઉત્તર આપ્યો.

“ઉભા રહો ભાઈ, લ્યો સાકર ખાઓ. મદનના વિવાહ વૃજલાલની પુત્રિ સાથે થયા છે.” શારદાએ નવલને સાકર આપતાં કહ્યું.

નવલે સાકર લીધી, પણ મ્હોંમાં મુકવાનું મન ન થયું. તે ઈર્ષાની આગથી બળવા લાગ્યો. શારદાને બતાવવા સાકરનો એક ગાંચડો મોઢામાં નાંખ્યો. તે પાછો વળ્યો. જતી વખતે તે શારદા બૂવન તરફ મુક્કી ઉગામી બોલ્યો, “મદન યાદ રાખજે, હું તને હવે મુખે બેસવા દેનાર નથી. સરોજને પરણીને તું સુખી થશે એ ખ્યાલ તણ દેજે. આ કાળો નામ તારી પાછળજ ભમતો રહેશે.” અંતે તે જમીન પર પગ પછાડી ગુસ્સામાં ચાલ્યો ગયો.

(૫૦)

પ્રકરણ આઠમું.

“ મદનના લગ્ન. ”

જે જ્યોતિ મેન્શનમાં અપૂર્વ ઠાઠમાઠ દેખાતો હતો. તેને સુંદર ઝાડપાનોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. એક જગી માંડવો તેના બહારના ભાગમાં ઉભો કરેલો હતો તેને પણ ઝુંમરો, હાંપીઓ વગેરે આકર્ષિત થીજેથી દીપાવ્યો હતો. અત્યારે તેમાં ઇંગ્લીશ બેન્ડનો સુંદર સરોહ સંભળાતો હતો. મકાનમાં પુબ્કળ માણસો ઉભરાતાં હતાં. જાણે કોઈના લગ્ન થવાનાં હોય તેવોજ જોનારાને આભાસ થતો. કમ્પાઉન્ડની બહાર મોટર અને ગાડીઓની હાર બંધાઈ હતી.

આજે વૃજલાલની પુત્રી સરોજનાં લગ્ન હતાં. મદનના વિવાહની વાત થયાને આજે બે મહીના વીતી ગયા છે. આજે ફાગણ સુદ પાંચમ હતી મદન અને સરોજનું ભાવિ આજથી એક થનાર હતું. આજથીજ સંસારનો શેત્રંજ બેલવાની તેઓની તૈયારી હતી.

(૫૧)

સરોજ તેની બહેનપણ્યો સાથે વાર્તાલાપ કરતી, ઘડીકમાં ખુશ થતી આમતેમ કરતી હતી. તેના મુખ ઉપર આજે યૌવને પુરેપુરો રતાશ આણ્યો હતો.

જ્યારે બીજી તરફ વાલકેશ્વરનું શારદા ભૂવન મહેમાનોના ઘોઘાટથી અને વાજત્રોના નાદથી ગાજી રહ્યું હતું. દ્વારકાદાસ શેઠે પોતાનો લાઇબ્રેરી હોલ સારી રીતે શણગાર્યો હતો. હોલની દીવાલો ઉપર આરસાઓ લટકાવી દીધા હતા. ઠેર ઠેર વીજળીના દીવાઓ અને પંખાઓ રાખવામાં આવ્યા હતા. મહેમાનોને સુવા બેસવાને માટે બીજે માળે એક મોટો ઓરડો રાખવામાં આવ્યો હતો. શેઠના નોકરો પરોણાઓને કંઈપણ અગવડ ન પડે, તેનું ખાસ ધ્યાન રાખતાં. આજે નોકરોમાં પણ સંપૂર્ણ આનંદ પ્રસરી રહેલો હતો. તેઓ પોતાના નાના શેઠને જોઈ ખુશી ખુશી થઈ જતા હતા.

બાગમાં ફરતાં બધી જગ્યાએ સુંદર પુલોના ઝાડો નજરે પડતાં હતાં. શેઠે કાબેલ માળીઓને રાખી બાગ ઘણોજ સુધરાવ્યો હતો. બાગની વચમાં એક મોટું બેન્ડ સ્ટેન્ડ હતું. તેના પર આખો દિવસ મધૂર બેન્ડ વાગ્યા કરતું હતું.

(૫૨)

આજે મદનની ંહાલી યેન કિશોરીનો આનંદ માતો ન હતો. હરણીની પેઠે આમતેમ તે ગેલ કરતી કુદતી હતી. પોતાના વીરાને લગ્નના પોશાકમાં જોઈ તેનું હૈયું ઉભરાઈ જતું હતું ત્યારે તે તેને કાઠે વળગતી. ઘડીમાં શારદાને પુછતી ‘બા! આજે હું કેવી સાડી પહેરું?’ કબાટો અને પેટીઓ ઉથલાવતી પરંતુ તેને શું પહેરવું તે સુજતું નહિ. જ્યારે મદન કહેતો કે ‘પહેન, તને આ સાડી ઠીક શોભશે.’ ત્યારે તે આનંદથી પહેરી લેતી હતી. અત્યારે મદન તેના મનથી તેનો આત્માજ હતો. ભાઈનું હસ્તું મ્હોં જોઈ તે હસતી. આ વખતે સુશીલ પણ કરાંચીથી આવી લાગ્યો હતો. તે સરોજને મળ્યો. સરોજ તેને વારંવાર કહેતી કે ‘ભાઈ! તમારે તો મારે ત્યાંજ આવવું પડશે કારણ કે તમે મને એક યેન ગણી છે તો યેનના લગ્નમાં તો ભાઈએ આવવુંજ જોઈએ.’

આવા શુભ પ્રસંગે નવલ અને તેના જોડીદાર લહેરીએ મદનને ત્યાંજ તેના આગ્રહથી પડાવ નાખ્યો હતો. તેઓ હ મેશાં મદનને ખુશામતથી રીઝવ્યા કરતા હતા. અત્યારે મદન તેઓની સાથે પોતાના રૂમમાં બેઠો હતો, તેણે કીંમતી મોતીની માળા તથા એક હીરાની વીંટી પહેરી હતી કે જે મદનની કાંતિને વધારે દીપાવતી હતી. તેઓ વાત

કરતા હતા તેટલામાં કિશોરી ત્યાં આવી. ‘ભાઈ ? તમે આ ખમીસ કેમ પહેચું ?’ પેલું રેશમી હમણું શીવડાવ્યું હતું તે પહેરે ને ?’ તે તેનો પોશાક નીહાળતાં બોલી.

‘નહિ જ્ઞેન ! આ ઠીક છે.’

‘ના, પેલું પહેરે, માફ કરજી મને. હું કેમ તમે કહો છો તેજ પહેરું છું ?’ મદનને જ્ઞેનનું દીલ દુખાવાનું મન ન થયું. તેને કિશોરીના આવા પ્રેમી શબ્દો બહુ ગમતા હતા, અને કિશોરીનું મન નારાજ કરવાનું તેને મન થતું નહિ. જ્ઞેનને રાજી કરવા મદને બીજું ખમીશ પહેચું.

‘ખસ, હવે મારાં ભાભીને તમે ગમશે,’ તે હાસ્ય કરતી બોલી, ‘પણ મેં તો હજી મારાં ભાભીને જોયાં પણ નથી.’

‘કિશોરી ! હજી તારી મશ્કરી કરવાની ટેવ ગઈ નથી ?’ તેણે પણ હસતાં હસતાં કહ્યું.

‘હવે થોડાજ વખતમાં જોશો, કેમ મદન ખરું છે ને ?’ નવલે ટાપસી પુરી.

‘ભાઈ ! ભાભી કેટલી ઉમરના છે ?’ તેણે ફરી મજાક કરી. ‘ચાલ જાય છે કે અહીંથી ?’ મદને તેને હસતાં

હસતાં ટપલી મારી કહ્યું, તે અતીહાર્ય કરતી નીચે ચાલી ગઈ.

+ + + + +

સાંજના પાંચ વાગે વરઘોડો નીકળ્યો. મદનને એક અરખી ઘોડા ઉપર બેસાડવામાં આવ્યો. તેણે એક કીંમતી સાફા ખાંધ્યો હતો. આ વખતે તે એક રાજકુમાર જેવો લાગતો હતો. નવલ અને લહેરી વાતો કરતા તેના ઘોડાની સાથે ચાલતા હતા વરઘોડામાં શેઢેરના બાણીતા ગૃહસ્થો જઢજો અને બેરિસ્ટરો વગેરે પણ હતા. સૌથી આગળ ઇંગ્લીશ બેન્ડની ટુકડી હતી. તેની પાછળ ટકોરખાનું આખા સરઘસમાં ધમધમી રહ્યું હતું. દારકાદાસ શેઠ સુરતી પાઘડી પહેરી હાંપિંત મુખે બધાની વચમાં ચાલતા હતા, જ્યારે સ્ત્રી મંડળ સૌની પાછળ હતું. વરઘોડો સાંજના સાડા છ વાગે જ્યોતિ મેન્શન પાસે આવી પહોંચ્યો. તે વખતે વૃજલાલ બેરિસ્ટર ધામધુમથી દારકાદાસ શેઠને સામા આવકાર આપવા આવ્યા. બન્ને વેવાઈ હોંસથી લેટયા ને આ મોટું સરઘસ જ્યોતિ મેન્શનના દરવાજામાં દાખલ થયું. એ પ્રસંગે આવકાર દેવાને બેન્ડ તૈયારજ હતું. તેણે એક ચુનંદુ પોઆમ પરા-ણાઓને હાંપિંત કરવા રજુ કર્યું. માણસોની મેદની સખત હતી. આ વેળા લહેરીએ પોતાનો કીસબ અજમાવવા માંડ્યો.

ખીસામાંથી એક મોટી કાતર કાઢી તેણે જેઓ લાગમાં આવતા ગયા તેમના ખીસા હલકા કર્યા. બીડ એટલી હતી કે પાછળ શું થાય છે તેની કોઈને ખબર પડતી નહિ. નવલ કોઈને વાતમાં નાંખતો ત્યારે તે તેનું કામ કર્યો જતો હતો. લગભગ પાંચ છ માણસોનાં ખીસામાં બાકાં પડ્યાં હશે. લહેરી ઠીંગણો હોવાથી કોઈ તેને આવી સખત ગીરદીમાં જોઈ શકતું નહિ. તેણે જેટલું આવ્યું તેટલું તેના ખીસામાં ભરી દીધું.

સરોજ અને મદનનું સૂર્યાસ્ત વખતે હસ્તમિલન થયું ત્યારે એકસરખા વાણ ત્રે બેસલેર વાગવા માંડ્યા

સરોજ અને મદનનું ભાવિ જોડાયું. ઉભયના એક-ખીજના હસ્તનું મિલન થતાં બન્નેનાં શરીરમાં હર્ષની કંપારી છુટી. સરોજે શરમાઈને નીચું જોયું. સ્ત્રી પંડળ અતી ઉમંગથી લગનના ગીતો ગાતું હતું. કિશોરીથી તે હર્ષના આવેશથી ગવાતું પણ ન હતું. તે તો આવેશી ભાઈ ભાભીનું જોડલું, એક હસ હંસણીના જોડાં સાથે સરખાવતાં એટ્રીટસે નીહાળી રહી હતી. તે પાસે આવી સરોજની પાસે બેસી બારીકાઈથી તેનો ચહેરો જોયા કરતી હતી.

જ્યારે બધાનાં મોંપર ખુશાલીની છાયા પ્રગટી રહી હતી ત્યારે એક વ્યાકતનો ચહેરો ઉઠાસ અને ચિન્ન દીસતો

હતો. તે કોણ ? નરપીશાચ નવલ ! સરોજને મદનની સાથે પરણતાં જોઈ તેનું પથ્થર જેવું હૃદય બળવા માડ્યું. ઈર્ષાએ તેને ગાંડો બનાવ્યો. ઈર્ષાએ તેને વેર લેવા સૂચવ્યું. તેનાથી આ દ્રશ્ય જોવાયું નહિ. આથી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. સુશીલ પળવારમાં તેની આંતરીક ઈચ્છા પારખી ગયો. તે તો પોતાની એક સગી બેન પરણતી હોય તેટલા ઉમંગથી સરોજના લગ્નમાં મહાલતો હતો.

મદન અને સરોજ પરણ્યાં, વિધીના લખેલા નાટ્ય ભજવવા સંસાર રંગભૂમિપર આવ્યાં.

ગોર મહારાજે આશીર્વાદ દીધા પછી આ પ્રેમી યુગલ વડીલોના આશીર્વાદ લેવા ગયું. વૃજલાલ બેરિસ્ટર અને તેમનાં ધર્મપત્નિ સરસ્વતીએ પોતાની પુત્રી તથા જમાઈને માથે હાથ મુકી કહ્યું, “પ્રભુ તમારા આયુષ્યમાં વૃદ્ધિ કરે, ” સરસ્વતિએ પુત્રીને શીખામણના શબ્દો કહ્યા. “ પુત્રી ! તું સુશીક્ષીત છે એટલે-મારે તને વધારે કહેવું પડે એમ નથી, પરંતુ તારી જનેતાના થોડાજ શબ્દો સાંભળ, હવે તું પારકું ધન છે. તારા સાસુ સસરાની સેવામાં હંમેશા તત્પર રહેજે. પતિને પ્રભુ તુલ્ય માનજે, કારણ તે તારો સૌભાગ્યનો શીરતાજ છે. તેને બીલકુલ ખોટું લગાડીશ નહિ. આપણાથી મોટા હોય તેઓની મર્યાદા રાખજે. વડીલો આગળ ખપ જેટલું જ ખોલવું.

તેઓ હોય ત્યારે મોટેથી હસવું નહિ. પતિની ઇચ્છા વિરુદ્ધ કોઈ કાર્ય કરવું નહિ. નમ્રતા અને સાદાઈમાં જેટલું માન જળવાય છે તેટલું કોઈમાં જળવાતું નથી. પુત્રી, નમનતાઈના નીચાણથી મોટાઈના ઉંચાણ ઉપર જવાય છે, એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખજે. મને એકજ અભિલાષા છે કે તું એક આદર્શ ગૃહિણી થાય અને તારા માતાપિતાનું નામ કાઢે. કોઈ કડવા શબ્દો કહે તો સામે ન બોલતાં ગળી જવા, કારણકે તેમાંજ સત્યની કસોટી છે. સંકટમાં પણ સત્યને તજવું નહિ. દીકરી ! મેં બહુ કહ્યું. એ પ્રમાણે વર્તવું એ તારા હાથમાં છે. સદા સુખમાં રહે ” આટલું બોલી સરસ્વતીએ ઉમળકાથી બન્નેને માથે હાથ ફેરવ્યા. ત્યાંથી તેઓ દ્વારકા-દાસ શેઠ અને સારદાને પગે પડી તેમના પણ આશિર્વાદ લીધા. વૃજલાલને એકની એક પુત્રીને વળાવતાં આંખમાં આંસુ આવ્યાં.

સરોજને પહેરામણી આપવાની શરૂઆત થઈ. વૃજલાલે પોતાની પુત્રીને કેટલાક બંગલાઓ, જમીનો અને દ્રવ્ય કન્યાદાનમાં આપ્યું, કારણ કે તેની પાછળ બીજું કોઈ સરોજ સિવાય વાપરનાર ન હતું. સુશીલે એક કિંમતી વીંટી સરોજની આંગળીમાં પહેરાવતાં આશીર્વાદ આપ્યો, “ મારી ધર્મલગિની ! આજે મને આ નજીવી ભેટ આપતાં

અહિંસાં હિમજે જો, એ આપણા બાપા પહેલાં કહેના કહેડાં ની, ત્રી શબ્દો
 છે, તેણે સારો જ ને શી રે હરત પ્રસારી, મદન તરફ કયો,
 મિત્ર ઇશ્વર તોડે સદા લલુ કરે, એનાં તોરાં મિત્રની
 માંસિલાયાં હાથે, એટલું મહાં તેણે, એનાં બુધદી આજ
 મદનને હાથે પહિરણ્યું, મંથલી કૈલી, અંદા આભારનીં આપણીથી
 નીચું, જોઈ જિહાં, હે હે, આપણી, જરૂર નિમ, સિવાય
 હાઈ સરેજે આસરાને, મંથલી, જોને જોવાના, શબ્દ તરફ
 કષ્ટિ નાં પી, કે જ્યાં પોતાનું કૌમાર્ય, જીવન, ગુણ્યું હરત
 જ્યાં માતા પિતાના લાડના દહાવા કીધા હતા, મદન સરેજે
 સાથે રાંનકદારી એ ઘોડાનો ગોડીમાં બેઠો,
 વૃજલાલ એને સરસ્વતી જ્યાં સુધી પુત્રી અંદરથી એ
 મહી થઈ સુધી એક ટકરે જોયાં ધ્રુવ, આસે તેએ મયેલિ
 એશાત તરફ પ્રયમં, આપણે આપણે જિવન નિર્મલ, પ્રેમપ્રભ
 , જોઈ રાંનકદારી, આપણે આપણે જિવન નિર્મલ, પ્રેમપ્રભ
 પ્રકરણ નવમું.

“ પતિ પતિન. ”

આપણાં આપણાં જિવન નિર્મલ, પ્રેમપ્રભ
 સે, જોઈ જોને, પરણ્યાને આજે આર માસ પુરા
 અજા હે અરસામાં, તેની માતા સરસ્વતીએ
 સરસ્વતીને, પંથ, કીધો, વૃજલાલ, હાઈ
 સયા, એક ટકરે, પુત્રી, વગર, આપણું ગુણ
 શ્રદ્ધાવાળું, જ્યાં મોતની, સરસ્વતીને, પ્રણયે મોહ

(१५)

સુરેન્દ્ર સ્વામીજીનાં વર્ણનમાં થઈ શકે તેમની સાચી આંખમાં હવે
સે તેની શીર્ષામાંથી અને જાનપંથમાં જઈ આવેલા કાંઈક સંસ્કાર
સ્વરૂપે તે તેનું હૃદય નીચિત્રી રાખી રહેતી. મદન તેને આ આંખમાં
કાંઈ સ્વયંવચ્ચે દેખાતે જોઈ પાંચ થઈ હતી. કેઈ વચ્ચે પાંચ થઈ
મળવા જતી; મિલનને જોઈ મળવા ત્યાં જતી. ત્યાં જ પિતાસુત્રી
જનને રેતાં જે જમતે અસ્તુ સમજાવે ને જે જનજનને સાંત
માફતી આપતું. તમે ના જોઈ તમે રહે છો? મારાથી
નથી જોવાતું. તમારે મને આશ્વાસન આપજી. જોઈએ છે
અવસ્થામાં તમે પેલેજી આપજી. કહે છે? આપજી તમે એટલાં
આંખમાંથી જીરૂ ભૂટાડી શું પણ તેથી કંઈ સાધી આવવાની
છે? પ્રભુ! તેના આત્માને શાંતી આપજી. આમ પોતાની જાતે
તે આકાશ તરફ જોઈ પ્રભુ પ્રાર્થના કરતી.

સરોજ દેવકાદાસ શેઠના કેટલાંક અતિ મહત્તી થઈ પડે. તેના આનંદી સ્વભાવ બાબતે આનંદ પ્રમાણમાં મંદન અને સરોજનું સુખી જોડું આ સમયે સુખના સિંધુર ઉપર હાલું. બન્ને એક બીજાને શુદ્ધ પ્રેમથી આહારી હતા. મંદન હાલે મંદનના સમયે કામચલાઉ રીતે જાણી કાઢેલા સરોજ તેને ની મધૂર વાણીથી ચમકવા દેતી ન હતી. કોઈ સેપાટી બાજે જણાવવામાં આવે મીલાવી બાગમાં લટકતી મારતા ત્યારે આ કંપતીનું જોડું બાજે પ્રમદેવ અને રતિ પુથ્વી ઉપર વિહાર કરતા હોય એમ લાગતું.

* * * * *

વર્ષા ઋતુ બેડી હતી. વાદળાનાં ઝુંડ આકાશમાં આમ તેમ વિહાર કરતાં હતાં. જોતજોતામાં તે વરસાદનું એક સખત ઝાપટું આંચું. દુરથી સુશીલ વરસાદમાં ભીંજાતો આવતો હતો. આ વેળા મદન સરોજ અને કિશોરી લાઇબ્રેરી હોલમાં વીંટળાઈને ટોળ ટપ્પા મારતાં હતાં. સુશીલે ત્યાં આવી વાતમાં ભંગાણુ પાડ્યું. “ કેમ છો મી. મદન ? ” “ આવો આવો ” કહી મદને એક પુરશી બેસવાને આપી.

“ લાઇ ! કપડાં કાઢી નાંખો નહિતો શરદી લાગશે. ” સરોજે તેને ભીંજાએલો જોઈ કહ્યું. સુશીલ કપડાં સુકાવા નાંખી પુરસી ઉપર બેઠો.

સુશીલને જોતાંજ કિશોરી કોણુ જાણે શાથી શરમાઈ જતી. તેને તેની વાતમાં ટાપસી પૂરવા ઘણુંએ મન થતું હતું, પણ મ્હોથી બોલી ન શકતી. તે આડી નજરથી સુશીલને પગથી માથા સુધી નીહાળતી.

“ સુશીલભાઈ ! હવે તમે ક્યારે લગ્ન કરવા માંગો છો તે કહો ? ”

સરોજ કિશોરી તરફ રહેજ દ્રષ્ટિ નાંખી બોલી. ‘ હાલતો મારો વિચાર નથી. જ્યાં સુધી હું મારા પગ ઉપર ઉભો રહી શકું નહિ ત્યાં સુધી મારો એ વિચાર મોકુફ રાખીશ. ’

‘ પરંતુ ભાઈ ! મને પણ મારી ભાભીને જોવાનું મન થાયજ કેની ? ’ સરોજે સ્મીત કરતા કહ્યું. ‘ મદન તારો શો મત ? ’ સુશીલે પુછ્યું. “ હું પણ તનેજ મળતોજ છું. ”

આમ તેઓ અર્ચા ચલાવતા હતા તેવામાં નવલ પોતાના હંમેશના અપટુડેટ પોશાકમાં આવી ઉભો. તેને જોઇ સરોજ તથા કિશોરી ખીજ ખંડમાં ચાલ્યાં ગયાં. નવલે મદન તથા સુશીલ સાથે હાથ મીલાવી એક ખુરસી પર બેઠક લીધી. સુશીલને હવે વાર્તામાં રસ પડતો ન હતો, કારણ કે તે નવલને એક ખદખદતા ક્રીડા રૂપે જોતો હતો. તેણે રજ માંગી જવા માંડ્યું. “ બેસને જવાય છે, ઉતાવળ શી છે ? ” મદને આગ્રહ કરતાં કહ્યું. “ મારે હજી ઘણું કામ છે. કાલે આવીશ. ” આટલું કહી કપડાં ખેંચી તે નવલ તરફ તિક્ષ્ણ દ્રષ્ટિ કરી ચાલ્યો ગયો.

નીચે ઉતરતાં સરોજ તેને સામે મળી. “ કેમ ભાઈ આટલી વારમાં ચાલ્યા ? કેમ વાર ! નવલ સાથે ગોઠતું નથી ? તેણે ઉપરાચાપરી સવાલો પૂછ્યા. “ હા. જરા એમ છે ખરું. બહેન તું એનાથી ચેતતી રહેજે. ”

“ મને પણ એ માણસ સારો લાગતો નથી, હું એને સમજાવીશ કે એવાની મિત્રતા સારી નથી. ”

‘ વાર બહેન, હું રજ લઉં છું. ’

‘હવે ક્યારે આવશે ?’ એણે પૂછ્યું.
 ‘નહીં નહીં, બનતાં સુધી પરમ દિવસે આવીશ.’
 કિશોરી આ બધું સંતાળેને બોલ્યા કરતી હતી. તેણે
 બહાર આવી રસ્તાપર સુશીલને કયાં સુધી નિહાળ્યાં કર્યો.
 ‘નાનીબેન ! એ કોને ધારીધારીને બોલ્યા કરે છે ?
 સુશીલકાન્તને ?’ સરોજે મજાક કરી કહ્યું. બિચારી કિશોરી
 શરમાઈ બધું તે પ્રત્યુત્તર આપવાને બદલે પગના આંગુઠાથી
 ભોંય કોતરવા લાગી.

‘બેન ! સુશીલકાન્તમા શું જડ્યું છે ? હીરા કે માણિકી ?’
 સરોજે ખીખી કરી હસી પડી. ‘ભાભી ! આમ શું
 મજાક કરે છે ? તમે પણ એક વખત એમજ કોઈને બોલ્યાં
 કર્યું હશે.’ ભાભી કિશોરીથી અચાનક આ શબ્દો સુખમાંથી
 નીકળી પડ્યા. તેની આતરિક આકાંક્ષા સરોજના મગજમાં
 આવી હશે એ બાણી તે વધારે શરમાઈ. નિર્દોષ કિશોરીએ
 ભાગપણમાં ખાશી નાખ્યું.

‘એ તમે શી રકબક કરે છે ?’ શંકાણીએ તેઓના
 ચેષ્ટા બેઠ પૂછ્યું.

‘સાનીબેન ! તમારી વાત કહું બાને !’ હુરચી સરોજ
 નણંદને વધારે સત્તાવવા તેના કાનમાં કહ્યું.

‘ના, ભાભી ! મારા સમ કહો તો’ તે ફરગરી પડી.

કે આમ નુબંદ લોભધ નિર્દોષ આનંદ કરતાં. કિશોરી
સસેજને જ રાગે વીલી મુકતી નહિ તે તેની જુહાલસોઈ
લાલીને જોઈ ચાંદી થઈ જતી. સરોજ તેને ભરત ગુથણનું
શિક્ષણ આપવા માંડ્યું હતું.

લાઇબ્રેરી હોલમાં નવલ અને મદન બેજ હતાં.
નવલને આખ્યાને અર્થો કલાક થયો હશે પણ તે હજી પોતાની
વાત ઉપર આખ્યા ન હતો. તેણે મદનને કહ્યું 'હોસ્ત તે
દિવસે તે' કહ્યું હતું કે આપણે ફરી એક વખત મોતીબનનું
સંગીત સાંભળવા જઈશું. પરંતુ તારા મૈરજ (લેગન) ની
ધોમધૂમને લીધે જવારું મીઠી છે.....

‘અરે કંઈ હું ભૂલ્યો, ત્યાલ આવતી કાલે જઈશું.
ઢીક યાદ દેવડાળ્યું. મને તેનો કંઈ બહુ મધૂર કોમળ લાગે
છે. જાણે એમ થાય છે કે તેનો મધૂરલાપ સાંભળ્યાજ કરીએ.’

‘મદન ! મને લાગે છે કે તું મારાથી બુદ્ધાઈ ગયો છે’

‘હું કેમ જાણું ?’

‘જ્યાએહું’ સમિં કામગીરી થયે ત્યારે મને જોઈ સદેશ
અને તુહી પડેન ઉડી જ્યાં જો કે સરોજને અને મારે
તો કોલેજમાં જોઈ. આ એક મને અપમાન
લાગે છે.’

‘ નહિ, નહિ, નવલ તું ખોટો અર્થ લે છે, એ તો આપણા હિંદુઓનો રિવાજ છે કે કોઈ આવે ત્યારે તેઓ તની મર્યાદાની ખાતર ત્યાંથી ઉઠી જાય છે. ’

‘ જ્યારે સુશીલ અહિં આવ્યો ત્યારે કેમ કોઈ ઉઠ્યું નહિ ? ’

‘ સુશીલને અને સરોજને ભાઇ બેનપણું છે એટલે એની મર્યાદા એ રાખતી નથી, મદને ખુલ્લે દીલથી કહ્યું. ’

‘ બહાલા મદન ! અહિંજ તું જૂઠા ખાય છે. સુશીલ તારી વાઈફ સાથે આટલી છુટ લે છે, એ શું બતાવે છે ? કે તેની આલાદ સારી નથી, તેની દાનત સાફ નથી. ’ નવલે જાણે શિખામણ આપતો હોય તેવો ડોળ કર્યો.

મદનના મગજમાં રહેજ શંકાની વાદળી આવી અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

‘ ભલે તને વધુ ખાતરી જોઈતી હોય તો કોઈક પ્રસંગે ખતલાવીશ. હું તો તારા ભલામાંજ માફ ભલું જોઉં છું. તારૂં ખુશ થતું જોઈ મારાથી સહન થતું નથી. ’

‘ ભાઈ ! હું તારો તે માટે આભાર માનું છું. ’
થોડી વાતો કર્યા પછી નવલ ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

“ મહાત્મા ”

હનની કુર્ષ જમનાડોશી એક ભક્તાણી હતી. તે દ્વારકાદાસ શેઠની કાકાની પુત્રી થતી હતી. મહન અને કિશોરી તેને મોટી કુધ કહી બોલાવતાં, કારણ કે તે દ્વારકાદાસ કરતાં ત્રણ ચાર વરસે મોટી હતી. જમના ને નંદા નામની ખંડેનની છોકરી હતી. નંદા ઉપર તેને ઘણું ઠંડાલ હતું, પણ ડોશીએ હજી સુધી તેને પણ કહ્યું ન હતું કે તેની પાસે કેટલી પુણ હતી. તે સવારથી બપોર સુધી દેવ સેવામાં ગુંથાઈ રહેતી અને ત્યારબાદ કોઈને ત્યાં જઈ ટોળ ટપ્પા મારતી હતી આટલો એને રોજનો કાર્યક્રમ હતો. તે કોઈ વખત દ્વારકાદાસ શેઠને ત્યાં આવતી હતી, તેમજ મહન અને કિશોરી પણ તેને ત્યાં જતાં હતાં.

+ + + + +
 નંદાની ઉંમર સત્તરેક વર્ષની હશે. તે પરણેલી હતી. તેનું સાસરું મધ્યમ સ્થિતિનું હતું. પતિ થોડી પુણમાં ગૃહસંસાર ચલાવતો હતો, નંદા સાસુ સાથે લડતી અને તેથી કંકાસ થયો. આથી ડોશીએ તેને તેડાની લીધી હતી. નંદાને તો આટલુંજ જોઈતું હતું. તે શિક્ષણ અને કેળવણીના

અભાવે સ્વછંદી અને વિલાસી બની ગઈ હતી. તેની માતા તેને બાળપણમાં જ મુકી સ્વર્ગવાસી થઈ હતી એટલે તેને તેની માસી જમનાએ ઉછેરી મોટી કરી હતી.

* * * આજે ગંગાડોશીના ઘરમાં પ્રભાતથી જ યુક્તા સળગ્યા હતા. નંદા રસોઈની તૈયારી કરતી હતી. જ્યારે ડોશી તેની સેવા પૂર્ણ કરતી હતી. માસીબા ! ‘મહારાજ ક્યારે પધારવાના છે ?’ નંદાએ ડોશીને પૂછ્યું, ‘બારેક વાગે આવશે, તું મામાને ત્યાં જઈ મદન કિશોરી અને તેની વહુને આપણે ત્યાં જમવાનું કહી આવ.’

‘ઠીક હું હમણાં જાઉં છું.’ એમ કહી નંદા દ્વારકાઢાસ શેઠને ત્યાં ગઈ.

* * * ઘણે દિવસે નંદાને જોઈ કિશોરીએ પૂછ્યું ‘કેમ નંદા જોડેન ! ઘણે દિવસે દેખાયાં ?’ ‘હા જોડેન ! આજે તમને ભાઈ ભાભીને માસીબાને ત્યાં જમવાનું કહેવા આવી છું.’

‘આલો બાને કહો. તે કહેશે તો આવીશું.’

તેઓ બન્ને શારદા પાસે આવ્યાં. શારદા દેવ સેવામાં હતી. ‘ઓ હો હો ! આવ બેટા નંદા ! કંઈ ઘણું હા’ડે મામીને યાદ કરી ?’ ‘મામી ! ભાભી તથા કિશોરીને જમવાનું નોતરું દેવા આવી છું.’

‘ ભલે આવશે. પણ બેટા ! આજે શું છે ! ’ શારદાએ પ્રશ્ન કર્યો, ‘ આજે એક યોગી લિક્ષા લેવા પધારવાના છે. તેથી માસીબાએ કહ્યું કે જા મામાને ત્યાં કહી આવ. ’

‘ એમ ત્યારે તો હું પણ વખત મળશે તો તેમના દર્શન કરવા આવીશ. જા બાબી ઉપર હશે તેને મળીને જા. ’

‘ વાઝુ ’ નંદાએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો. તેને સરોજ ગમતી ન હતી, કારણ કે તે સુશીક્ષીત અને સમાજમાં માન મેળવતી હતી, જ્યારે પોતાને કોઈ ગણકારતું પણ ન હતું. આથી તે તેના ઉપર બળતી હતી. તે તેને મળવા ન જતાં સીધી ઘેર આવી ગઈ.

* * * * *

બાર વાગ્યાને મહાત્મા પાવડીનો અવાજ કરતા આવ્યા. તેણે સફેદ વસ્ત્ર ધારણ કરી એક હાથમાં માળા પકડી હતી. તેના વાળો ખભા સુધી લટકતા હતા. તેની દાઢી લાંબી હોઈ તેના મુખને તે વધારે ગંભીર બનાવતી હતી. જમના મહારાજને સામે આવકાર દેવા આવી.

‘ પધારો મહારાજ. ’ તે નમસ્કાર કરી બેઠી.

મહારાજ આશિર્વાદ આપી એક આસન પર બેઠા. તેને આવ્યાને થોડીવાર થઈ હશે, એટલામાં મદન, કિશોરી અને સરોજ એ ત્રણે આવી પહોંચ્યાં. સર્વેએ તેને પ્રણામ કર્યો. મદન મહાત્માની સામે બેઠો. મહાત્માની મુખાકૃતિ કાંતિમાન હતી. તેની આંખો આકર્ષક હતી. સરોજ દુર

બેઠી બેઠી મહાત્માના મુખ સામે જોયા કરતી હતી. તે તેનું મન વાંચતી હતી.

‘મહારાજ! આપકા મૂકામ કહાં હય!’ મદને પુછ્યું.

“સાધુકા મૂકામ સર્વત્ર હય. ઉનોકા મૂકામ સ્થાયી નહિ હય. મયને અલી તો રામેશ્વરીકી ધર્મશાલામેં મૂકામ કીયા હય.” મહાત્મા ઘડીકમાં એક ચિત્તે માળા ફેરવતા ગણગણ કરતા તો ઘડીકમાં શાન્તિથી આંખમીચીને બેસી રહેતા હતા.

જમવાનો વખત થયો ત્યારે બધા ઉઠયા. ચોગીને માટે એક રંગીન પાટલો મુકવામાં આવ્યો હતો જે તેણે આઘો મુકી પેતાનું આસન પાથર્યું. આ જોઈ મદનના હૃદયમાં તેના પ્રત્યે માન ઉપજ્યું.

‘બેટા! ચોગીકુ વૈસી વસ્તુઓકા બહિષ્કાર કરના આહિએ!’ તે ઘડી ઘડી ઉપદેશ દેતા હતા.

આ બધામાં જો કોઈ વ્યક્તિ ચોગીને ધારી ધારીને જોતી હોય તો તે સરોજ હતી. તે બાકીઆંજે જોતી હતી કે મહાત્મા કોઈક વખત ઝીણીઆંજે પોતા તરફ જોતો હતો.

મદન અને મહાત્મા ચર્ચા ચલાવતા હતા ત્યારે નંદા એક ખુણામાં બેસી મહારાજને કંઈ જોઈએ છે કે નહિ તેની ખાસ કાળજી રાખતી હતી.

મદન મહાત્માના તેજમાં અંજાયો હતો. મહાત્મા જે

બોલતા તે તેને સત્યજ લાગતું. તેને મહાત્મા એક વિદ્વાન તેમજ તપસ્વી લાગતા.

એવીજ સ્થિતી નંદાની હતી. તે મહાત્માની વાતોમાં ટાપસી પુરતી. ક્ષણવારમાં સરોજે નંદાના વિચારો વાંચ્યા.

સર્વે જમી ઉઠ્યાં, એટલામાં શારદા પણ યોગીના દર્શન કરવા આવી. તે યોગીને પ્રણામ કરતાં બોલી.

‘ મહારાજ ! પરમ દિવસે મારે ત્યાં ભીક્ષા લેવા પધારશો ? ’

મહાત્માએ મદન સામું જોયું. મદન બોલ્યો ‘ મહાત્મન આપ પધારોગે તો મેરા પિતાશ્રી ઝોર મેં ફીર આપકા દર્શન પાવેગા. ’ યોગીએ ડોકું ધુંણાવી ના કહી.

થોડી વારમાં મહારાજ ચાલ્યા ગયા. તેને જતા જોઈ નંદા મનમાં ગણગણી ‘ આહા ! શું રૂપ છે ? ’

જમનાડોશી જમી ઉઠી ને તે બધાં વચ્ચે આવી બેઠી.

‘ બા ! મહાત્મા તો એક ખરેખર દેવ પુરૂષજ છે. ’ મદન બોલ્યો.

‘ હા, અને તેના મુખ ઉપર તેજ પણ કેટલું છે ! ’ નંદા વચમાં બોલી ઉઠી.

સરોજ તિક્ષણ દ્રષ્ટિએ નંદાને ટીકી રહી હતી.

જમનાની રજા લઈ શારદા બધાંની સાથે શારદા ભુવન તરફ ગઈ.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“ મહાત્મા કે મવાલી ”

રગામ બેઠરોડ પર આવેલા શ્રીધર બિલ્ડીંગના બીજા મજલા ઉપર નવલ તેની મા સાથે રહેતો હતો. તેની સ્થિતી સાધારણ હતી. તેથી તેણે માત્ર બે ખંડની ઓરડી ભાડે રાખી હતી. તેની મા લક્ષ્મી

સદ્ગુણી હતી. તે નવલને ઘણીયે શિખામણ દેતી. ત્યારે નવલ તેની સામે થતો. નવલના પિતાના અવસાન પછી તેણે ફાવે તેમ વર્તવા માંડ્યું હતું. લક્ષ્મીએ નવલને લાડ લડાવવામાં બાકી રાખી ન હતી.

આ વખતે તે ઓરડીમાં નવલ અને લહેરી વાતો કરતા બેઠા હતા. તેની મા પાડોશના ઘરમાં ગઈ હતી.

‘ દોસ્ત ! પેલો આવી પહોંચ્યો જો ! ’ બટુકજીએ કાબલી કુટાવતાં કહ્યું.

‘ કેણ ? ’

‘ પેલોજ તો. ’

‘ સીધો ભસી મરની ! ’

‘ પેલો બંજુ ! કે જેતું નામ સરકારને ચોપડે ચઢ્યું હતું. ’

‘હા યાર! એણે તો પેલા મંદીરમાંથી ચોરી પણ કરી હતી, ખરી વાત?’

‘અરે હા! તે જાતનો હજમ કેની! હવે લાઈખંધે મહાત્માના વેશમાં મુંબઈને પાવન કરી છે.’

‘એમ! ત્યારે તો આપણને ઘણું ખપ લાગશે.’

‘અક્ષત્ત, આપણે એને મળવું જોઈએ.’

‘પરંતુ એ ક્યાં મૂવો છે એ આપણને શું ખબર!’

‘અરે ભુલેશ્વરની ધર્મશાળામાં મારો બેટો નિરાંતે ગાંજની ચલમ કુંકે છે. જોવું હોય તો ચાલ અત્યારે મારી સાથે.’ લહેરી બોલ્યો.

તેઓ બંને ભુલેશ્વરના મંદીર તરફ ચાલ્યા.

રહાંજનો સમય હોવાથી આ લત્તાપર સખ્ત ગીરદી રહે છે. આ બીડમાંથી પસાર થઈ તેઓ મંદીરના એક અખાડા બાજુ વળ્યા. ત્યાં આવી લહેરીએ ફરીથી નવલને સાધુને બતાવ્યો. કેટલીવાર સુધી નવલે સાધુનો ચહેરો એક ચીત્તે જોયા કર્યો. ત્યારપછી તેઓ સાધુની પાસે જઈ તેને નમસ્કાર કરી તેની પાસે બેઠા. આ વેળા સાધુ પાસે જોઓ બેઠા હતા, તેઓ પણ ગાંજે કુંકી વીખેરાયા.

‘કયું ખરચા! કયસા હય!’ સાધુએ ગંભીર મુખમુદ્રા ધારણ કરી પૂછ્યું.

‘ઘેટે! ઊત અઝા તુમેરા ઢંગ હૈ!’ લહેરી વચમાં યોદ્ધી ઉઠયો.

સાધુ ચમકયો. તેને ખબર નહતી કે તેને આમ અચાનક આ બંને વ્યક્તિઓ ઓળખશે. ‘આસ્તે! હજવે બોલ, નહિ તો કોઈ સાંભળશે.’

અરે એમાં શું થયું? ફરી સરકારની મહેમાનગીરી સ્વીકારવી પડશે એજ કે. કાંઈ ખીજું!’ લહેરીના આ શબ્દો પર નવલ ખીખી કરી હસ્યો.

‘કેમ દોસ્ત નવલ! મઝામાં છે ને? સેવક તો એક વખત જેલમાં જઈ આવ્યા. અને છુટયા ત્યારે આ વેશ પહેર્યો. કુદરતની લીલા અપરંપાર છે.’

‘હા! એ પણ કુદરતની ખુબીજ છે ને? કે અઝા પરથી ભગવાંપર આવ્યો.’

‘નવલ! તું આને જરા મ્હેં સંભાળીને બોલવાનું કહે.’

નવલે લહેરી તરફ ડોળા કાઢયા. એટલે લહેરી કુતરો જેમ પુછડી પટ પટાવતો ચુંમાઈને એસે તેમ તે નવલની સોડમાં બેઠો.

‘ખંજુ.’ નવલ બોલ્યો.

અરે! અહિં ખંજુ નહિ પણ મહારાજ! સ્વામી! યોગીરાજ! વગેરે કહે, નહિ તો મને કોઈ ઓળખશે.’

‘લે ત્યારે, મહારાજ! કેટલા દિવસ થયાં તમે અત્રે છો?’

‘આઠ દિવસ થયા.’

‘આઠ દિવસમાં કોઈ શિકાર મળ્યો કે નહિ?’

‘આ રથળે એ વાત જવાદે નહિ તો આપણા બધાના ખાર વાગી જશે.’

‘કોઈકને ત્યાં ભિક્ષા બીક્ષા મળી કે નહિ?’ લહેરી વચમાં બોલ્યો.

‘હા, આજે એક ડોસીને ત્યાં ગયો હતો. સેવકને સત્કાર તો સારો મળ્યો, અને એક સ્ત્રીને આકર્ષી પણ આવ્યો છું.’

‘ઓ હા! એમકે! તે કોણ! કહે તો ખરો?’

‘મને તે સ્ત્રીનું નામ ખબર નથી, પરંતુ એટલું જાણું છું કે દ્વારકાદાસ શેઠના છોકરાંઓ જમવા આવ્યાં હતાં.’

ઠીક, એ હું ખબર મેળવીશ. મહારાજ! તમારે અમારી સાથે રખડવું પડશે તેમાં તમારો આ વેશ કામ લાગશે નહિ.’

‘અરે એમ તો મને વેશ બદલતાં બહુએ આવડે છે, હજી તે મને ખરાબર ઓળખ્યો નથી.’

આમ બોલતાં તેની આંખોમાં અવનવા રંગો પલટાતા હતા.

તે ગંભીર વિચારમાં હોય તેમ તેની દાઢીને આમળવા લાગ્યો. તેની આંખ ઘડીમાં સંકોચાઈ જતી તે ખતાવતું હતું

કે, તેનામાં ફૂરતાનું ઝેર વ્યાપી રહ્યું હતું. તેના મ્હેરા તરફ એકટીસે જોઈ નવલે તેના કાનમાં કહ્યું.

‘ચાહ રાખજે ! મારી સાથે દગો રમ્યો તો તારા હાડકાં સીધાં નહિ રહે, મને મદદ કરશે તો તને ધનવાન બનાવીશ. ’

‘નહિ, નહિ, એ શું બોલ્યો ? આટલા સમયમાં કોઈ દિવસ મેં તને દગો દીધો છે ? ’

‘મહારાજ ! જેવું હોય તેવું કહેજો, કારણ કે આ જમાનામાં તમારા જેવા સાધુઓનાં તો ગોડાઉન ભરાય એમ છે. ’ લેહેરીએ હુચકો મુક્યો.

‘નવલ ! તું જરા આ દોસ્તને કહે કે સંભાળીને બોલે. ’

‘એનો સ્વભાવજ એવો છે. હું શું કહું ? ’

‘નવલ ! તું કયું કામ હાથપર લેવા માંગે છે ? ’

‘સાંભળ ! ’ નવલે તેના કાન તરફ મ્હોં ધર્ચું.

‘દ્વારકાદાસના પુત્ર મદનની સ્ત્રી સરોજ, કે જે અતી સૌંદર્યવાન છે. દોસ્ત ! તેના રૂપનું શું વર્ણન કરું ? વાત એમ છે કે જો આપણે સરોજને કબજે કરવી હોય તો પ્રથમ મદનની સાથે ગાઠી મિત્રતા બાંધવી જોઈએ, અને તે તો મેં કયું છે. હવે મદનને પૈસાથી ખુવાર કરવો. તેને પૈસાની જરૂર પડે ત્યારે આપણે તેની પાસે લખાવી

લઈ પૈસા આપવા. એમ કરતાં તે આપણો દબાએલો રહેશે. આપણે તેને તેનો દોસ્ત મુશીલ તેની સ્ત્રી સાથે ખ્યારમાં પડ્યો છે એમ બતાવી આપવું. આથી તે ઉશ્કેરાઈ સરોજને ઘરની બહાર હાંકી મુકશે એટલે ત્રિપુરી પડેલી હરિણીને શિકાર કરતાં વાર લાગશે નહિં. તેની પાસેથી તેના બાપની મિલકત મદન પાસેથી કઢાવીશું. તેને પુરેપુરી નીચાવી તેને પણ તજ દેશું. આ નાટક ભજવતાં કોઈનાં કાટલાં કાઢવાનો વખત આવે તો તેને માટે ન ડરતાં તત્પર રહેવું, વખત આવે ત્યારે મદનને પણ પુરો કરવો. આ મારો હેતુ છે. તારાથી બની શકે તો મદદ કર નહિ તો મારા બે બાહુમાં અતિશય બળ છે. ’

મહારાજની જીમ પલંગી હતી. તે આંખની સમીપે સુવર્ણના ઢગલા જેતો હોય એમ લાગતું હતું.

આ કારસ્તાની ત્રિપુરી સંધ્યા સમય થતાં સુધી આમ વાતો કરતી બેઠી હતી. નવલના કાર્યમાં એક બીજી વ્યક્તિ મદદ રૂપ થઈ પડશે એ જાણી તે અતી આનંદમાં હતો.

‘ આજે તારે ગુણીકાને ત્યાં આવવું પડશે ’ નવલે તે મહાત્માના કાનમાં કહ્યું. ‘ પણ આ વેશમાં નહિ, બીજો વેશ ધારણ કરજો. ’

નવલે તેને મોતીબાનના ધરનું ઠેકાણું આપ્યું. અને તેઓ ઉઠી ગયા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

‘દોસ્તીની મજબુત ગાંઠ’

ત વાગતાંજ નવલ શરદા ભુવનના પગથીઆં ચઢતો હતો. તેનું પાપી હૃદય આવું નીચ કૃત્ય કરવાને જરાયે ડાંખ દેતું ન હતું. તે મદનના ઓરડા નજીક આવ્યો ત્યારે મદન સરોજ સાથે પ્રેમાલાપ કરતો સંભળાતો હતો.

તેમનું આ સંભાષણ સાંભળી નવલનું મગજ વલોવાતું હતું. તેણે હળવેથી બારણા પર ટકોરા કર્યા.

‘એ કોણ?’ સરોજનો અવાજ આવ્યો.

‘એ તો હું નવલ.’

‘આવો, હું તમારીજ રાહ જોતો હતો.’ મદને બારણું ઉઘાડતાં કહ્યું.

સરોજ આજે નવલના આવ્યાથી ઉઠી નહિ. તેને આજે તેઓનો વાર્તાલાપ સાંભળવો હતો. તેને આજે નવલની વાર્તાનો સાર વાંચવો હતો. તે આવી બેઠી.

‘કેમ છો ભાભી!’ નવલ સરોજ તરફ વળી બોલ્યો.

‘ઠીક છે,’ સરોજે ટુંકમાં પતાવ્યું. નવલ સરોજની હાજરીથી વાત કરતાં ખંચાતો હતો.

‘ડીયર! હું જરા બહાર જાઉં છું આજે વાળુ

કરવાનો વિચાર નથી. મારી રાહ ના જોતી.’

સરોજના મનમાં રહેજ શંકાએ નિવાસ કર્યો.

‘કેમ વારૂ ! આજે વાળુ કરવું નથી ?’

‘ભૂખ નથી.’

‘થોડું ખાજો.’

‘પ.....ણુ ળીલકુલ ભૂખજ નથી.’ રહેજમાંજ

સરોજના સવાલ જવાબથી મદનની જીભ લથડી. ચક્રોર
સરોજે મદનના મુંચવાએલા ચહેરા પરના અક્ષરો વાંચ્યા.

‘નવલભાઈ ! એ વાળુ કરી રહે એટલી વાર બેસોને ?’

‘અમારે એક મિત્રને મળવું છે, તેણે પોણા નવનો
મળવાનો ટાઈમ આપ્યો છે. એટલે અમારે જવું જોઈએ.’

‘એવું શું કામ છે ? કાલે મળાશે.’ સરોજ બોલી.

‘વારૂ, હું વાળું કરી લઉં છું, કબાટમાંથી મારા
કપડાં કાઢ. નવલ બેસજે હું હમણાં વાળુ કરી લઉં છું.’
તે નીચે ચાલ્યો ગયો.

અત્યાર સુધી નવલ કામી અંગાર જે રાખોડીમાં
ઢંકાએલો હતો તે હવે આ એકાંતમાં વધારે પ્રદીપ્ત થયો.

‘ભાભી ! હવે પહેલાંની માફક બોલતાં નથી, મારો
કંઈ ગુન્હો થયો છે ? હોય તો કહો.’ નવલે તેના તરફ
કામી દ્રષ્ટિથી જોયું.

આ વખતે તેને સરોજ અતીશય રૂપવાન લાગતી

હતી. તેના દરેક અંગ ઉપર તેની આંખ ચોંટી હતી.

‘ શું બોલું ! તમે મને લાભી કહી બોલાવી એટલે મારે તમને જેઠ ગણવાજ જોઈએ, જેઠની મર્યાદા રાખવી જોઈએ આથી વધુ તમારી સાથે બોલી શકતી નથી.’

જે તમે જોઈને કહી બોલાવી હોત તો હું જોઈને તરીકે બોલવાની છુટ લઈ શકત. તમારે તો મને જોઈનેજ કહેવી જોઈએ. તમને તમારા શબ્દો યાદ છે ? યાદ કરો. ’

નવલ સજ્જડ ગુંચવાયો. એક તરફ તેના શરીરમાં કામદેવે વાસ કર્યો હતો. બીજી બાજુ તેને જોઈને કહી બોલાવવી એ કેમ બને ?

‘ હા, પણ હવે તો તમે મી. મહનને પરણ્યાં એટલે મારે લાભીજ કહેવાં જોઈએને ? ’

‘ ભલે ત્યારે હું આપની મર્યાદા રાખીશ. ’

તે કબાટમાંથી કપડાં કાઢતી હતી, ત્યારે નવલ મનમાં બોલ્યો ‘ અરે ! આ રત્ન જે મારા હાથમાં આવી જાય તો કેવું સારું ? ’

તેનું નાભુક અંગ નીચે વળતું ત્યારે ઇંદ્રનીપરી સમ લાગતી. અધુરામાં પુરું કબાટમાંથી કપડાં કાઢતાં માથા પરથી સાળુ સર્યો એટલે તે વધુ આકર્ષીક દેખાવા લાગી.

નવલે મદ ભરી આંખે તેના પ્રત્યેક વળતા અંગને ધારી ધારીને જોયા કર્યું. નવલનું મગજ કામદેવના ધુમ્રથી

ઘેરાઈ ગયું હતું. તે કયી ઘડીએ સરોજને બાથમાં ભીડશે એ કહી શકાતું ન હતું.

‘ આ વીંટી કયી ! સુશીલે ભેટ આપી હતી તે ? ’
કહી તેણે સરોજની આંગળી પરની વીંટી જોવા હાથ ધર્યો.

‘ હા તેજ છે, ’ સરોજે દુરથી આંગળી પરની વીંટી દેખાડી.

‘ બહુ સરસ છે ’ આટલું કહી તેણે સરોજની આંગળી પકડી વીંટી જોતો હોય એમ ઠોળ કર્યો.

અંગુલીનો સ્પર્શ થતાંજ નવલ ભાન ભૂલ્યો. વીજળી શરીરમાં પ્રસરી હોય એમ ધ્રૂંચ્યો.

‘ આ શું કરો છો ? નવલભાઈ ? દુર રહી વાત કરો. પરસ્પરને સ્પર્શ કરવો એ સુજનનાં લક્ષણ ન હોય ’

આમ બોલી સરોજે હાથ તરછોડી નાંખ્યો.

આજ પળે સુશીલે દ્વાર ઉઘાડયું, તેણે આ શબ્દો સાંભળ્યા હતા તેને એમ થયું કે હમણાં નવલનો ટોટો પીસી નાંખુ, પણ હજી તે સમયને વાર હતી.

‘ આવો, બહુ દિવસે દેખાયા. ’ નવલે જાણ્યું કંઈ બન્યું ન હોય એવો દેખાવ કરતાં પૂછ્યું.

‘ હું તો દરરોજ આવું છું, કેમ ખડેન ! મદન કયાં ગયો ? સરોજ બોલી શકી નહિ તેનો ચહેરો દયામણો થઈ ગયો હતો બોલતાં ટુંગો આવી જતો હતો.

‘વાળુ કરવા ગયા છે.’ તેની આંખોમાંથી અશ્રુનું એક બીંદુ સરી પડ્યું આ બેઠું સુશીલના હાથે ગરમ થયા તે ઉશ્કેરાયો હતો, તેણે સરોજને પૂછ્યું કેમ બહેન! કેમ રૂવે છે? શું થયું?’

‘કંઈ નહિ’ આટલુંજ બોલી તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

‘નવલ એ શું થયું’ તેણે નવલની સામે આંખો ઠાઠી પુછ્યું

‘કોણ જાણે, શી ખબર! કંઈ મદન સાથે બોલા-બોલી થઈ હશે.’

‘ચૂપ!’

‘શું છે! મને શાનો દમ લીડાવે છે?’ નવલ બહીતાં બોલ્યો.

‘કારસ્તાની! ક્યાં સુધી તારું પાણી બતાવવું છે?’

‘મહે’ શું પાણી બતાવ્યું?’ મામલો ગંભીર થતો જતો હતો પણ મદનના આવવાના લાણુકારા સાંભળી તેઓ ચૂપ થઈ ગયા.

‘માફ કરજે, ખાતાં જરા વાર લાગી’ ભોળો મદન હસીને બોલ્યો.

‘ક્યારે આવ્યો સુશીલ!’

‘હમણાજ.’

મદને કપડાં પહેરવાં માંડ્યા સુશીલે પૂછ્યું ‘બહાર જાય છે?’

‘હા, જરા એક દોસ્તને મળી આવું. આપણે કાલે મળીશું.’

‘આલને હું પણ આવું’ સુશીલ બોલ્યો.

‘મારે બીજું પણ કામ છે એટલે હું ફરતો ફરતો જઈશ. કાલે જરૂર આપણે સાથે ફરવા જઈશું.’

‘વારૂ કાલે આવીશ’ સુશીલે રબ લીધી.

‘જેયું? મહન! કેટલો એ કપટી છે. કેવો સવાલ જવાબ કરે છે? હમણા એ આવ્યો ત્યારે તારી વાઈફ સાથે વાત કરવા મંડી પડ્યો. તારી તો ખબર પણ ન પૂછી. એ તારા ઘરમાં આવે છે તે ખરાબ દાનતથીજ.’

‘હું એને છેક એવો ધારતો નથી. હજી મેં નજરે નોંધ્યું નથી તો હું કેમ કહી શકું?’

‘ઠીક છે, હજી હું તને આગળ દેખાડીશ.’

આટલું કહી તેઓ બન્ને શારદા ભુવનમાંથી બહાર નીકળ્યા.

—:૦:—

પ્રકરણ ૧૩ મું.

“ખુન.”

યંનારાયણ સમુદ્રમાં ડુબકી ભારી સિતીજમાં સમાયો. અંધારૂ થવા આંખું હતું. ઠેરઠેર દીવા સળગી ગયા. મુંબઈની શોખીન પ્રજાને ઘણો ભાગ આપાટી અને હેંગીંગ ગાર્ડનસ ઉપર ફરવા નીકળી પડ્યો હતો.

લોકો અંધારૂં થવાથી ઘર તરફ પાછા વળતા હતા.

જ્યારે આ વખતે મોટા રસ્તાઓ ઉપર માણસોનો આવજા થોડો હતો ત્યારે નીચ વસ્તીવાળા લાક્ષણિકતામાં આ વખતે માણસો ઉભરાતાં હતાં. ત્યાં ગાનતાન સંભળાયાં કરતું. બારીએ ઝુલતી વેશ્યાઓ પોતાની મોઢ જાળમાં ફસાવવાને કેટલાએ યુવાનોને અણસારા કરતી. કોઈક ઠેકાણે તબલાના ઠેકા ગાનારીના સૂર સાથે સંભળાતા.

પ્રસ્તુત સમયે નવલ અને મહન બંને ક્રિયાશીલના રસ્તા તરફ જતા હતા. તેમણે આ વખતે ફેશનેબલ વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં હતાં. એક સાંકડી ગદ્દીમાં વળી એક ભુરા મકાનમાં ગયા. આ મકાન બહારથી બહુ સુંદર દેખાતું હતું. રોશનીનો પ્રકાશ બારીમાંથી દુર સુધી પડતો જે જોનારાંઓને આકર્ષતો હતો.

નવલ અને મહન પહેલે મજલે ગયા ત્યાં આગલા દિવાનખાનામાં મોતીબન એક સોફા ઉપર બેઠી હતી. તેમને જોતાંજ તે સામી લેવા ગઇ.

‘આઈએ આઈએ, શાહેબાને આલી ખાનદાન! મૈં ખડોત ખુશી હું આપકે આનેસે.’

નવલ અને મહન એક સુંદર સોફા ઉપર બેઠા. ઝુલ્ફીકાએ ઉસ્તાદોને બોલાવ્યા. અર્ધા કલાકની શાન્તિ પછી ઝુલ્ફીકાએ ગાન શરૂ કર્યું. ધીરે ધીરે મહનના હૃદય પર આ

બેશ્યા જીત મેળવવા લાગી. તેના તાન પક્ષટા ઉપર મહનની આંખો નાચતી હતી. તેનું હૃદય વલોવાતું હતું. મહને પાંચ રૂપીઆની નોટ તેના તરફ ફેંકી. આજે મહન તેના કંઠ ઉપર દિવાનો બન્યો હતો. થોડી વારમાં તો તે સપૈરાજ મોરઘી સાંભળતાં જેમ ડાલે તેમ ડાલવા લાગ્યો.

નવલે જોયું કે શિકાર ખરાબર સપડાતો જાય છે.

એજ વખતે મહાત્માના વેશમાં ભમતો બંબુ ઈંગ્લીશ ટ્રેસમાં ત્યાં આવ્યો. તેણે તેની બનાવટી દાઢી કાઢી નાંખી હતી. નવલે તેને બેસવાને જગ્યા આપી.

બે ત્રણ ચીજો સંભળાવ્યા બાદ મોતીબન મહનને ઉદ્દેશીને બોલી.

‘ શેઠજી ! આપ શરાબ લેનેકા ધરાદા રખતે હો ? ’

‘ નહિ, હમ લોક શરાબ નહિ પીતે ક્યેં કે હમારે ધર્મમે’ શરાબ પીનેકી મનાઈ હય.’

‘ થોડાસા લેઓગે તો ઉસમે ધર્મંકા બાધ નહિ હય.’

‘ હમ સરખત પીએંગે.’ નવલ વચ્ચે બોલી ઉઠ્યો.

સરખતના શીશા લાવવામાં આવ્યા. ગ્લાસમાં રેડતી વખતે ત્યાં શું ક્રિયા થતી હતી તે આ કોઈને ખબર ન હતી. તેમાં દારૂનો પણ થોડો ભાગ મેળવવામાં આવ્યો.

જેણે કોઈ દિવસ શરાબની સોડમ પણ લીધી ન હતી

તેની હોજરીમાં શરાબ જવાથી તેનું મગજ ધીરે ધીરે ફરવા લાગ્યું.

‘નવલ ! સરખત આવું કેમ ?’ તેણે પૂછ્યું.

મદનની આંખ ઘેરાયત્રી હતી.

‘નહિ, સરખત બહુ ઉંચું છે.’

પેલા આવનારે તો સામટા બે પેઠ લીધા. પરંતુ તે તદ્દન શુદ્ધિમાં હતો.

મોતીબને તેની મોહમયી આંખથી કટાક્ષ ફેંકી મદનની પાસે બેઠક લીધી.

‘કયું ખ્યારે ? આપ ઉઠાસ હો ?’

નવલ આ દ્રશ્ય જોઈ જરા દુર જઈ બેઠો.

ફરી તે તેની પાસે ગળામાં હાથ લપેટી બોલી ‘ખ્યારે શોહર ! તુમ ઐસા કયો કરતે હો ? મેરી સાથ ખ્યારસે ખાત કરો.’

દુનિઆમાં સ્ત્રીઓ એક અજબ જાદુ બેસે છે. તેના મદ્દઘેરાં નયનોના પલકારાથી પુરૂષોનાં હૃદયો નાચે છે, તેમજ મદન પણ આ ખુબસુરતીમાં ફસ્યો. પ્રેમાવેશમાં તેના બાહુ ફરકવા લાગ્યા. તેના હોઠ કંપતા હતા.

તેણે તેને છાતીએ ચાંપીને કહ્યું ‘દીલબન ! મુઝે ચક્કર આતી હય, તુંને મુઝે સરાખ તો નાહ દીયા ?’

‘નહિ ! મયને આપકુ શરાબ નહિ દીયા, વો તો સરખત થા.’

દિવાનો મદન તેના ગાલો પર ચુંબનોના બરસાદ વરસાવવા લાગ્યો. તેને અત્યારે દુનિયામાં શું થાય છે તેનું ભાનજ ન હતું. જ્યારે ખીજી બાજુ નવલ અને પેલો શયતાન મહાત્મા આ દ્રશ્ય આનંદથી જોઈ રહ્યા હતા.

આ બંન્ને વ્યક્તિ મોતીબનને મદનને પંજામાં સપડાવવાને ઇશારત કરતા હતા.

મોતીબને દારૂનું ગ્લાસ લઈ મદનના મોં પાસે ધર્યું. ‘ખ્યારા ઇતના શરાબ પીજીયે.’

તેણે આનાકાની કરી પણ તેણે તેના મોંમાં જરા બળ કરી રેડી દીધું. બસ, ખલાસ, આજથી તે બ્રષ્ઠ થયો. તેના આચાર વિચારો પર શરાબની અસર થઈ. તેણે ઘેલછામાં વેશ્યાને દ્રઢ આલીંગન દીધું.

‘લે મેરી ખ્યારી, મય તુઝે બક્ષીસ દેતા હું.’ કહી તેણે હશ રૂપીઆની નોટ તેના હાથમાં સેરવી.

‘મેરે ખ્યારે ! આપકા મેરેપે કીતના અહેશાન હૈ ?’ એમ કહી તેણે મદનને લેટીને એક વધુ ગ્લાસ પાચું.

હવે મદનને શુદ્ધિ ન હતી. તેની આંખોમાં રતાશ ચઢી આવી હતી. તેની જીભ ખોલતાં લથડતી હતી. આવખતે નવલ પોતાનું કામ પાર પાડવા ઉઠ્યો. તેણે ખીસામાંથી એક કાગળ કાઢ્યો. તેમાં કાંઈક લખેલું હતું. તે તેની નજીક આવી જોવા લાગ્યો કે તેનામાં શુદ્ધિ હતી કે

કેમ ? ‘ભાઈ ! જો, આ અમે ધર્માદાની ટીપ કરી છે એમાં તારી સહી કર.’

મદને સાંભળ્યું નહિ. ફરી તેણે તેને સહી કરવા સૂચવ્યો, પણ ફેગટ. અંતે અર્ધો એક કલાક પછી તેની સહી કરાવી લીધી.

તેમાં એમ લખ્યું હતું કે, “આજ રોજે રોકડા રૂ. પાંચ હજાર તમારી પાસેથી લઉં છું તે ત્રણ માસની મુદતમાં પાછા આપવા.

સહી, ડા. મદનલાલ દ્વારકાદાસ પરીખ.”

મદન હજી તો આ પહેલાજ ખાડામાં પડ્યો.

મદન હજી બેભાન અવસ્થામાં ઝુંકતો હતો. ઇલેક્ટ્રીક લાઇટો જગજગાટ બળ્યા કરતી હતી. દુર જમીનપર એક ખુદ્દો ઉસ્તાદ ભરનિંદ્રામાં સુતો હતો.

પેલો મહાત્મા જે અત્યાર મુઠ્ઠી ચુપાચુપ બેસી રહ્યો હતો તે હવે સતેજ થયો, અને નવત્રના કાનમાં કંઈક ગણગણ્યો.

‘હા હું સમજું છું. મને કહેવું પડે એમ નથી.’ નવલે ઉત્તર આપ્યો.

નવલ મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે આ ખુદ્દો ઉસ્તાદનો જાન લઈ તે છરી મદનના ખીસામાં નાખું, અને પછી એને ‘ભરણું’ કે ખુન તેંજ તારી છાકટ અવસ્થામાં ક્યું છે.

માટે આ ખુનની વાત સમાવી દેવા નાણાં જોઈશે. આથી એ લોખો ગમાર તરત કાઢી આપશે, અને ખંદા માલેતુનર શેઠ થઈ જશે. ખસ અંતે એમજ થશે.

મોતીબાન અર્ધનિંદ્રામાં મદનની સાથે પડી હતી. આ તકનો લાભ લઈ નવલ ઝનુનથી પેલા ખુદ્દા તરફ દોડ્યો અને જોરથી છરીનો ઘા કરી તે પુરૂષને લોહી લોહાણુ કરી મારી નાખ્યો. તેની એક ધીરી ચીસથી મોતીબાન ઝંખકી ઉઠી, નવલે ચાકુ મદનના ખીસામાં સેરવી દીધો.

‘કયા હુવા નવલ ?’

‘ચૂપ ! આસ્તે ખાત કર.’

મોતીબાન ધૂજવા લાગી. ‘અરે બોલદો કયા હુવા ?’

‘અરે મેંને ખુન કીયા.’

‘કીસ્કે લીયે ?’

‘તેરે લીયે....મત ગભરા, તુએ ખુશ કરંગા.’ નવલે તેને શાંત પાડી સવિસ્તાર વાત કહી. પૈસાની લાલચમાં આ કમખખત વેશ્યા કંઈ બોલી નહિ. તે પણ આ કાવત્રામાં સામેલ થઈ.

‘નવલ ! હવે આને જાગૃત કરવો જોઈએ.’ તે બગ-ભક્ત મહાત્મા બોલ્યો.

‘સખુર કર. એમ ઉતાવળે આંખા ન પાકે.’

નવલે જોયું કે તે ધીરે ધીરે જાગૃત થતો હતો.

‘મદન ! મદન ! તેં આ શું કયું ?’ ઓ પ્રભુ !
હવે શું થશે ?’ નવલે રડવાનો ઢાંગ કરીને કહ્યું

મદનની આંખ ખુટ્ટી અને રહેજમાં આ બનાવ જોયો.

‘શું છે ? શું છે ? આમ ગભરાય છે શાને ?’

‘ગભરાય શું ? તેં આ ખુટ્ટાનું ખુન કયું છે. પોલીસને
ખબર પડતાંજ તે ઢોડી આવશે, એનો તેં વિચાર કયો છે ?’

મદન બેઠાકોળો બની આભુ બાભુ જોઈ ગભરાવા લાગ્યો.

‘ના ભા.....ઈ ! મેં ખુન કયું નથી, મને કંઈજ
ખબર નથી.’ તે ગભરાતાં ગભરાતાં બોલ્યો.

‘હાફની નિશામાં તેં આ કરપીણ કૃત્ય કયું તેનું
તને જ્ઞાન ક્યાંથીજ હોય ? જો આ છરી તારા ખીસામાં.’

‘ઓ રામ ! શીવ શીવ શીવ, કદી બનેજ નહિ,
મેં ક્યારે ખુન કયું ? આ છરી ક્યાંથી મ્હારા ખીસામાં આવી ?’
તે અત્યંત ગભરાઈ ગયો. તેની છાતી ધડકતી હતી. તેના
શરીર પરનાં ફાટા ઉભા થઇ ગયા. તે રડવા લાગ્યો અને
નવલેને કાલાવાલા કરવા લાગ્યો. આ લક્ષ્મીના લાડમાં ઉછરેલા
જવાનને લાગ્યેજ ખબર હતી કે “ઝેરી—જમાના”માં લક્ષ્મી
મેલવવા માટે આ દગાબાજ દુનિયામાં ખરાબમાં ખરાબ કામ
કરતાં પણ દગાબાજ દુનિયાના દુન્ટો ડરતા નથી.

‘મદન ! આ વાત ઉપર પડડો ઢાંકવાને એક ઉપાય છે.’
‘શું ? જલ્દી કહે ! જો કે મેં એ કામ કયું નથી, પરંતુ
આ વાત બહાર નજ જવી જોઈએ.’

‘નાણાં પાણી જોઈશે, કારણ કે પોલીસને ચૂપાણી કરાવવાં પડશે માટે તે તારી પાસે હોય તો બોલ, એ સિવાય બીજો ઉપાયજ નથી.’

‘ભલે, હું તું માંગે તેટલા પૈસા આપીશ પછી વધુ શું જોઈએ? પણ મહેમાની કરી આ વાત દબાવી દે. એ પ્રભુ! હું અહિં ક્યાંથી આવ્યો?’

આજ વેળા ઠાંઈએક પુરૂષ ગાયન સાંભળવાની લાલચે ઉપર ચઢી આવ્યો. નવલને તે આવતો હતો એની બીજા-કુલ ખબર ન હતી. તે પુરૂષ બારણું ખોલી, અંદર આવતાંજ જુએ છે તો દુર લોહીથી લીંજાએત્રી જમીન જોઈ. તે તરતજ નીચે ઉતર્યો, અને પોલીસને પોતાની શંકા કહી.

તરતજ બે પોલીસો ઉપર ચઢી આવ્યા. તેઓને જોઈ મન એટલો તો ગભરાઈ ગયો કે શરીર ઉપરનાં રૂવે રૂવાં ઉભાં થઈ ગયાં. તેનું આખું શરીર ધ્રુજતું હતું. તેનું હૃદય ભરાઈ આવ્યું, પરસેવાના જેએએ છુટતા હતા. પેલા ઉસ્તાદના શખને લઈ જવામાં આવ્યું. આજ વખતે પોલીસોની આંખમાં ધૂળ નાંખી જાંબુ વાંજે માપી ગયો. બીજા પોલીસો પણ આવી લાગી અને તેઓએ ગુણીકા સહીત ત્રણે જણાને પહેરાવી ચોકી ઉપર લઈ ગયા.

“સરોજનું કલ્યાણ.”

રોજે આખી રાત્રિ પતિની ચીંતામાં પસાર કરી, મધરાત સુધી તે બારી પાસે બેસી પતિના માર્ગની પ્રતિક્ષા કરતી હતી. તેના હૃદયમાં સ્વામિના અશુભ થવાના લક્ષ્યકારા

થતા હતા, તેને ખીલકુલ ઉઘ આવી ન હતી. “મારા પતિનું શું થશે ? ક્યાં ગયા હશે ? અરે ! શું કરું ? ક્યાં જઈને પતિની શોધ કરું ?” આવા અનેક વિચારોથી આ બિચારી સ્ત્રીનું દીલ ધ્રૂજતું હતું.

પ્રભાત થઈ ગયું હતું. આઠના ટકોરા થયા, ત્યારે ઘરમાં સર્વેએ જાણ્યું કે મદન ગઈ રાત્રીને ઘેર પાછો ફર્યો નથી. સર્વે ચિંતામાં હતાં તેમાં શારદા અને સરોજ તો પળે પળે દુઃખના નિઃસાસા કાઢતાં હતાં. શેઠ ભારે મુંઝવણમાં પડ્યા, કિશોરી ઘડીમાં બાબી તરફ તો ઘડીમાં શારદા તરફ દયાદ્ર મુખેથી જોતી.

બપોર થઈ ત્યારે સુશીલકાન્ત મદનને મળવા આવ્યો. એ જાણ્યો હતો કે મદન તેને ઘિઝારે છે છતાં મદનની પ્રત્યે તેને શુદ્ધ પ્રેમ હતો. આજે ઘણું દિવસે તે શારદા ભૂવનમાં

આવ્યો. બધાનાં મ્હોં જોઈ તેના પેટમાં ધ્રાસકો પડ્યો. પ્રથમ તો તે શારદા પાસે ગયો.

‘શારદામાસી ! આજે કેમ બધાં ઉઠાસ છો ?’ સુશીલ તેને માસી કહી બોલાવતો.

‘સુશીલ ! મદન હજી ગઈ રાત્રીનો આવ્યો નથી, ક્યાં છે ! તે તને બબર છે ?’

‘ગઈ રાત્રીનો હજી આવ્યોજ નથી ? મને તો કેટલા દિવસથી મળ્યોજ નથી.’

‘આજ કાલ એણે બહુ રખડવા માંડ્યું છે, બાઈ ! તું એની તપાસ કર.’ શારદાએ આંખમાંના આંસુ લુછતાં કહ્યું.

સુશીલનું હૃદય પીગળી ગયું. તે સરોજ પાસે ગયો તો તેણે પણ આ સમાચાર સંભળાવ્યા.

‘જેન ! જરા પણ મુંઝાતી ના. હું એની તપાસ કરીશ. શું કામ રડે છે ?’ સુશીલે તેને હીંમત આપી કહ્યું.

‘ઓ મારા વહાલા બાઈ ! હું તમારો કેટલો ઉપકાર માનું ? તમે ખરેખર મારા માના જણ્યા બાઈ જેવાજ છો.’ સુશીલનો હાથ પકડી બોલી. સુશીલ તેને આશ્વાસન આપી આવ્યો ગયો.

સૂર્ય પશ્ચીમ તરફ નમતો હતો. સાંજના સાડા પાંચ વાગ્યા હશે. સાંજ વર્તમાન વાળો છોકરો દ્વારકાઢાસ શેઠના ઘરમાં છાપું નાંખી ગયો, પણ આજે કોઈએ છાપું હાથમાંએ

ન પકડયું. સરોજને રહેન ન પડવાથી તેણે પેપરના પાના ઉથલાવવા માંડયા. બીજું પાનું ફેરવે છે એટલામાં તેની નજર એક મોટા અક્ષરવાળા મથાળા ઉપર પડી. તેમાં લખ્યું હતું કે ‘ ગઈ રાત્રે વેશ્યાના ઘરમાં ખુન ’ સરોજે તે વાંચવા માંડયું. કોણ જાણે કેમ તે વાંચતાં તેના હાથો ધ્રુજતા હતા.

ઠહાલા વાંચક ! ઝેરી જમાનામાં નિર્દોષ અને ભોળાઓની સંસાર સાગરની હોડી કેવી ખરાબ રીતે ખડક જેડે અથડી, આખરની ધુળ કરે છે તે તો જોઓ અનુભવે છે તેઓજ જાણી શકે છે.

‘ મહનચંદ્ર નામનો એક પ્રતિષ્ઠીત શેઠીઆનો પુત્ર તથા તેના બે દોસ્તો ફ્રેન્ચ પ્રીજ પર રહેતી એક મોતીબન નામની વેશ્યાને ત્યાં ગયા હતા, જ્યાં મહનચંદ્રે મધરાતે એક ખુફા ઉસ્તાદનું ખુન કર્યું છે. શા કારણથી ખુન થયું છે એ હજી પુરવાર થયું નથી. પોલીસે તેમને પકડ્યા છે. જ્યારે તેઓને પકડવામાં આવ્યા ત્યારે તેઓ ‘.....’ ઓ ભગવાન ! ’ સરોજ આટલું વાંચે છે એટલામાં તો તે કાન ફાડી નાખે એવી ચીશ પાડી, બેશુદ્ધ થઈ ઢળી પડી. ઘરના બધાં માણસો દોડી આવ્યાં.

‘ શું થયું બેટા સરોજ ! શારદા તેનું માથું ખોળામાં લેતાં બોલી. પેપર તના વૃક્ષસ્થળ ઉપર પડ્યું, બદકે તેજ

માઠા સમાચાર આપતું પાનું પવનમાં ફૂડફૂડી રહ્યું હતું.
શેઠ પાછળ ઉભા હતા. તેમણે તે દુરથી વાંચવા માંડ્યું.

‘ઓ રામ ! પાપ કર્મનો બદલો તેં બરાબર ચખાડ્યો.’
તે માથું ઢાળી નીચે બેસી ગયા.

‘તમે પણ કેમ આમ કરો છો ?’ શારદા છુટે મ્હોંએ
રોધ બોલી.

‘શું કહું ? મદને મારું નામ બોળ્યું, અને હાલ તે
જેલમાં સડતો હશે. ઓ પ્રભુ ! શું આકૃત ! મદન તને
આવી ખુદ્દિ કેમ સુઝી !’

શારદા તરતજ ચેતી ગઈ. સરોજને શુદ્ધિમાં લાવવા
તેણે પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા. કિશોરીએ તો પેપરમાંથી બધું
વાંચી લીધું હતું. તે પુતળાની માફક સ્થીર ઉભી ઉભી
ચોધાર આંસુ વરસાવતી હતી.

‘મારો મદન આખરે જેલમાં પડ્યો, અરેરે હવે શું
થશે ? તમે જલ્દી જાઓ, ગમે તેમ કરી મારા મદનને
છોડાઓ.’ શારદા શેઠને વીનવવા લાગી.

‘અઘાપી સુધી મદનને તેં કેટલા લાઠ લડાવ્યા.
તેને ગમે તેમ વર્તવા દીધો એજ તારી ભૂલ છે. હવે આગ
લાગી ત્યારે કયાં ફૂવો ખોદવા જઈશું ? જો સાધારણ ગુન્હો
કર્યો હોય તો જામીન પર છોડે, પણ આતો ખુન કર્યું છે,
એટલે એ છુટવો મુશ્કેલ છે.’ શેઠની આંખો આંશુઓથી

ઉભારાઈ જતી હતી. તેનાથી સરોજની સ્થિતિ જોઈ શકાતી ન હતી, તેથી તે ત્યાંથી દુર થઈ ગયા.

કેટલીકવારે સરોજ ભાનમાં આવી, પરંતુ તે અધીર દીવાની જેવી લાગતી હતી. તેનો અંખોડો છુટી, અને વાળો વીખેરાઈ ગયા હતા. તેના ગાલો ઉપર ચોધાર આંશુઓ રેલાયા હતા તે સુકાઈ જવાથી તેના લીટા હજી સુધી માલમ પડતા હતા.

‘ઓ ! હવે શું થશે ? ઓ સાસુજી ! એમની શું હાલત થશે ? કોઈ તો મને રસ્તો બતાવો કે હું તે માર્ગે જાવું. મારા ભાવીનો જળહણતો હીરો અત્યારે અંખો પડી ગયો. મારો શીરતાજ હાલ કેદમાં ? અરેરે ! કેવું અશુભ !’

રાત્રિનો અંધકાર વ્યાપી રહ્યો. આ વખતે કેટલાક સુખમાં આનંદ કરતાં હતાં ત્યારે શારદા ભુવન ઉપર દુઃખનાં ડુંગરો ઉગતા હતા. દુરથી આજે શારદા ભુવન સ્મશાન જેવું લાગતું હતું. આજે તેમાં ફક્ત એજ દીવા આંખી રોશની ફેંકતા હતા.

મદનના ઓરડામાં એખલી સરોજ સોફા ઉપર ઢળી દુસકાં ખાતી ધીરે અવાજે રોતી હતી, તેનું ગૌર મુખ ચીમળાઈ ગયું હતું. એટલામાં બારણું ઉઘાડી સુશીલ દાખલ થયો.

‘જહેન ! સરોજ ! કેમ રડે છે ? હું બધે તપાસ

કરી આવ્યો. પણ કંઈ ભાળ મળી નથી.’ તેણે એક ખુરશી પાસે ખેંચતાં કહ્યું.

‘ભાઈ! એ પણ ઝડેનના નશીબની ખલીહારી.’

‘કેમ આજે તું આમ બોલે છે?’

‘સુશીલભાઈ! શું કહું? તમારે જણવું જ હોય તો આજનું પેપર વાંચો એટલે જણાશે.’

સુશીલે પેપર મંગાવી વાંચવા માંડ્યું.

‘સરોજ! હું ધારતોજ હતો કે ભુંડા-ભુંડાઈને ભાગ લજવ્યા વિના રહેશે નહિ. અરે પ્રભુ! કેવી આફત? અહાહા! આ જમાનામાં કેટલાયે નિર્દોષો આમ રેંસાતાં હશે? તું જરા પણ ગભરાતી નહિ. હું મારા મિત્રને નિર્દોષ ઠેરવવા મારાથી બની શકે એટલું કરીશ. એ પેલા લુચ્યાઓનું કારસ્તાન છે.’

‘ભાઈ! એક દુઃખી ઝડેનને સહાય કરો છો તો લગવાન તમને સુખી કરે, એજ મારી પ્રભુ પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.’ તે આભાર દર્શાવતી સુશીલના બંને હાથ પકડી બોલી.

‘ઝડેન! એ તો મારી ફરજ છે. એવા દુઃખના સમયે ખસી જનારા હોસ્તો તો ઘણાએ મળે છે. હું કાલે સવારેજ જેલમાં મદનની મુલાકાત લઈશ, પછી એક સારો વકીલ રોકીશું એટલે મદન પાછો ઘેર આવશે. માફ! હૃદય તો એમજ કહે છે કે મદન નિર્દોષ છે. ચાલ, હવે હું રબા લઈશ.’

‘ભાઈ! મને રાત્રી ખાવા ધાય છે, મને જહીક લાગે છે, ઓ ભાઈ! હું મારી સામે હજારો ભૂતોને નાચતાં જોઉં છું, ઓ વીરા! હું મરી જઈશ.’ સરોજ છાતીફાટ રૂદ્ધ કરવા લાગી. સુશીલે હેતથી તેને માથે હાથ ફેરવી ખીરજ દધ બોલ્યો, ‘જહેન આમ શું કરે છે? દુઃખ સોને માથે પડે છે.’ તેનું માથું છાતીએ ચાંપતાં સુશીલના નેત્રોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં. ‘પ્રભુ કરે ને મદન નિર્દોષ કરે.’ આટલા શબ્દો તેના મુખમાંથી સરી પડ્યા.

‘ઓ વીરા! હવે તો જીવવુંયે મને ગમતું નથી. ઓ ઈશ! હવે બહુ થયું.’ ફરી તે ચોધાર આંખે રડતી હતી. સુશીલ નિશ્ચય નાંખતો અંધકારમાં અદ્રશ્ય થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

‘મહાત્માની ચેલી પસાયન.’

પણે જોઈ ગયા છીએ કે નંદા એ અનિનિવાન સ્ત્રી હતી. તે કમખખત સ્વામીના વેશમાં ફરતો નવલનો સહાયક, ખંજુ કે જે એક દિવસ જમના ડોશીને ત્યાં ભીક્ષા લેવા આવ્યો હતો, તેની સાથે પ્રેમમાં પડી. બીજે જ દિવસે બગલકતને મળી નંદાએ પોતાની દુષ્ટ ઇચ્છા જણાવી. તેણે શિયળ તો ક્યારનુંયે વેચ્યું હતું.

એક રાત્રે નંદાએ તેને પોતાને ઘેર આવવા કહ્યું. આ દુબટ ઉપર પ્રેમનો અંશ માત્ર પથ ન હતો, પરંતુ તે પૈસાને માટે નંદાની રહાય ઇચ્છતો હતો. રાત્રી અધી વીતી જતાં ત જમના ડોશીની અગાશી પર ચઢ્યો, ત્યાં તેને આવકાર દેવા નંદા તૈયારજ હતી.

‘ કેમ બહાલા ! મોડું થયું ? ’ તેણે હાવભાવથી કહ્યું.

‘ ગાંડી, કોઈના ગૃહમાં આવી રાત્રીએ પ્રવેશ કરવો એ કામ કેટલું કઠીન છે એની તને ક્યાં ખબર પડે ? ’

‘ બલે, ચાલો અંદર ’

દીવા બુઝાઇ ગયા હતા, તેથી ફરીથી નંદાએ એક બત્તી સળગાવી.

‘ સખૂર ! ખ્યારી ! ઉતાવળ ના કર, આપણે અહીંથી નહાસી જવામાં પૈસાનો ખપ પડશે તેનો તે વિચાર કર્યો છે ? ’

‘ તેની તમારે ક્રીકર ન કરવી. સો રૂપીઆ તો મારી પાસે છે. ’ તેણે એક થેલી બતાવતાં કહ્યું.

‘ એટલાએ શું થશે ? હં ! હવે મને વિચાર સૂઝ્યો. આ કબાટની ચાવી કોની પાસે રહે છે ? ’

‘ મારી માસીબા પાસે, તે હંમેશા ઓશીકા નીચે મુકે છે. ’

તરતજ તે દુબટ, ડોશી જ્યાં મુતી હતી ત્યાં ગયો. તેણે ચાલાકીથી કુંચી લઇ કબાટો ઉઘાડવા માંડ્યા, પરંતુ

કંઈ હાથ લાગ્યું નહિ. તેની નિરાશા વધતી જતી હતી. એવામાં તેણે દુર એક જુનો લાકડાનો પેટારો જોયો. બધી કુંચીઓ લગાડતાં એક કુંચીથી તે પેટારો ઉઘડી ગયો. અંદર તપાસી જોયું તો એક ચોરખાનું હતું. તેમાં કેટલાક સોનાના દાગીના તથા રોકડ હતું, એ બધું સમેટી, નંદાને સાથે લઈ તે નીચે ઉતર્યો. નંદા આગળ અને બંજુ પાછળ આમ તેઓ થોડે દુર ગયાં એટલામાં દુર એક ટેક્ષાવાળો ઝુંકતો હતો, તેને ઉઠાડી તેઓ બોરીબંદર તરફ હંકરાવી ગયાં.

* * * *

રાત્રીનો ગાઢ અંધકાર ભેદતી ટ્રેન ધસારાબંધ દોડયે જતી હતી. નંદાના દીલમાં તો કોઈ તેને પકડશે એવી દહેશત લાગતી હતી. આખા ડબ્બામાં બે ત્રણ પેસેન્જરો ઉંઘતા હતા. તેણે એક ઉંડો નિઃશ્વાસ મુકી બંજુને ધીરેથી પૂછ્યું. ‘પ્રીય! હજી સુધી આપનું નામ હું જાણી શકી નથી.’

‘મને લોકો બંજુને નામે ઓળખે છે, પરંતુ યાદ રાખજે કે તારે મને એ નામથી નહિ ઓળાવવું, કારણ કે મેં હવે મારું નામ કૃષ્ણદાસ રાખ્યું છે.’ તેણે તેના કાનમાં કહ્યું. નંદા જેમ જેમ મુંઝવેથી દુર ધસડાતી હતી તેમ તેમ તેનું દીલ વધારે ડંખતું હતું.

કલ્યાણ સ્ટેશનમાં ટ્રેન દાખલ થઈ અને બંજુ નંદાની સાથે ઉતર્યો. તેઓને ક્યાં જવાનું હતું એ વિચારમાં નંદા ગૂંચવાઈ.

‘કૃષ્ણદાસ ! ખ્યારા ! આપણે ક્યાં જઈશું ?’

‘આપણે જ્યાં જવાનું છે તે સ્થળ અહિંથી બહુ દુર નથી.’

તેઓ આગળ આટલી એક ઝાડની ઘટામાં પ્રવેશ્યાં. અહિંથી એક વિકટ માર્ગ દક્ષિણ દિશા તરફ જતો હતો. અંધારામાં આ માર્ગ બીજકુલ દેખાતો ન હતો, પરંતુ બંબુ જાણે એ માર્ગનો લોભીયો હોય તેમ નંદાનો હાથ પકડી રહેલાઈથી આગળ ધસતો હતો. કેટલી વારે તે એક જુના પુરાણા ઘર આગળ આવી પહોંચ્યો. હજી આકાશમાંના તારા અદ્રશ્ય થયા ન હતા. આકાશમાં કાળાં વાદળાઓનાં ટોળાં વળ્યાં હતાં. બંબુએ દરવાજાને ટકોરા માર્યાં.

‘કોણ છે એ ?’ અંદરથી કોઈનો અર્ધ નિંદ્રામાંથી જાગૃત થવાનો અવાજ આવ્યો.

‘કોઈ નહિ, દ્વાર ઉઘાડ, એ હું બંબુ.’

તરતજ દીવો સળગાવી એક મનુષ્યે દ્વાર ઉઘાડ્યું. અને તે બન્નેને અંદર દાખલ કર્યાં. અને તે બુનું કમાડ અવાજ સાથે ઢંકાયું.

તે જુના મકાનને અંદરથી ખારીકાઈથી જોતાં સઘળો સામાન અવ્યવસ્થિત પડેલો હોવાથી જોનારને એમ લાગતું કે એ ઘર મનુષ્યની વસ્તી વિનાનું હતું.

બંબુ અને નંદા પેલા વૃદ્ધ પુરૂષની પાછળ પાછળ ઢોરાયાં.

આ મકાનની પાછળ એક વાડો હતો. ત્યાં આ ત્રણે જણા બેઠાં.

‘લીમા ? લાવ ચાવી. મારે પેલું ખોલવું છે.’ બંબુએ તેની તરફ હાથ ધરી કહ્યું.

‘હાજી આ રહી, દયો.’ તેણે તેના ફેંટાને છેડેથી કુંચી છોડી આપી. તરતજ તે નંદાને સાથે લઈ એક મુઝા તરફ ગયો. કંઈક વિચાર કરી તેણે તે ખોદવા માંડ્યું.

‘કૃષ્ણદાસ ! આ શું કરો છો ?’ નંદાએ તેને આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

‘જે, આ આપણું દ્રવ્ય. એમાંથી કેટલાંયે વર્ષો સુખેથી ગાળીશું. તારાં આ દાગીના પણ ઉતારી આપ, કારણ કે આવા નિર્જન સ્થળે એ ચીજો બહાર રાખવી એ ભય ભરેલું છે. તે લોળી ભામિનિ પ્રથમ તો કબુલ કરતાં ખંચાઈ. પણ અંતે માન્ય રાખી તેણે બધી જણસો અંગ ઉપરથી ઉતારી આપી. થોડીજ વારમાં બંબુએ પાછો ખાડો પૂરી દીધો, અને તેઓ એક ઓરડામાં ગયા.

‘ઠ્ઠાલી ! તને મારી સાથે ગમશેને ?’ નંદાને છાતીએ ચાંપી બોલ્યો.

‘ન ગમતું હોતે તો તમારી સાથે આવત શું કામ ?’

‘આપણને લગભગ એક વર્ષ સુધી અત્રેજ રહેવું પડશે.’

‘કારણ ?’

(૧૦૧)

‘ કારણ હું કહી શકતો નથી.’

‘ મને ન કહેશો તો કેને કહેશો ? ’

‘ લે ત્યારે કહું છું, જે આપણે બીજે સ્થળે જઈએ તો પકડાઈ જવાનો સંભવ છે. એક વર્ષ પછી આ વાત દબાઈ જશે એટલે આપણે નિર્ભય થઈશું. કેમ હવે સમજી ? ’ નંદાને ધીમી ટપટ્ટી મારતાં કહ્યું.

આમ વાર્તાલાપ કરતાં તેઓની આંખમાં નિંદ્રા ઘેરાવા લાગી, એટલે તેઓ નિદ્રાધીન થયા.

પ્રકરણ ૧૬ મું.

“ અદાલતને રસ્તે. ”

ગંશીષ માસ શરૂ થયો હતો. પ્રભાતમાં ઠંડીને લીધે રસ્તા પર કોઈકજ મનુષ્ય માલમ પડતું હતું. કેટલાંક બિખારીઓ ફક્ત પેટમાં પગ ખોસી ટાઢ સહન કરતાં હતાં. આવી સખ્ત ઠંડીમાં કોઈપણ જહાર નીકળતું હતું નહિ, જ્યારે શારદા ભુવવમાં તો ખંધાં જાગતાં હતાં. દ્વારકાદાસ બાગમાં આમતેમ આંટા મારતા હતા. તેનો પ્રત્યેક શ્વાસ દીલગીરી દર્શાવતો હતો. તેણે શરીર પર ફક્ત એક ગરમ શાલ ઓઢેલી

હતી. લગભગ એક કલાક સુધી લટાર મારી તે ઘરમાં પ્રવેશ્યા.

આગળના મોટા હોલમાં એક ધગધગતી સગડી બળતી હતી. તેની આબુખાબુ શારદા કિથોરી અને સરોજ તાપવા બેઠાં હતાં. તેઓની આંખોમાંથી વરસેલાં આંસુના ચિન્હ રૂપે તેમના ગાલ પર લીસોટા દીસતા હતા.

‘દીનાનાથ ! મારા મદનની રહામું જોજો.’ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ નાંખી શારદાએ ડચકું ખાધું.

આ શબ્દો સાંભળતાંજ પ્રત્યેકના નેત્રોમાંથી અશ્રુ ટપક્યાં. જમગીની એ હવે તેઓનો મુખ્ય વિષય હતો.

આજે મદન એક ગુન્હેગાર તરીકે કોર્ટમાં પગલું મુકનાર હતો. આજે તેના જીવન મરણનો સવાલ ચર્ચાવાનો હતો, એટલે આ નિર્દોષ વહાલાંઓને ઉંઘ કેમ આવે ? સરોજના સૌભાગ્યનો દીપક આજે ખુઝાશે કે બળતોજ રહેશે ? તેનો પ્રાણસમ મદન દેહાંત દંડની સબથી દંડાશે કે પૂનર્જીવન મેળવશે. આજ વિચારો સરોજના મગજમાં ઘુંટાતા હતા.

ખીજે દીવસે સાઠાદશ વાગ્યા એટલે સુશીલ શારદા ભૂવનમાં આવી પહોંચ્યા. તેનું ગૌરમુખ ઉદાસીનતામાં ડુબી ગયું હતું. તેના એકેએક ડગલામાં અસ્થિરતા હતી. તેણે આવતાંજ દ્વારકાદાસને કપડાં પહેરી તૈયાર થવાનું કહ્યું. આ ખન્ને વ્યક્તિઓ મૂંઝે મોઢે ગાડીમાં બેસી ‘હાઇકોર્ટ’ તરફ

વળ્યા. સરોજે જ્યાં સુધી ગાડી નજરમાંથી અદ્રશ્ય થઈ નહિ ત્યાં સુધી તે તરફ જોયા કર્યું. અંતે એક નિઃશ્વાસ નાંખી અંદર ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૭મું.

“ બીન ગુન્હેગાર ”

દનના કેસની સુનાવણી સાંભળવા ગૃહ-સ્થાની મોટી સંખ્યા તેમજ લોકોની ભીડ ‘ હાઈ કોર્ટમાં ’ જડજૂના હોલમાં ભરાઈ હતી.

રૂહાંજે ચાર વાગે ન્યાયાધીશે જુરીના અભિપ્રાય સાથે એકમત થઈ ચુકાદો આપ્યો કે ખરો ખુની નવલ છે અને આ ખુન મદન પાસેથી દ્રવ્ય મેળવવા માટેજ કરવામાં આવ્યું છે, આથી હું ખુનીને જન્મ દેશનિકાલની સજા ફરમાઉં છું, અને મી. મદનલાલને આરોપમાંથી મુક્ત કરે છું.’

આટલું બોલી જઈજ સાહેબ ન્યાયાસન પરથી ઉઠી ગયા. પાંજરામાં ઉભેલા નવલને ચાર સિપાઈઓ મોટરમાં બેસાડી હાંકી ગયા.

આ ચુકે દો સંભળતાંજ મદનના પિતા અને તેનો મિત્ર સુશીલ હુષંધેલા થઇ ગયા. તેઓની આંખમાંથી હુષંના આંસુ વહેતાં હતાં. પોતાનો પ્રાણસમો પૂત્ર ફાંસીના માચડા તરફ ઘસડતો ઘસડતો અચાનક ઉગર્યો એ વિચારથી દારકાદાસ શેઠના મગજ પર લોહી ચઢી આવ્યું. તેને તેને બહાર પ્રદર્શીત કરવો એ મુશ્કેલ લાગ્યું.

*

*

*

*

*

રહાંજના સાડા છ પાગ્યા હશે, દારકાદાસ શેઠની ગાડી પૂરે જોસમાં શારદા જૂવન તરફ આગળ ઘસતી હતી. જ્યારે ગાડી કમ્પાઉન્ડમાં દાખલ થઇ ત્યારે શારદા, સરોજ, કિશોરી આતુર હૃદયે માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતાં હતા. તેમના ચિત્તમાં મદનના ભાવિની ચિંતા થયા કરતી હતી. ગાડી કમ્પાઉન્ડમાં દાખલ થતી જોઇ બધાં પરિણામ જાણવા ટટાર થયાં. જેવો મદન ગાડીમાંથી ઉતર્યો કે તરતજ કિશોરીનો અવાજ સંભળાયો ‘કેણુ મારો ભાઈ! મદન! છુટયો?’ આવા શબ્દો બે ત્રણ વાર સંભળાયા. તેઓ તરતજ તેમને લેવાને નીચે દોડી ગયાં.

શારદાએ મદનને છાતી સરખો આંખ્યો. કિશોરી તેને વાંસે હાથ ફેરવવા લાગી, જ્યારે સરોજ અનીયમીત નયને મદનને નીહાળી રહી હતી. અતી હુષંથી તેની જીભ જઠડાઈ ગઇ હતી.

સંખ્યા થવા આવી હતી, દિવસનો થાક ઉતારવા લોકો ચોપાત્રી ઉપર આવવા લાગ્યા હતા. મદન પશ્ચિતાપતા નિઃશ્વાસો નાંખતો આરામ ચેરપર પડ્યો હતો. તેનો ચહેરો દુકાળ્યા જેવો દીપ્તો હતો. ક્રીશોરી, સરોજ અને તેની મા શારદા તેના જીવને જાહેશાવવામાં મગ્યાં હતાં, પરંતુ પાપનો ક્રીડો તેનું જીવન કોતરતો હતો, તેથી તેને તેમની વાતમાં બીજાકુલ રસ લાગતો નહી. થોડી વાર પછી તે વાળુ કરવા બેઠો પણ તેનાથી પેટ ભરી ખવાયું પણ નહિ. ખાઈ રહ્યા પછી તે પોતાના ઓરડામાં આલ્યો ગયો. સરોજ પણ તેની પાછળ ગઈ દ્વાર બંધ કર્યું અને સરેજે મદનનું માથું ઢમાવા માંડ્યું. ઘણે દિવસે પોતાની બહારી પ્રિયાનો ઠંડો હાથ ઉજી શીર ઉપર પડતાં તેને રહેજ શાંતી વળી.

‘નાથ ! સુખેથી નિંદ્રા લ્યો, હવે કશી ખંઝવણ રાખતા ના, નહિ તો તબીયત જગડશે’ સરોજ પ્રેમથી તેનો હાથ પકડતાં બોલી.

‘અત્યારે ઉઘ ન આવે એજ ઠીક છે કારણ કે ઉઘમાં હું જંપુ તેમ નથી, મારા પાપો વળી તેમાં પણ દ્રષ્ટિગોચર થશે.’ મદન દીનમુખે સરોજ તરફ જોઈ બોલ્યો.

‘પ્રિય ! બુદ્ધી જાઓ હવે એ બધું’

‘સરોજ ! તને દુઃખી કરવામાં મેં કંઈ બાકી રાખ્યું

નથી. લોકો તને સુધરેલી અને ફેશનવાળી કહેતા હતા કેમ ? તેઓ બિચારાને તું કેવા ગુણોથી ભરેલી છે તેની કયાંથી ખબર હોય એટલે એમ બોલેજ ને ? તું સુધરેલી છે, તારા સુધારાઓથી તારા સંસર્ગમાં આવનારાઓ સુધરે છે. સુધારાઓના પણ પ્રકારો હોય છે. કેટલાક સુધારા સારા અને કેટલાક નબળા એમાંથી સારા સુધારાઓ બધા તારામાં છે. મારાં હૃદય ! માફ કરજે, હું તો તારી અને અને સુશીલ બંને પાસેથી માફી ચાહું છું. મારો એક વખતનો સાચો સુશીલ કે જેને મેં ઠોકરે મારી તબયો હતો તેજ સુશીલનો અત્યારે કેટલો આભાર માનું ? કહે એનો શી રીતે બદલો વાળું ? આટલું બોલતાં બોલતાં તેની આંખોમાંથી આશ્રુનું ટીપું સર્યું. તેણે આવેશથી સરોજને મુખપાસે જઈ ચુંબન કર્યું. તેને બળતાજીવરે છાતીએ ચાંપી આગળ બોલવા માંડ્યું. હવે તો આપણે સુખીજ છીએ, ગભરાઈશ નહિ. હવે કોઈ મને ભમાવે નહિ, ભમાવનારો તો હંમેશને માટે દેશનિકાળ થયો છે. બહાલી, મેં ન કરવાનાં કામો કર્યાં અને કુદરતે તેનો શીરપાવ પણ મને આપ્યો, એ શીરપાવ પુરેપુરો ન લોગવ્યો એ પરમાત્માની કૃપા નહિં તો આજે આપણે આમ બેઠલાં ન હોતે.'

સરોજથી રડાઈ જવાયું. તેને ક્યારનો છાતીમાં ડુબો

ભરાઈ આવ્યો હતો તેથી તે છુટે મ્હોંએ રડી પડી. મદને તેને શાંત કરવા સોડમાં દાબીને સમજાવી. જ્યારે તેનું હૃદય હલકું પડ્યું ત્યારે જરા સ્વસ્થ થઈ. એટલે બંને જણાં આગલા ઝરૂખામાં ગયાં, ચંદ્ર તેની શીતળતા વરસાવી રહ્યો હતો. બંને તેના અમૃતસમા તેજમાં ન્હાતાં હતાં. પરણ્યાં પછી આજેજ આ પ્રેમી યુગલ સુખથી બેઠું છે. એ સમયે સરોજનું પ્રેમી હૃદય સુખની લહરી ઉપર એક નાનકડા નાવ ॥ માફક ઉદ્ગ્રાસથી નાચતું હતું. તેને તેના જીવનની સુખની ઘડી તે વખતેજ જોઈ. બંનેના મ્હોં ઉપર આનંદ પ્રસરી રહ્યો હતો. મદન સરોજના તેજસ્વી કપાલપર અનિમીષ નજરે નિહાળતો હતો એવામાં પવનનું સખત વાવાઝોડું થવાથી તેઓ મીડી નિંદ્રા લેવા શયન ગૃહમાં પ્રવેશ્યા.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

‘નવલ છટકયો.’

ધ્ય રાત્રિ થઈ હતી. ચંદ્ર નાની મોટી વાદળીઓ લેદતો દોડ્યો જતો હતો, સર્વત્ર શાંતી હતી. ફક્ત કોઈક વખત જેલની કાટડીઓમાં થતાં કેદીઓની બેડીની સાંકળ

નો અવાજ થતો. પેહેરેગીરો પણ અત્યારે જાગૃતીનો હુકમ ભૂલી જઈ સુણેથી ઘોરતા હતા. ફક્ત એક જ પેહેરેગીર આમતેમ લટાર મારતો હતો. કેટલાક ઠંગાલ કેદીઓ આંચડ માંકડથી ત્રાસી કરૂણાજનક ધીમી બુમો પાડતા હતા, એવામાં એક કેદી શાંતીનો ભંગ કરતાં કેટડીમાંથી બોલી ઉઠ્યો ‘પેહેરેગીર ? મારે દીશાએ જવું છે, લઈ જા.’

પેહેરેગીરે સ્વસ્થ થઈ કેટડીનો મજબુત ઢરવાએ ઉઘાડ્યો, અને તેને બહાર કાઢ્યો. પેહેરેગીર તેના એક હાથે દોરડું બાંધી તેની પાછળ ચાલતો હતો. ચંદ્રના પ્રકાશમાં કેદીનું ગંભીર મુખ દેખાતું હતું. હજી તો તેઓ જાજરા પાસે ગયા નહિ એટલામાં તેણે જોરથી આંચકો મારી પેહેરેગીરના માથામાં સખત મુસ્ટી પ્રહર કરી, તેની બંદુક ઝુંટવી લીધી, અને બેયોનેટ તેના પેટમાં ભોરી દીધી. પેહેરેગીર એક ઉંડી ચીસ નાંખી લોહીમાં રગદોલાઈ ગયો. તે લીલી ઘાસમાં ઢળી પડ્યો. કેદી આ તકનો લાભ લઈ જોરથી ઉછળી જાજરાના છાપરા ઉપર ચઢી હાથમાંનું દોરડું દીવાળ ઉપર દાટેલા કાચમાં ભેરવી ચઢી ગયો, અને ત્યાંથી કુદકો મારી અદ્રશ્ય થઈ ગયો. એક પેહેરેગીરે તેને દીવાલ ઉપર ચઢતાં જોઈ કેદી નાસવાની ખબર આપવા ઘંટ વગાડ્યો. વીસ પચીસ સીપાઈઓ દોડી આવ્યા, કેટલાકે તેની પૂંઠ પકડી. પેલા બેશુદ્ધ

થયેલા પહેરેગીરને હોસ્પીટલમાં ખસેડ્યો. કેન્સરેખલો તપાસ કરવા લાગ્યા, અને બનાવ કેવી રીતે બનવા પામ્યો તે વિષે વાતો કરવા લાગ્યા. આબુઆબુની ચેકીઓમાં કેદી નાસવાની ખબર થઈ ગઈ. પોલીસે આખી રાત્રિ કેદીની શોધમાં કાઢી, પરંતુ તે તો જીવ લઈને નાઠો હતો, એટલે સવાર થતાં તો ક્યાં જઈ પડેલો હશે ? એ કેદી તે બદમાશ નવલ હતો. સરોજનાં સુખમાં વિદ્ય નાંખનારો નવલ હતો. ‘ઝેરી જમાના’નો તે કાળો નાગ હતો.

દેશનિકાલની સજા થતાંજ તેના હાંજ ગગડી ગયા હતા. તેને એકે ઉપાય ન સુખ્યો. અંતે મધ્ય રાત્રિ થતાંજ તે ધારેલી નેમ પાર પાડી છટક્યો.

તેણે નાસતી વખતે મદનને પાછો પોતાના પંજમાં સપડાવવા નિશ્ચય કર્યો- પહેલાં કરતાં હવે તેનામાં પાપ-વૃત્તિ વધી અને તે એટલે સુધી કે સરોજને મેળવવા મદનનું કાટલું પણ કાઢી નાંખવું. તે હવે નરખીશાય પૂરેપૂરો બન્યો હતો. હવે તે તેના ગોડીયાઓની શોધમાં હતો, અને તેમાં મુખ્યત્વે ઠરી તેનો જાની મિત્ર લહેરી તેને મદદરૂપ થઈ પડે એમ હતો, આમ તેનો જીવ મદનને રંજડવાને તલસતો હતો.

(૧૧૦)

પ્રકરણ ૧૯ મું.

“ મધરાતમાં આગ. ”

રદાલુવનના છાપરના નાના નાના વીજળીના દીવાઓ ઝાંખી રોશની ફેંકી રહ્યા હતા. આગલા દિવાનખાનામાંથી ફક્ત એકજ બત્તીનો પ્રકાશ કાચની ખારી ભેદી બહાર પડતો હતો. આ શાંત મધ્યરાત્રિએ મુંબઈ નગરીનું દ્રશ્ય નીહાળતાં કોઈ ઠેકાણે મકાનોમાંથી નાના નાના ટમટમતા દીવાની હારમાળા દેખાતી હતી. સાગરના ઉછળતાં મોનાઓના અવાજથી માણસોના આનંદને વધારવા પેરવી કરી રહ્યો હતો.

એકાએક ખાગના લતામંડપમાંથી એક કાળી આકૃતિ સરી ગઈ, તેની પુઠે ખીણ પણ શારદા લુવનના મુખ્ય દ્વાર આગળ આવી. આ બન્ને આકૃતિઓમાંની એક જરા ઠીંગણી અને બીડી હતી, ખીણ ઉંચી તેમજ ભરાઈ લાગતી હતી. તેઓ દ્વાર આગળ એકમેકના કાનમાં કંઈક ગણગણ્યા, અને ઠીંગણી આકૃતિ પાસે આવેલા એક ઝાડ પર સડસડાટ ચઢી જઈ, એક ઢાળીપર જઈ બેઠો. ઘડીભર તે સામેની

ખારી તરફ જોઈ રહ્યો. ખારી ખુલ્લી હતી. તેણે એક જાડું દોરડું કાઢી ઝડપાના એક લાકડાના થાંભલામાં ફાંસે નાંખ્યો. તે મારફતે ઝડપામાં તે કુદ્યો. તેણે કાચની ખારી-માંથી અંદર જોવા માંડ્યું, અને નીચે પેલી ખીજી વ્યક્તિ તરફ કંઈક અર્થસૂચક નિશાની કરી- તરતજ તે વ્યક્તિ નીચે લટકેલું દોરડું પકડી ઝડપા ઉપર આવી પહોંચી. એટલે પેલી ખીજી વ્યક્તિ નીચે ઉતરી ગઈ, અને શારદા ભૂવનની આશપાસ શીકારી કૂતરો પોતાનો શિકાર ખોળતો હોય તેમ ફરી વળી.

ઝડપામાં ઉભીઉભી તે લાંખી આકૃતિ હળવેથી ખારણું તોડતી હતી. અંતે તેણે ખારણાની સ્ટોપર ઉઘાડી અને અંદર પ્રવેશ્યો. અંદર જોતાં મદન અને સરોજ મીડી નિદ્રા લઈ રહ્યાં હતાં. તેઓ જાણે સ્વર્ગમાં મહાલતાં હોય તેમ તેમના હોઠ ઉપર આછું સ્મીત ફરકતું હતું. સરોજના કપાળ ઉપર વાળની લટો પથરાઈ હતી. દીવો તેની ઝાંખી રોશની તેના આખા શરીરના એક ભાગ ઉપર નાખતો હતો. બંન્ને પતિપત્નિ આમ મીઠી નિદ્રા લેતાં હતાં, ત્યાં પેલી આકૃતિ ધીમે ધીમે પલંગ પાસે આવી ઉભી. તેની આંખ ઉપર શ્યામ વસ્ત્રની અંધારી હતી. તેમાંથી તેની આંખો સ્પષ્ટ દેખાતી હતી. ગજવામાંથી તેણે એક પડીકું કાઢી બંન્નેના નાક આગળ ધર્યું. થોડીજ વારમાં તેઓ બેશુદ્ધ

થવા લાગ્યાં, એટલે સરોજને ઉંચકી તેણે દોરડા ઉપરથી તેણે સરકવા માંડયું, ત્યારે શારદાભૂવનની પાછલી બાજુ તરફ જુદીજ ક્રિયા થઈ રહી હતી. પેત્રી ઠીંગણા દેખાવની આકૃતિ ઠાકડો સળગાવી ઘાસની ગંજીમાં ચાંપતી હતી. એકાએક ભડકો ભભૂકી ઉઠ્યો એટલે એક ધીમી સીટી ફેડી તેણે ઢરવાળ તરફ નાસવા માંડયું, ત્યાં મોટર ઉભીજ હતી. તેમાં સરોજને લઈ પેલો પુરુષ બેઠો હતો, તેમાં તે પણ બેસી ગયો, અને મોટર ઘણીજ ઝડપથી હંકારાઈ ગઈ.

હવે શારદાભૂવનમાં આગ વધારે ફેલાવા લાગી. પહેલા મજલા ઉપર આગના ભડકા જોતાંજ મદન બેબાકજો થઈ ઝળકી ઉઠ્યો. આંખ ફાડીને આદ્રશ્ય એકીટસે જોઈ રહ્યો. પ્રિયપતિન સરોજને ન જોવાથી વધારે ગભરાયો. પ્રથમ તો તેને લાગ્યું કે આ માત્ર સ્વપ્નજ હશે. તે ઓરડામાં મદદને માટે ચારે તરફ ધુમવા લાગ્યો એટલામાં તો આગની પ્રચંડ જ્વાળા અંદર ધુમ્મી. તરતજ તે જોરથી બ.રણાને હડસેલો મારી બૂમરાણ કરતો નીચે આવ્યો. ઘરના બધાં માણસો જાગી ઉઠ્યાં. ભૈયાએ બંબાવાળાને બબર કરી. થોડી મિનિટમાં તો બંબાવાળા આવી પહોંચ્યા. આગને ઠાબમાં લાવવા બંબાવાળાએ અથાગ પ્રયત્ન કર્યો, છતાં મકાનનો પાછલો ભાગ નાશ પામ્યો હતો. અત્યાર

સુધી સરોજને ન જોવાથી મદન વધારે ગુચવાયો. તેણે આમતેમ તેની શોધ કરી પરંતુ નિષ્ફળ. શેઠ વીગેરે પણ તેને વિષે મદનને પુછવા લાગ્યા, પણ તેણે કંઈપણ ઉત્તર આપ્યો નહિ, અને ચોધાર આશ્રુઓ તેની આંખમાંથી પડવા લાગ્યા.

એકવાર ફરી દારકાદાસ શેઠના કુટુંબ ઉપર આફતની કાળી બાદળી છવાઇ રહી.

સરોજના ગુમ થયાના માઠા સમાચાર પ્રભાત થતાંજ સગારનેહિઓમાં પ્રસરી ગયા. ઠેરઠેર તેની શોધ કરી પરંતુ કંઈપણ પ-તો મળ્યો નહિ. દારકાદાસે પોલીસમાં આ ખબર નોંધાવી. C. I. D.ના માણસો સરોજની શોધમાં નીકળી પડ્યા.

સુશીલ તો આ સમાચાર સાંભળતાં વાર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. તેણે તો જાણી લીધું હતું કે આ કામ નવલના સિવાય બીજા કોઈનું નથી. નવલના કેદમાંથી નાસી ગયાના સમાચાર તેણે પેપરમાં વાંચ્યા હતા. તે નવલ ઉપર વેર લેવાની તક જોઈ રહ્યો હતો, અને ગમે તે પ્રકારે વેર લેવું એ તેનો નિશ્ચય હતો. વખતે વખતે કિશોરીનું નાબુક હૃદય રડતું ત્યારે તે રનેહથી તેને પંપાળી શાંત કરતો. આવી વિટંબણાઓ નડવાથી દારકાદાસ શેઠ તથા શારદાનું શરિર શુષ્ક બનવા લાગ્યું.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

“સરોજનું હરણ.”

મ ચુંદડી પહેરી રાત્રિ પૃથિવ તટ ઉપર નીસરી હતી. તેના શ્યામ છાયામાં કેટલાક મકાનોમાંથી બત્તીનો પ્રકાશ પડતો હતો. પેલી અંધારા સાંકડી ગલી કે જ્યાં નવલની ‘રેડ લાઈન કલબ’ આવેલી હતી તે રાત્રિના વખતે પણ ખાલી દેખાતી ન હતી. તેમાંથી કવચિત માણસોની આવજવ થયાજ કરતી. તેમાં મોટે ભાગે પકાણો, મવાલીઓ ત્યાં ભમ્યાજ કરતા હતા, કારણ કે એ ગલીમાં સ્ત્રીઓના શિયળનું બજાર હતું. એજ ગલીમાં નવલની ખુણામાં આવેલી જુહું મકાનમાંની કલબમાંથી દીવાનો ઝાંખો પ્રકાશ બારીમાંથી પડી રહ્યો હતો.

* * * * *
જેમ જેમ રાત્રિ પસાર થતી ગઈ તેમ તેમ તે ગલીમાં શાંતિ પ્રસરતી ગઈ. કવચિત કોઈ ભટકતા લકઝ'ગાનો કઠોર હાસ્યનો અવાજ થતો. પવન જોરથી ફુંકાતો હતો. ફરીથી કોઈનો પગરવ સંભળાયો. કાળા વસ્ત્રથી ઢંકાએલી એક આકૃતિ ‘રેડ લાઈન કલબ’ તરફ જોરથી ધસતી હતી.

તેણે દાર આગળ આવી ત્રણ ટકોરા માયાં. અંદરથી અવાજ આવ્યો ‘કેણુ છે?’

તેના જવાબમાં તેણે અર્થ સૂચક સંજ્ઞા કરી. એટલે તરત દાર ઉઘડ્યું, અને પેલી નીચા દેખાવની આકૃતિ અંદર ઘુસી ગઈ. અંદર તદ્દન અંધકાર હતો, ઉપર ચઢતાં ટેબલ ઉપર નાનું હરીકેન ક્ષાનસ બળ્યા કરતું હતું. ટેબલની આસપાસ બે કદરૂપા રહેરાના પુરૂષો બેઠા હતા. તેમના પોષાક ઉપરથીજ માલમ પડી આવતું હતું કે તેઓ નીચ ધ ધો કરનારા હતા. તે બન્નેની સામે ટગરટગર નજર નાખતો, વિચારના વમળમાં ગોથાં ખાતો પાપી નવલ બેઠો હતા. પેલી ખુંધી વ્યક્તિના આગમનથી ત્રિપુટી ટટાર થઈ.

‘લહેરી, કંઈ સમાચાર!’ ધૂજતા અવાજે નવલે તે આવનાર વ્યક્તિનો પૂછ્યું. આ પુરૂષ બીજો કોઈજ નહિ પણ બદમાસ, ખૂંધો લહેરી કે જે મદનને જાળમાં ફસાવવામાં નવલનો મદદગાર હતો.

‘બીજું શું હોય? તારી પુઠે પોલીસ લાગી રહી છે.’ નવલનો રહેરો વધારે ખીન્ન બન્યો.

‘અરે! એક બીજી વાત કરતાં બૂલ્યો’ લહેરીએ આગળ ચલાવ્યું.

‘શું?’

‘હમણા બંદાજ ખુદ પોલીસના હાથમાં સપડાઈ

જાત, પરંતુ મહામુશીબતે બચ્યો.’

તેણે મીઠું મરચું ભભરાવી વાત કહી સંભળાવી.

‘હવે તું શું કરવા માંગે છે?’ બીજાએ નવલને પૂછ્યું. બીજા કંઈજ નહિ. પણ મદન ઉપર એક ચીઠ્ઠી લખી તેમાં જણાવીશ કે બે તે સરોજને મેળવવા ઇચ્છતા હોય તો તેણે તેના બદલામાં દશ હજાર રૂપીઆ આપવા પડશે. કેમ વારૂ, દુલ્હીઆ, તને આ વિચાર ઠીક લાગે છે કે નહિ?’

‘તું હજી બેવકુફ રહ્યો, તારે બે પોલીસને સ્વાધીન થવું હોય તો આમ કરજે. આ ચીઠ્ઠી તેને મળતાંજ પોલીસને તને પકડવો રહેલ થઈ પડશે.’

‘હું કેવી યુક્તિથી આ દાવ ખેલીશ તે તને બબર ન પડે.’

‘નવલની વાત સોએસો ટકા ખરી છે, નહિ તો બીજો કયો રસ્તો એવો સારો છે કે આપણા ખીસા તરફ કરીએ?’ લહેરી દશ હજાર રૂપીયાની વાત સાંભળતાં ખુશ થઈ બોલ્યો. તે જ્યારે ખુશ થતો ત્યારે તેની ખુંધમાં ઉપર માથું ઢબાવતો હતો. “હવે એ વાત પછી, પરંતુ પેલી હવે ખાય પીએ છે કે નહિ?” લહેરીએ સરોજ વિષે પુછ્યું. એને અહિંજ રહેવા દેવી છે કે બીજી જગ્યાએ ઉપાડી જઈએ, ચાલો, જોઈએ તો ખરા, અત્યારે તે શું કરે છે?’

આ ચંડાળ ચોકડીએ તેજ ખંડમાં એક ખારણું
પડતું હતું તેની સાંકળ ઉઘાડી, અંદર દાખલ થયા.

x   x   x   x

ઝોરડીની ભીંત ઉપર કાળાશ છવાઈ ગઈ હતી,
અને કેટલીક જગ્યાએથી ચુનો પણ ઉખડી ગયો હતો.
એક જુનું સ્ટેન્ડ અને એક કાથાની દોરીનો ખાટલો
એટલાં તે ઝોરડીમાં દ્રશ્યગોચર થતાં હતાં. ખાટલો
ઉપર દુઃખના નિઃશ્વાસ નાંખતી એક સ્ત્રી બે હાથમાં માથું
મુકી ધીરે ધીરે ડુસકાં ખાતી હતી. તેના વાળ મ્હોંપર
પથરાઈ ગયા હોવાથી તેનું મુખ દેખાતું ન હતું. આ
ચોકડી તેની સામે જઈ ઉભી રહી. તેમના આવતાંજ તે
સ્ત્રી રડવા લાગી. લહેરીએ દીવો જરા વધાર્યો, તે પ્રકાશમાં
તે સ્ત્રીનું મુખ દેખાયું. તે કમનસીબ, પીશાચના પંજામાં
સપડાયેલી, સરોજ હતી. તેના ગાલ ઉપર પહેલાંના જેવી
લાક્ષી ન હતી, તેમાં ખાડા દીસતા હતા; આંખો ઉતરી ગઈ
હતી. હોઠ સફેદ થઈ ગયા હતા. આખું શરીર સુકાઈ
ગયું હતું. હજી તેની આંખોમાંથી મોતી જેવાં
આંમુના બીંદુ ટપકતાં હતાં. નવલે ધીમેથી તેની પાસે
આવી કામદ્રષ્ટિ કરી બોલવા માંડ્યું.

‘દીલોબ્બન, ક્યાં સુધી આ દુઃખ સહન કર્યા કરશે ?
જો, તારૂં જોખન કેવું બરબાદ થાય છે, આવ ખ્યારી,

વધારે ન ટળવળાવ.' આટલું કહી તે હાથ પકડવા ગયો.

‘સખૂર! નીચ, ઓ વિશ્વાસઘાતી, ખબરદાર જો મને અડક્યો તો,’ સરોજ હાથની ઝાટક મારતાં ગુસ્સાથી બોલી ઉઠી.

નવલે જવાબમાં આંખના પલકારાથી હાસ્ય કયું.

‘નવલ, એ એમ વશ નહિ થશે, પ્રસાદી વગર સીધી થાય એમ નથી.’ લહેરી મલકાતાં મલકાતાં બોલ્યો.

‘સરોજ યાદ રાખજે, તું મારે તાબે નહિ થશે, મારી ઇચ્છા પુરી નહિ પાડશે તો હું મદનને આ છુરીથી દોજખમાં મોકલી દઈશ.’ નવલે છુરી ખતાવતાં કહ્યું.

‘ચૂપ, ઢગાચોર, તારાથી શું થનાર છે? જ્યાં સુધી મારા પતિનો સીતારો પાધરો હશે ત્યાં સુધી તું તેનો વાંકો વાળ કરી શકે એમ નથી.’ તે ડુસરાં ખાતી ખાતી બોલી.

‘નવલ, એને વશ કરવાનું તારાથી નહિ બનશે, એ તો આપણા આ પીરૂમીયાંજ એનો ઘાટ ઉતારશે’ નવલના એક દુઢીઆ ગોઠીઆએ પાસે ઉભેલા મેલાં કપડાંથી સજ્જ થએલા, મવાલી જેવા દેખાતા પુરૂષ તરફ જોઈને બોલ્યો.

‘ઇસમે ક્યાં? મય અકેલા ચે દુકતીકું સીધા દોર કરંગા.’

આટલુંજ કહેતાં તે કદરૂપો બદમાસ સરોજ તરફ ધસ્યો. તેના શરીરને ઘેરવા હાથ પહોળા કર્યા, પણ ચાલાક સરોજ હિંમત ન હારતાં મામલો ચેતી ગઇ, તે

તરતજ કુદકોઠા મારી ખાટલાની ખીજી તરફ દોડી ગઈ. ત્યાં પછી તે પાપી પહોંચ્યો, અને સરોજના બંને હાથ પકડ્યા. તે દુબટના રાક્ષસી પંજામાંથી હાથ છોડાવવા તે ફાંફાં મારવા લાગી, પરંતુ તે પીશાચના બળ આગળ સરોજનું બળ તલ માત્ર પછી ચાલતું ન હતું.

‘અખી કયા ખોલતી હય? હમ કહે વો રસ્તે ચલેગી યા નહિ? ખોલ, જલ્દી ખોલ.’ નરપીશાચે હાથ વધુને વધુ દબાવ્યા. સરોજથી સહન ન થઈ શક્યું, તેથી ચીસપાડી જમીન ઉપર ઢળી મુળમાંથી ઉપડેલા ઝાડની માફક ઢળી પડી, અને ખેમુદ્ધ થઈ ગઈ.

ચાર ગોઠીઆઓ ત્યાર પછી દ્વાર ખંધ કરી આગળના ખંડમાં આવ્યા.

રાત્રિ વહી જતી હતી. આ ચંડાળો, ખુબ રંગરાગમાં આવી દાડની ખાટલીઓ ખાત્રી કરતા હતા. બધા કરતાં લહેરી વધારે ઢીંચતો હતો. તેની આંખ અધીં ખીડા-ઝેલી હતી. તેનું મગજ ચક્કર ચક્કર ફરતું હોય તેમ તેને લાગતું, છતાં તેની પરવા કરતો ન હતો. લૂચ્યા નવલે બધાં કરતાં થોડું પીધું, અને તેઓને બરાબર ગાંડા થએલા જોઈ તેણે ફરેકના ખીસાંમાંથી થોડું ઘણું જે મળ્યું તે તફડાવ્યું. આમ આ કૂર હુદયના પીશાચોએ સવાર સુધી નીશામાં ચકચુર બની રાત્રિ પસાર કરી.

“અચાનક મેળાપ.”

વલનો એક બીજો ગોઠીઓ બંન્નુ કે જેણે પોતાનું નામ કૃષ્ણદાસ રાખ્યું હતું તે હવે કલ્યાણીના નિર્જન પ્રદેશના પેલા ખંડીયર ઘરમાં રહેતો ન હતો. તેણે નંદાને તજ દીધી હતી. જ્યાં સુધી નંદાના પૈસા પુરા થયા નહિ ત્યાં સુધી તેણે તેને તજ નહિ, પરંતુ ખાતના સસાં પડવા લાગ્યા એટલે એક રાત્રિએ તેણે તેને નિંદ્રામાં છેડી પોખારા ગણ્યા.

પ્રભાત થતાં બંન્નુને ન જોવાથી તેણે તેની તપાસ કરી પણ ફોકટ. હવે તેની આંખના પડદા ખુલ્યા. તેનો બંન્નુ પ્રત્યેનો પ્રેમ ક્રોધમાં પલટાયો. આવા નિર્જન પ્રદેશમાં રહેવાથી તેનું દીલ કંપવા લાગ્યું. તેને આવી શુન્યવણમાંથી છુટવાને ખુબ વિચાર કર્યો, પરંતુ તેથી તે વધારે ને વધારે મુંઝાવા લાગી, તેનું મગજ ફરવા લાગ્યું. આવી મુંઝવણમાંથી તેનાથી છુટે મ્હોંચે રડાઈ જવાયું, અને તુટેલા હૃદયે તેણે રેશન તરફનો રસ્તો લીધો. આ મુખ દારાને જાન ન હતું કે સંસાર સાગરમાં કેટલાકે કેવી રીતે ‘સોનેરી જાળ’ બીછાવી, પૈસા હજમ કરી, મુખ નારીઓને “ઝેરી--જમાના”માં રખડતી કરી, આખરની ધુળ કરે છે.

ભૂખને લીધે તેનાથી ચાત્રી શકાતું ન હતું. રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં તે ઠોકર ખાતી, પડતી, પગમાં કાંટા વાગતા, લોહી નીકળતું. આ દુઃખથી તે હવે પસ્તાવા લાગી. જીંદગી ઉપર તિરસ્કાર થતાં આત્મ હત્યા કરવાનો વિચાર થતાં ઘડીકમાં જીભ કરડતી તો ઘડીકમાં ચોટલાની લટનો ગળામાં ફાંસો નાખતી.

સ્ટેશન ઉપર આવતાં તે તદ્દન થાકીને લોથપોથ થઈ ગઈ હતી. તેને જોતાંજ ત્યાં જતા આવતા માણસો એક દષ્ટિથી નિહાળતા. કેટલાક ને તેના ફાટા તુટી વસ્ત્રો ઉપર દયા આવતી અને કેટલાકો તેની ઠેકડી કરતા. તેની પાસે ટીકીટના પૈસા પણ ન હતા. ક્યાં જવું? એ વિચારે તેને પાગલ બનાવી. એકવાર તેને એ વિચાર સૂઝયો કે પાછું મુંબઈ જવું અને ડોસી પાસે ક્ષમા માગવી, પણ તે જાણતી હતી કે મુંબઈ જવાથી બધા તેની વાતો કરશે, તેને ધીક્કારશે, અને તેથી તેને દુઃખ દેશે.

ટ્રેન આવવાને હજી દશ મિનીટની વાર હતી. એટલામાં તેણે નિશ્ચય કર્યો કે આજની રાત્રી ત્યાંજ પસાર કરી, લીખ માગી, બીજે દિવસે જ્યાં નસીબ હોય ત્યાં જવું. દશ વીસની ટ્રેન પ્લેટફોર્મમાં હાજલ થઈ, એટલે નંદા પ્લેટફોર્મ ઉપર આવી. તેણે આખો દિવસ લીખ માંગીને મેળવેલા પૈસામાંથી નાશકની ટીકીટ કઢાવી હતી.

ટ્રેનમાં ગરદી થોડી હતી. તે એક મોટા કમ્પાર્ટમેન્ટમાં ઢાળલ થઈ.

ટ્રેન ઉપડી, નંદાના વિચારો ફરી પાછા મણકાની માફક ફરવા માંડ્યા. સુમસામ રાત્રિ તેના હૃદયને ધડકાવતી હતી. ઈજનના ભૂંગળામાંથી થતો ફકફક અવાજ શાંત રાત્રિનો ભંગ કરી નંદાને વધુ ડરાવતો હતો.

ટ્રેન એક સ્ટેશન પસાર કરી ગઈ. નંદાએ થુંકવાને ખારી બહાર ડોક્યું કર્યું, એવામાં એની નજર છેલ્લા બાંકડા ઉપર પડી, તે એકદમ ચમકી ઉઠી. તે એક અક્ષર પણ ઉચ્ચારી શકી નહિ. ઘડીભર જડવત્ ઉભી રહી ધારી ધારીને તે તરફ જોવા લાગી.

‘હેણુ સરોજ ? અત્યારે રાત્રિએ ક્યાં જતી હશે ? અને વળી એકલી ?’ તે મનમાં ગણગણી.

થોડી વારમાં બંનેની નજર એક થઈ. બંને બોલતાં ગુંચવાયાં.

ગાડીની ગતી ધીમી થતી ગઈ. નંદા સરોજ પાસે ગઈ. સરોજની આંખમાંથી આંસુ ખર્યાં.

‘ભાભી ! રડો છો કેમ ?’

પ્રત્યુત્તર ન મળ્યો.

‘કેમ બોલતાં નથી ?’ ફરી નંદાએ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

નંદાને આમ બોલતી જોઈ સામેના બાંકડા ઉપર

ઉંઘવાનો ઢાંગ કરતો એક પુરૂષ સુતો હતો, તે આગસ મરડી બેઠો થયો. તેને બરાઉ મૂછ તથા કાળી દાઢી હતી અને ઠંડીને લીધે તેણે ઓવરકોટ પહેર્યો હતો.

‘ જોન તમે મને નહિ ઓળખતા હોવ, હું મદનનો મિત્ર છું. મારું નામ કમળાશંકર. મદન નાશિક હવા ફેર કરવા ગયો છે. ત્યાં હું સરોજ જોનને તેડીને જાઉં છું. આપ ક્યાં જવાના છો ?’ તે પોતની દાઢી સમારતાં બોલ્યો.

‘ હું પણ નાશકજ જાઉં છું. ચાલો, ઠીક થયું. મદનભાઈને પણ મળાશે.’ તે જ્ઞારથી ખુશ થતી પરંતુ મનમાં મુંઝાતી બોલી, તેને હવે પ્રીતર થઈ કે મદનને કેમ મળાશે ? તે તેને ધીક્કારશે કે કેમ ? આ સવાલથી તેની મુંઝવણમાં વધારો થયો.

‘ સરોજ ભાણી, ભાઈ કેટલા દીવસ થયાં નાશક ગયા છે ?’ આ પ્રશ્ન થતાંજ પેલા પુરૂષે સરોજના સામું કરડાઈથી જોયું.

‘ થોડા દિવસ થયાં, મને ખરાબર યાદ નથી.’ તે જોડીતી જોડીતી બોલી.

‘ આમ ઉદાસ કેમ દેખાઓ છો ? તમારી તબીબેત પણ કેવી નબળી પડી ગઈ છે !’

પેલી વ્યક્તિ વચમાંજ બોલી ઉઠી.

‘ મદનની તબીબત હમણા સારી રહેતી નથી, તેથી

સરોજ ખડેનને શ્રીકર થયાજ કરે છે. વચમાં એમને પણ તાવ લાગુ પડ્યો હતો એટલે એ પણ નાશક આવે તો સાફ, એવો મઠનનો વિચાર થયો છે. એમને ડોકટરે આવી નબળી તબીયતે બહુ વાત કરવાની મના કરી છે. સરોજ ખડેન, હવે સુધ રહો, નહિ તો વળી ઉબગરાથી માથું દુખશે.' આમ કહી તેણે સરોજને સુવાડી દીધી.

* * * * *

નાશક આબુ. પેલાએ સરોજને ધીરેથી ઉઠાડી. લગેજમાં માત્ર એક ઝગ હતી, તે ઉપાડી સરોજ તથા નંદાને લઈ તે સ્ટેશન બહાર ગયો.

નંદાની હાજરીથી પેલો પુરૂષ કંઈક ગુચ્ચવણમાં પડ્યો. તેના કપાળ ઉપર કરચલી વળી હતી તે ઉપરથીજ જણાઈ આવતું હતું કે તે એક મોટા વિચારમાં પડી ગયો હતો. અંતે તેના મ્હોંપર આશાના કિરણો પડ્યાં, તે મૂંછમાં રહેજ હર્યો, અને ખુંખારો ખાધો. નંદાને ઉદ્દેશી બોલ્યો,

‘ખડેન, પેલી સામી ટાંકી જણાય છે, ત્યાંથી આ લોટામાં પાણી ભરી લાવો, એટલે હું ગાડી ભાડે કરું, પછી આપણે જરા મ્હોં ઘોઈ શહેરમાં જઈએ’ નંદા લોટો લઈ દુર દેખાતી ટાંકી તરફ ગઈ.

તે થોડે છેટે ન ગઈ હશે તેટલામાં પેલા પુરૂષે એક બંધ ગાડી ભાડે કરી તરતજ સરોજને લઈ, ખેસી, ઝડપ-

બંધ જતો રહ્યો. આ બનાવ એટલો જલદી બની ગયો કે નંદા ટાંકી સુધી પહોંચતામાં તો તે ઘણું છેટે નીકળી ગયો.

થોડી વારમાં નંદા પાણી લઈને આવી. બન્નેને ન જોતાં આબુબાબુ તપાસ માટે દોડી. તેણે આ બધું સ્વપ્ન જોયું હોય તેમ લાગ્યું. તે સરોજ હતી કે તેના જેવા ચહેરાવાળી કોઈ બીજી સ્ત્રી હતી એ વિચારે તેનું મગજ ભ્રમાવી મુક્યું. પાણી ભરવા જવાનું કહી આમ અલોપ થયાથી નંદાને શંકા પણ થવા લાગી કે આ કોઈ બદમાસનું કાવત્રું હશે, અને તે સ્ત્રી તે બીજું કોઈજ નહિ પણ મદનની પત્નિ સરોજ હતી પરંતુ આમ ચોરી છુપીથી નાસવાનું કારણ શું? અને તેની સાથેના પુરૂષને તો કોઈ દિવસ નંદાએ મદનના મિત્ર તરીકે જોયો પણ નથી. આ બધી ગુંચ-વણીમાં અથડાતી નંદાએ ચોટાનો રસ્તો લીધો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

“ કમનસીબ કુટુંબ ”

લીશાન અને રૈનકદાર શારદા ભૂવનનો દેખાવ હવે બદલાઈ ગયો હતો. આગે તેની સુંદરતા હરી લીધી હતી. તેના ઉપર થોડું સમાર કામ થતું હતું.

સુખના સમયમાં મદન તથા તેનું કુટુંબ કે જે હંમેશા

રહાંજે ફરવા જતું, તે હવે ઘરમાંજ ભરાઈ રહેતું. દ્વારકાદાસને વેપારમાં ભારે ખોટ આવી; ખર્ચ ચાલુજ હતો. લેણદારોનું દેવું ચુકવતાં માત્ર ગણી ગાંડી રકમ શેઠ પાસે હતી. બહાર ગામની મીલકત પરસ્વાધીન થઈ ચુકી હતી. આવા દુઃખના દીવસો પસાર કરતું એ કુટુંબ અત્યારે સાંજે આગળના દિવાનખાનામાં શોચ કરતું બેઠું હતું. સરોજના ગુમ થવાથી દુઃખી કુટુંબ ઉપર જળરો આઘાત થયો. મદન તેની પ્રાણસમી સરોજને, ગુણીયલ પત્નિને સંભારતાં આંસુનો વરસાદ વરસાવતો. તેના મીઠા શબ્દો સંભારતો, તેની પતિ ભક્તિને અત્યાર સુધી ન બાણી શક્યો તેથી તેના હૃદયના ચુરેચુર થઈ જતા હતા, અને વળી પોતાના કુટુંબની આવી દુઃખી સ્થિતિ જોઈ તેને વધારે લાગી આવતું.

બધાં મૂગે મોઢે બેસી રહ્યાં હતાં. કીશોરીના ગાલ ઉપર આંસુના સુકાયેલા લીટા માલમ પડતા હતા. દ્વારકાદાસ કંઈક બોલવા જતા હતા તેટલામાં ઘાટીએ આવી તેમના હાથમાં એક કવર મુક્યું, શેઠે ઉલટાવી સુલટાવીને જોયું, ઉપર નાશકની છાપ હતી. તેણે કવર ફેડી પત્ર વાંચવા માંડ્યો. પત્ર ટુંકો હતો, અને પેનસીલથી લખાયેલો હતો. પત્ર અર્ધો નહિ વાંચ્યો હશે તેટલામાં શેઠની આંખ તિક્ષ્ણ થઈ. તેમનાથી એક ધીમે અવાજ નીકળી ગયો. બધાંએ આતુર હૃદયે શેઠના સામું જોયું; શેઠે ક્રોધથી મદન તરફ

પત્ર ફેંક્યો અને કપડાં પહેરી તરતજ બહાર નીકળ્યા.
શેઠની આવી વર્તણૂકથી બધા અચંબો પામ્યા.

‘બેટા, કેનો કાગળ છે ? વાંચી સંભળાવને જોઈ ?’

શારદાએ આંખમાંથી એક અશ્રુતું બીંદુ ટપકાવતાં કહ્યું.
મદને ધૂજતે સાહે વાંચવા માંડ્યું.

“પૂજ્ય મામાશ્રી, તથા અ સૌ. શારદામામી,

દીઠ આપની કમનસીબ દુઃખી નંદાના પ્રણામ. હું
અત્રે કેવી રીતે આવી અને ક્યાં હતી એ બધું વર્ણન
આપને મળીશ ત્યારે કહીશ; મારાથી તમને મળવાની
હિમ્મત પણ થતી નથી. હું પાપી છું, મામા ! મારું મ્હોત
પણ નથી આવતું. હું મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરું છું.
મને હવે જીવવાનું નથી ગમતું. બીજું મદનભાઈ અત્રે ક્યાં
રહે છે ? તે લખશે. પરમદિવસે સરોજભાભી અને મદન-
ભાઈના મિત્ર કમળાશંકર દ્રેનમાં મળ્યાં હતાં, તેઓ મારી
સાથે નાશક ઉતર્યા હતાં. મેં ભાભી સાથે વાત કરવા બહુએ
કર્યું પણ કેણુ જાણે ભાભીને શું ખોટું લાગ્યું છે કે જેથી
તેને મારી સાથે બરાબર વાતચીત પણ કરી નથી. નાશક ઉતર્યા
બાદ સ્ટેશનની બહાર નીકળતાં, કમળાશંકરના કહેવાથી
હું પાણીનો લોટો ભરવા ગઈ, આવીને જોયું તો તેઓ ત્યાં
ન હતાં, આથી હું બહુ આશ્ચર્ય પામું છું એજ.

દી. નિર્ભાગી નંદા.”

પત્ર વાંચી રહેતાંજ મદનથી છુટે મ્હોંયે રડાઈ જવાયું. તે એક નાના બાળકની માફક મોટેથી રડયો. આ જોઈ શારદા અને કીશોરી રડયાં એટલુંજ નહિ પણ શારદા-ભુવનમાં આજે કેટલા વર્ષો થયાં નોકરી કરતા ને કરેલી આંખમાં પણ આંસુ ભરાઈ આવ્યા. થોડીવારમાં દ્વારકાદાસ પાછા ફર્યા, તેના મ્હોંપર પહેલાંની લાલી જતી રહી હતી. તેણે મદનને સમજાવી શાંત કરતાં કહ્યું. ‘ગભરાઈશ નહિ બેટા, દુઃખમાં સુખ માની લે તેજ ખરો નર, મેં સુશીલને ટેલીફોન કર્યો છે. સુશીલ આવશે પછી આપણે શું કરવું તેનો વિચાર કરીશું. નક્કિ પેલા બદમાસોનુંજ કાવત્રું છે.’ સુશીલ અપાટામધ દ્વારમાં પેઠો. તેણે આવતાં વારજ પૂછ્યું.

‘કાકા, શું ખબર છે ?’

‘લે આ કાગળ, વાંચી જો.’ મદને કાગળ આપતાં કહ્યું.

પત્ર પુરો વાંચી રહી સુશીલ બેઠ્યો, ‘કાકા, એ પણ ઠીક થયું.’

‘કેમ વારૂ, ભાઈ !’

‘આપણને સરોજ બહેન ધારવા કરતાં બહેલાં મળશે.’ સુશીલ બેઠ્યો.

સુશીલના આવા હિમ્મત ભર્યા ઉદ્ગારોથી તેઓને શક્તિ મળતી. આવા દુઃખમાં કોઈપણ તેઓની મદદે ઉભું

રહું હોય તો તે સુશીલ એકલોજ હતો. ‘સુશીલ, તું બેટા બહુ ડાહ્યો છે, તારી આવડી નાની ઉંમરમાં આટલું વૃદ્ધ જેટલું જ્ઞાન અને ડહાપણ જોઈ હું ઘણી અજબ થાઉં છું, ભાઈ મારે તો જેવો મદન તેવોજ તું છે.’ શારદા સુશીલના માથે હાથ ફેરવતાં બોલી.

* * * * *

અંધારૂં થયું હતું, વાળુ કરવાની વખત થઈ ગઈ હતી, પરંતુ કોઈને ખાવાનું રચતું નહિ. સુશીલને ઘણા આગ્રહ કર્યાથી તેણે પણ સર્વે સાથે ખાઈ લીધું. ખાતાં ખાતાં મદન બોલ્યો ‘ખાપૂ, આજે સવારે પેટો કસ્તુરચંદ ઉધરાણીએ આપ્યો હતો; મેં કહ્યું કે પછી આવજો છતાં તે પૈસાની માંગણી કર્યાજ કરતો હતો.’

‘હવે તે નહિ આવે, કાકા મેં તમારું ઢાગીનાનું બીલ ચુકવી દીધું છે.’

‘સુશીલ, તું કેવો હયાળુ છોકરો છે ! તારું દીલ પણ કેટલું કોમળ છે ! તને અમારા દુખમાં શું ભાગ લેવાનું મન થાય છે ! ભાઈ તારા મામાપ બાબુશે તો તને શું કહેશે ?’ દ્વારકાદાસ આ વાત બોલી બોલ્યા.

‘કાકા, કંઈ કહેશે નહિ, પરંતુ મને શાખાશી આપશે. આ તો શું પણ મારા જીવના જોખમે પણ હું મદનના લાલને માટે જે કરવું ઘટે તે કરૂં.’

‘સો વર્ષનો થજે, ભાઈ, અને મદન સાથે આવુંજ હેત રાખજે.’

દ્વારકાદાસે આશીર્વાદ દીધો. વાળુ કયાં બાદ સર્વે જરૂખામાં બેઠાં. શોકમાં એકચિત્ત થયેલા મદનને ચિંતામાંથી દુર કરવા સુશીલે અનેક વાતો કહી પણ તે દિવાનાનું હૃદય તો તેની જીવન સખીની અંખના કયાં કરતું હતું. તે હવે પુરેપુરે નીંદ્રામાંથી જાગી સારા રસ્તા પર આવ્યો હતો, અને કુમારે આજ્ઞાતાં જે દુઃખ રહેલું પડ્યું તેની યાદ કરતાં અતી શોચ કરતો હતો. તેની આંખમાંના અળાળામાં જોઈ શેઠે અતી મમતાથી તેને પાસે બેસાડી બોધ દીધો.

“મદન, મારે હવે તને વધારે કહેવાનું રહ્યું નથી, પ્રભુએજ તને શિક્ષા કરી છે. મારું કહ્યું સાંભળ્યું નહિ ત્યારેજ આ પરિણામ લે ગવવાનો વખત આવ્યો, આથી તને એકલાનેજ નહિ પણ આખું કુટુંબ સંકટમાં સપડાયું છે; હવે શોચ કરે કંઈ વળે એમ નથી. માત્ર એટલુંજ ધ્યાનમાં રાખ કે હવેથી મિત્રો કરે તે ધરાધર તપાસીને કરજે. દુનિયામાં સુશીલ જેવા મિત્રો મેળવવા મુશ્કેલ છે. હીરા-ઓમાંથી સાચો હીરો ભાગ્યેજ પ્રાપ્ત થાય છે. સુશીલને કદી પણ છોડતો નહિ, એ તને સુખમાં પણ રહાશે અને દુઃખમાં પણ વળગી રહેશે.....” સુશીલની પ્રસંશા સાંભળતાં

કિશોરીના મુખમાં સ્મીત ભરાઈ આવ્યું; આ તારી બા અને હું તો હવે થોડા દિવસના મહેમાન છીએ, પછી તારેજ ઘરખટલો ચલાવવો પડશે. અમે કીશોરીને પરણાવીને મરીએ તો સાફ નહિતો તારેજ એ કાર્ય કરવું પડશે. તારે તો આખો સંસાર ખેડવાનો બાકી રહ્યો. બીલકુલ મૂંઝાતો ના, મારા બહાલા બેટા, હજી સૌ રૂઠાં વાતાં કરશે. એમ જાણુજે કે થોડા દિવસમાં સરોજ પાછી મળશે. પ્રભુ તને સો વર્ષનો કરે અને તારા કુટુંબ સાથે સુખી રાખે.” બધાની આંખમાંથી આંસુના બીંદુ સરી પડ્યાં. આટલું બોલી દ્વારકાદાસ શયન-ગૃહમાં ચાલ્યા ગયા, અને સુશીલ તેમની રજા લઈ ઘર તરફ વળ્યો.

પ્રકરણ ૨૩મું.

“ નવલની શોધમાં લહેરીની મદદ. ”

રઢાભુવનમાંથી નીકળી સુશીલે એક વીક્ટોરીઆ ભાડે કરી ઘર તરફ હંકારાવી. કદી કદી વીક્ટોરીઆ ગરદીને લીધે એકાએક થોભતી ત્યારે તેની વિચાર માળા તુટતી.

ઘર વટાવી ગાડી વીસ પચીસ પગલાં આગળ ચાલી ગઈ છતાં તેનું ભાન રહ્યું નહિ. છેવટે ગાડીવાળાએ કહ્યું ‘શેઠ, ગાડી

કહાંસે લેઉં ?' પૂછ્યું ત્યારે તેણે જોયું તો ગાડી, આગળ જતી રહી હતી. તે ભાડાના પૈસા આપી ઘર તરફ ગયો.

સુશીલની માતા સુશીલના જેવાજ સ્વભાવની હતી. તેપુખ્ત ઉંમરની સદ્ગુણનો ભંડાર હતી. તે તેના તેજસ્વી મુખ ઉપરથી માલમ પડતું હતું. તેને માત્ર એક સુશીલ અને પ્રભા એ બે સંતાનો હતાં. પ્રભા સુશીલથી બે વર્ષ નાની હતી. પ્રભામાં પણ માતાના ગુણો ઉતર્યા હતા. પ્રભા જરા ઠીંગણી હતી, ગૌરવર્ણની હતી. તેનામાં દરેકને આકર્ષવાની શક્તિ હતી, અને તે રૂપથી નહિ પણ તેનામાં વસેલા ગુણથી. તેનું હૃદય બહુ કેમળ હતું. પારકું દુઃખ તેનાથી ખમી શકાતું નહિ. તે સારે ઘેર પરણી હતી. તેનો પતી બેરીસ્ટર હતો. ભાઈ તેના પ્રાણ સમો હતો. તેણે ગુજરાતીનું સારું જ્ઞાન મેળવી, અંગ્રેજી પણ કામચલાઉ, સુશીલ પાસેથી શીખી કુટુંબમાં તે અતી પ્રિય થઈ પડી હતી. તેનો ટીખળી સ્વભાવ તેના પરિચયમાં આવનારને આનંદ ઉપજાવતો હતો. કેટલીક વખત સુશીલ બહારગામ જતો ત્યારે પ્રભાને પૂછતો, 'પ્રભા, તારે માટે શું લાવું ?'

તે ખડખડ હસતાં કહેતી 'મોટાભાઈ, મારે તો બીજું કંઈ નહિ જોઈએ, ફક્ત ભાભીજી જોઈએ.' આ સાંભળતાંજ સુશીલ તેને બહાલથી ટપલી મારી ગુસ્સે થવાનો ડાળ

કરતો પણ પ્રભા તેને વધારે ચીડવતી.

આ ભાઈ જડેનમાં કલેશનું નામ નિશાન ન હતું.
બન્ને તેમની માતાને પૂર્ણ રીતે ચાહતાં.

રાત્રિના નવના ટકેરા થયા હતા. સુશીલની માતા
મંગળા, સુશીલની રાહ જોતી બારીએ બેઠી હતી. પ્રભા
પણ રસોઈ તૈયાર કરી સુશીલના આવવાની રાહ જોઈ રહી
હતી. એટલામાંજ સુશીલ આવી પહોંચ્યો.

‘સુશીલ, બેટા કેમ વાર લાગી ?’

‘મદનને ત્યાં ગયો હતો’

‘સરોજના કંઈ સમાચાર મળ્યા ? અરરર પ્રભુ !
કેવી આફત !’

તે ભણી સ્ત્રી નિઃશ્વાસ નાખતાં બોલી ઉઠી. ‘તેનો
પત્તો મળ્યો છે. તે હાલ નાશકમાં છે. હું આજની રાત્રિની
ગાડીમાંજ નાશક જવા માંગું છું.’

‘કેમ બેટા એવું શું છે !’ તે વચમાંજ બોલી ઉઠી.

‘બા, અત્યારે વાત કરવાનો સમય નથી મને જેમ
બને તેમ જલદી જવા દે’ તે ઘણોજ ઉતાવળમાં હોય
એમ લાગતું હતું.

પ્રભા ભાઈને આવી ઉતાવળમાં જોઈ ગભરાઈ ગઈ,
પરંતુ તેણે એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યો નહિ.

સુશીલ જમી રહ્યો એટલા વખતમાં પ્રભાએ તેના

કપડાં વીગેરેની બેગ તૈયાર કરી. સુશીલ તૈયાર થઇ રાત્રની ટ્રેન પકડવા વિચાર કરી, ખન્નેની રજા લઇ ઉપડી ગયો.

સ્ટેશન ઉપર આવતાં ટ્રેન આવી હતી તેમાં ચઢી બેઠો. ટ્રેન ઉપડી એટલે તેણે સરોજને કેવી રીતે મેલવવી તેની યુક્તિઓ રચવા લાગ્યો. ટ્રેનનો ધમધમાટ તેના વિચારોમાં ખલેલ કરતો ન હતો.

ટ્રેન રસ્તામાં લેટ થઇ, આથી સુશીલ પાંચ વાગે નાશક ઉતર્યો. તેણે સીધો લોજનો રસ્તો લીધો. તેને નાશકમાં ઓળખનારા હતાં, પરંતુ તેમને ત્યાં ઉતરવાને બદલે લોજમાં ઉતરવાનું તેણે વધારે પસંદ કર્યું.

લોજમાંથી જમીને તે બાર વાગે C. I. D.ની ઓફીસમાં ગયો. ત્યાં તેણે બધી હકીકત કહી, અને પત્તો મેળવવા જણાવી ત્યાંથી તે મંદીર તરફ ગયો. દર્શન કરી તે મંદીરમાંથી બહાર નીકળતો હતો તેવામાં તેની આસપાસ ભિખારૂઓ લીખ માંગવાને વીંટળાયા. તેની નજર એક દુર બેઠેલી બાઇ ઉપર પડી, તે ચોંક્યો. બીજી વાર બારીકાઈથી તેણે તે બાઇ તરફ દ્રષ્ટિ નાખી. તરતજ તેના તરફ દોડ્યો. પેલી બાઇ પણ એને જોઇ વિસ્મય પામી. તે બન્ને એક પણ શબ્દો બોલ્યા સિવાય ત્યાંથી બહાર નીકળ્યાં.

તે ^x સ્ત્રી ^x બીજી ^x કોઇજ નહિ ^x પણ ^x નંદા હતી. તેઓ

એકાંત જગ્યામાં આવ્યાં, એટલે નંદાએ બધી વાત વિગતવાર કહી; સુશીલે વચમાં પૂછ્યું. ‘પછી શું થયું?’

“ત્યાર પછી તેઓ ગાડીમાં બેસી ચાલી ગયાં હોવાં જોઈએ, પછી મેં એક પત્રમાં આ વાત જણાવી, તે પત્ર દ્વારકાદાસ મામા ઉપર ખીડયો.’ નંદાએ વાત કરતાં જણાવ્યું. ‘હા, તે પત્ર અમે’ વાંચ્યો હતો પછી, !’ સુશીલે પુરેપુરી વાત સાંભળવા ઇચ્છા બતાવી. ‘તેમના આમ એકાએક ચાલી જવાથી મને સરોજને મેળવવાની આશા જતી રહી. મેં ત્યારથીજ જાણ્યું હતું કે આમાં કંઈપણ ભેદ હોવો જોઈએ. ત્યાર પછી બીજા માંગતી આ દેવ મંદીરમાં હું પડી રહું છું. ભાઈ, હું જ્યારે મારી પાછલી જીંદગી યાદ કરું છું. ત્યારે માફ હોયુ ભરાઈ આવે છે. મને મારી માસી તથા મામા આશરો આપશે કે કેમ તેનો વિચાર કર્યાજ કરું છું. ભાઈ આગળની હકિકત તો આપ જાણતાજ હશે. તે ચંડાળે મને ફસાવી હે પ્રભુ !” આટલું બોલતાં તેની આંખો અશ્રુથી ભરાઈ આવી. સુશીલે તેને શાંત કરી બે રૂપીઆ આપ્યા. અને સાંજે મંદીરમાંજ મળવાનું કહ્યું, પછી તેઓ છુટા પડ્યા. તેણે જ્યારે નંદાના હાથમાં બે રૂપીઆ મુક્યા ત્યારે એક ઠીંગણી આકૃતિ દુર તેઓની હીલચાલ બારીકાઈથી નિહાળી રહી હતી, પરંતુ સુશીલને તેનો ખીલકુલ ખ્યાલ

ન હતો. જેવો તે લોજ તરફ ગયો તેવોજ તે માણસ સુશીલની પાછળ પાછળ આવતો હતો. સુશીલ લોજમાં પેઠા. તેની પુઠ તે પણ આવ્યો. અને સુશીલ કયા ઓરડામાં જાય છે એ તેણે જોઇને ધ્યાનમાં રાખ્યું અને ઓરડાનો નંબર લખી લીધો.

સાંજના સાડા ચાર થયા હશે. ફરી પાછો પેલો બટુક પુરુષ આવ્યો. તેનો કેસ બપટાબંધ હતો. ઘડીકમાં સીટી વગાડતો, તેની નાની લોકડી ફેરવતો લોજના પગથીયાં ઉપર ચઢ્યો, અને મેનેજરની સાથે વાત કરવા લાગ્યો.

‘બારમા નંબરની રૂમમાં મારા એક દોસ્ત મી. નાનુભાઈ કરીને ઉતર્યા છે તેમને હું મળવા માગું છું’

મેનેજરે ચોપડામાં જોયું અને બોલી ઉઠ્યો, ‘નહિ, તેમનું નામ તો સુશીલકાન્ત છે.’

‘Oh ! I see ઠીક છે સાહેબજી’ તે જરા આગળ વળ્યો અને ધીરે ધીરે દાદરના પગથીયાં ચઢી બારમા નંબરની રૂમમાં ડોકીયું કયું તો જણાયું કે સુશીલ અંદર બેઠીને સુતો હતો. પેલા પુરૂષે એક ઘાટીના પોરીયાને બોલાવી, સુશીલ જ્યારે જાગૃત થાય ત્યારે તેને ચીઠ્ઠી આપવાનું કહી તે દાદર ઉતરી ગયો.

થોડીવાર પછી સુશીલ જાગ્યો; છોકરાએ આવી તેના હાથમાં ચીઠ્ઠી મુકતાં કહ્યું ‘જોઈ એક મનુષ્ય આલા હોતા આની

તેની તુમાલા દીયાલા ચીટ્ટી માલા દીલી હયે. આટલું કહી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. સુશીલે અકિત થઇ ચીટ્ટી વાંચી, તેમાં લખ્યું હતું કે :—

“સાહેબ,

આપને હું ઓળખું છું. તમે પણ મને ઓળખતા હશે. હું આપને એક અગત્યના કામ માટે મળવા માગું છું. હું ધારૂં છું કે આપ કદાચ હું જે બાબત ઉપર વાત કરવા માંગું છે તેને માટેજ આપ અહીં આવ્યા હશે. હું જરૂર આજ રાત્રે નદી કિનારે ઉત્તર દિશા તરફના નાના પુલ તરફની વડની ઘટા છે ત્યાં મળીશ. આપ આવશે તો આપને જરૂર લાભ થશેજ

આપ પછીથીજ ઓલખશે.”

ચીટ્ટી લખનારનું નામ ન હોવાથી સુશીલ વધારે ગુંચવાયો. ચીટ્ટીમાં લખેલે સ્થલે જવું કે નહિ તે માટે વિચારવા લાગ્યો.

વળી કોઇ બદમાસનું કાવત્રું તો ન હોય, ગમે તેમ થાય પણ એક વખત છુપાઇને જવું તો ખરૂં. આમ વિચાર કરતાં તેણે છોકરા પાસે વ્હા મંગાવી પીધી અને સીગાર સળગાવી ઓરડામાં ફરવા લાગ્યો. દીવાબતી થઇ ત્યાં સુધી સુશીલ ઓરડામાં ભરાઇ રહ્યો. અંધારૂં થતાં તેણે વાળુ કચું, અને સુટ પહેરી ખીસામાં એક નાની સરખી

રીવોલ્વર રાખી નીકળ્યો. કંઈપણ ઝપાઝપી થાય તેને માટે તે તૈયારજ હતો. નદી દૂર હોવાથી તેણે ગાડી બાંડે કરી, અને પુલથી થોડે દૂર ઉતરી પડી ગાડીવાળાને બાંડું ચુકવી આપ્યું.

લગભગ દશ થવા આબ્યા, અગીયાર થયા, તે પુલની સામેની ઘટામાં છુપાઈ રહ્યો કે જ્યાંથી તે સામે જાય જોઈ શકતો હતો. શુદ્ધ ચૌદશ હતી એટલે ચંદની સારી હતી. થોડો વખત થયો હશે એટલામાં સામેની ઘટામાંથી એક નાનું સરખું જનાવર સરકતું હોય તેમ એક આકૃતિ નીકળી આવી. તે પુલ તરફ આવતી હતી. સુશીલે-તરતજ રીવોલ્વર પર હાથ નાખ્યો. એજ સમયે પેલાએ ધીમી સીસોટી વગાડી, અને સુશીલની નજીક આવી પહોંચ્યો.

‘મહેરબાન, આપણાથી અહીં વાતચીત થશે નહિ માટે ચાલો સામે પેલો ઘોળો પથ્થર ફેંચાય છે ત્યાં.’ ઠીંગુસે તેની પાસે આવતાં કહ્યું.

‘જે, કંઈપણ દગો રચ્યો તો મારી પાસે રીવોલ્વર ભરેલી છે એ ચાલ રાખજે.’ બહાદુર સુશીલે તેના જવાબમાં જણાવ્યું.

‘સાહેબ, એમ ગુસ્સે શું થાઓ છો?’ તેણે નમન-તાર્પથી પ્રત્યુત્તર દીધો. તેઓ પથ્થર આગળ આબ્યા. ત્યાં

પણ એક તરફ ઝાડી હતી તેમાં આ બન્ને જણા છુપાયા.

‘સાહેબ, જુઓ, અને મને ઝોળખો કે હું કેાણ છું?’
આમ કરી તેણે કાંડી સગગાત્રી તેના ચહેરા સામે ધરી.

‘ઓ...તું કેાણ? પેલા નીચ નવલ સાથે ફરતો હતો તેજ મદનને સપડાવવામાં તું પણ હતોને? કમબખ્ત ઉભો રહે, અહીંથી તને જીવતો જવા દેવો એ જોખમ ભરેલું છે.’ સુશીલે તેજ વખતે રીવોલ્વર કાઢા તેની સામે ટાંકી.

‘મહેરબાન, આપ દયાળુ છો, મારી વાત તો સાંભળો પછીથી હું મરવા ખુશી છું, હું તમને એવી વાત કરીશ કે તે સાંભળ્યા પછી તમે મને ઇનામ આપશો.’

‘બોત્ર જોઈએ જલ્દી, શું છે?’

‘નવલની સ્ત્રી સરોજ અહીં નાશકમાં છે’

‘તે મને ખબર છે, પછી.’

‘ભાઈ સાહેબ, જરા ધીરે થાઓ હજી તો મારે બહુ કહેવાનું છે, અને તે ક્યાં છે તે પણ મને ખબર છે.’

‘ઓ બેવકુફ! જલ્દી બોલ, નકામી વાતને લંબાવ ના.’

‘દયો ત્યારે બધીજ વાત કહું છું. પરંતુ પહેલાં નક્કિ કરો કે આ વાત કહું તેના બદલામાં મને શું આપશો?’

‘પહેલાં વાત કહે પછી જોઈશ.’

‘ ફીક ત્યારે, પણ મને નિરાશ ના કરતા હું સાહેબ !’
તે જરા ધૂજતો ધૂજતો બોલ્યો.

‘ વાત એમ છે કે હું. નવલ અને એક બીજો માણસ
સરોજને રાત્રિએ ઉઠાવી મુંબઈમાં અમારી ‘ રેડ લાઈન
કલબમાં ’ રાખી હતી. શારદા ભુવનને આગ પણ અમેજ
લગાડી હતી.

મદનની આંખ લાલચોળ થઈ ગઈ, પછી એક રાત્રે
નવલ સરોજને નાશક લઈ આવ્યો. રસ્તામાં મદનની કંઈ
એક સગી સાથે નવલનો મેળાપ થયો. પરંતુ ચાલાક નવલે
તેને જરા પણ ંહેમ આવવા દીધો નહિ તેને બીજે ત્રીજે
દિવસે હું અને એક બીજો માણસ નવલના રહેઠાણે આવ્યા.
આ મકાન મુસલમાનોની વસ્તીમાં છે. નવલ હાલ મુસલમાની
ડ્રેસ પહેરે છે. અને એક સાધારણ માણસ તરાકે રહે છે.
સરોજને એક નાની કેટડીમાં પુરી તેના પર સખ્ત જાપતો
રાખવામાં આવ્યો છે. અમને નવલે આ ઠેકાણું પહેલેથીજ
જણાવ્યું હતું એટલે અમે પણ મુસલમાનના પોશાકમાં
ત્યા ગયાં. નવલની સાથે રહ્યા પછી મારે કેટલાક કારણોમાં
તેની સાથે તકરાર થઈ. આથી મેં તેની દોસ્તી છોડી દીધી.
અને એક સમયે છાની રીતે નીકળી નાઠો, કારણકે નવલ મને
સહીસલામત જવા દે એમ ન હતો કારણ કે તેને બચ હતો

કે કઢાય આ વાત કોઈને જણાવી દઉં. અત્યારે તો એ મારી તપાસમાંજ હશે. હું છુપાતો છુપાતો શહેરમાંથી કોઈ બીજે ગામ નીકળી જવા જતો હતો તેટલામાં મેં આપને પેલી સ્ત્રી સાથે વાત કરતાં જોયા. મેં આપને અગાઉ મુંબઈમાં જોયા હતા. અને હું જાણું છું કે આપ મદનના સાચા મિત્ર છો. તમારે સરોજને મળવું હોય તો ઉતાવળ કરો નહિ તો તે મને કુટી ગએલો જાણી તે મકાનમાંથી નાસી જશે. ચાલો હું તમને દુરથી તે મકાન બતાઉં.’

‘તે મકાન ક્યાં છે?’

‘તમને નહિ જડશે, પરંતુ, તે અચકાતાં બોલ્યો મને હવે ઇનામ શું આપશે?’

‘બદમાસ, તને નહિ કહું કે પછીથી જોઈશ, ચાલ આગળ થા, મને તે મકાને લઈ જા.’ પીસ્તોલ બતાવતાં કહું

તરતજ તે બંને અપાટાબંધ શહેર તરફ ચાલ્યા. સુશીલના પગ આ વખતે શીકારી કુતરાની માફક અપાટાબંધ ઉપડતા; કવચિત પેલો પુરુષ સુશીલની ગતિને પહોંચી વળતો નહિ ત્યારે ધીરે ચાલતો. લગભગ પોણા કલાકે એક નાનું સરખું બજાર વટાવી તેઓ ગાંધી વસ્તીમાં આવી લાગ્યા કે જ્યાં બદમાસોની વસ્તી માલમ પડતી હતી. સુશીલે ઠીંગુજીનો હાથ પકડી કહું, ‘ચાલ, ચોકી ઉપર જઈ આવીએ.’

‘ના ભાઈસાહેબ, તમે મને પોલીસને સ્વાધીન કરો.’

‘નહિ તને પકડાઉં, મારે આ કામમાં પોલીસની મદદ લેવી પડશે’

બન્ને જણા ચોક્કી ઉપર ગયા, સુશીલે પોલીસની મદદ માગી. ફેજદાર બંને વેશ બદલી તેની સાથે નીકળ્યા. રસ્તે ચાલતાં સુશીલે ઠીંગુસના કાનમાં કહ્યું;

‘અલ્યા તારૂં નામ તેં કહ્યું નહિ,’

‘હા, મારૂં નામ લહેરી.’

‘ઠીક. તું પ્રથમ તો એ મકાનમાં જા, અને નવલની સાથે જાણે કંઈપણ તેની સાથે તકરાર થઈ ન હોય તેવી રીતે વર્તજે. ત્યાર પછી તું કોઈપણ પ્રકારે અમને ખબર કરજે એટલે અમે આવીશું. સાવચેત રહેજે, જે આ કામ થયું તો તને ભારે ઈનામ આપીશ, જા એટલુંજ.’

લહેરી ખુંધ હલાવતો હલાવતો ત્વરાથી સામેની ગલીમાં ગયો. ઇન્સ્પેક્ટર તથા સુશીલ પણ તેની પાછળ ધીરે ધીરે ગયા.

અર્ધો કલાક વહી ગયો હશે એટલામાંજ ખુંધો પાછો ફર્યો. તેણે આવી સુશીલના કાનમાં કહ્યું. ‘સાહેબ, શિકાર છટકી ગયો છે, આપણે બહુ મોડા થયા; હું ઉપર ગયો ત્યારે એક મુશ્કલમાન અંદર જુના ખાંકડા ઉપર બેઠો હતો,

તે મને ઓળખે છે એટલે હું અંદર જઈ શક્યો. તેણે મને જોતાં જ કહ્યું કે નવલ નાશકમાં નથી. તે ગઈ કાલે ઉપડી ગયો છે, બે ત્રણ દિવસમાં આવવાની વક્કી છે. મેં સરોજને વિષે પૂછતાં જણાવ્યું કે તે પણ નવલની સાથે ગઈ છે.’

‘મી. સુશીલકાન્ત, આ માણસ કહે છે તે મને સત્ય લાગતું નથી.. આપણે ઉપર જઈને જોવામાં જ ફાયદો છે, કારણ કે ગુન્હેગારો પોલીસને આડે રસ્તે દોરવવાના ઉપાયો આવી રીતે યોજતા જ રહે છે.’ ફોજદારે સુશીલને સમજાવતાં કહ્યું. તેઓ ત્રણે જણા તે મકાન આગળ આવ્યા. લહેરી આગળ ચાલતો હતો અને ફોજદાર તેની પાછળ હતા. ઉપર આવી તે ઓરડાનું બારણું ઠીંગુસે હળવેથી ખખડાવ્યું.

‘કોણ ?’ અંદરથી અવાજ આવ્યો. આ અવાજની સાથે જ કંઈક માણસના ધસારાખંધ ચાલવાનો ખડખડાટ પણ સંભળાયો.

ફોજદાર સાવધ થયો. તેણે સુશીલને હોંશીયાર રહેવા કહ્યું ‘મીસ્ટર સુશીલ આપણો શિકાર અહિં જ છે, એમ ખાત્રી છે’ તે તદ્દન ધીરેથી સુશીલના કાનમાં ગણગણ્યો.

એક મજબુત ખાંધાના મુસલમાને બારણું ઉઘાડ્યું. તેણે દ્વાર ઉઘાડતાં વધારે વખત લગાડ્યો હતો. ‘કયું લહેરી પ્રીર આયા, યે સબ કોન હૈ ?’

‘ મેરે દોસ્તો હૈ, મેં જરા આપકી સાથ ખાત કરનેકું મંગતા હું.’

‘ આઈએ ’ તેણે ત્રણે જણાને અંદર બેસાડયા.

લહેરી ફેજદારની સૂચના મુજબ તેની સાથે વાતોના તડાકા મારવા લાગ્યો; પરંતુ પેલાનું ચિત્ત તેમાં ન હતું. તે આકુળવ્યાકુળ થતો હતો. ઘડીકમાં અંદર નજર નાખતો તે મુસલમાન છેવટે બોલ્યો.

‘ દોસ્ત, મુઝે ઉંઘ અળી આતી હૈ; કબઅપન મીલેંગે? અખતો મેં સો જાઉંગા. ’ ફેજદાર તરતજ ચેતી ગયો. તે પાછલા ભાગ તરફ દોડ્યો. સુશીલ અને લહેરી પણ ત્યાં ગયા. આ ભાગ જોઈ પેલો મુસલમાન જીવ લઈને નાઠો. ફેજદાર ગટરની બારી તરફ દોડ્યો તેજ વખતે તે બારી નીચે આવેલી ગટરમાંથી મજબૂર જેવો લાગતો પુરુષ માથા ઉપર ગાંસડી મુકી નાસતો હતો.

‘ સુશીલકાન્ત, આપણે બે મિનિટ મોડા થયા; જુઓ તેજ બદમાસ નાસે છે. ’ ફેજદાર નિરાશ થઈ બોલ્યો.

‘ ચાલો નીચે, તેને પકડીએ ’ સુશીલ તેને પકડવાની ઉતાવળ કરતાં બોલ્યો.

તેઓએ બાબુના નાના ઓરડામાં બારીકાઈથી તપાસ કરી. વચમાંજ લુગડાનું ચીઠકું પડેલું જોયું.

‘આથી વધારે શી સાબીતી હોય ?’ સુધીલ કંઈક હાંસિંત થતાં બોલ્યો.

‘કેમ વાર, તમે શું કહેવા માંગો છો ?’ ફોજદારે પૂછ્યું.

‘સરોજબહેન આજ બાતનું લુગડું પહેરતાં હતાં.’ તેણે ફોજદારને કટકો બતાવતાં કહ્યું.

આમતેમ વધુ તપાસ કરતાં કંઈપણ વધારે બાબતો ન મળી શકવાથી તેઓ નીચે ઉતર્યા; અને એક ગાડી કરી લોન્ગમાં ગયા. ત્યાંથી સુશીલે તેની બેઠક લઈ ફોજદાર તથા લહેરીની સાથે રેશન પર ગયો.

ફોજદાર મુખ્યત્વે કરી દરેક મનુર ઉપર ધ્યાન આપતો હતો, અને ત્રણ દ્રેનો આવી ગઈ ત્યાં સુધી તેઓ ત્યાં થોભ્યા.

મળસ્કું થવા આવ્યું ત્યાં સુધી તેઓએ નવલને પકડવાની આશા રાખી. ફોજદારને માલમ પડ્યું કે નવલ હજી શહેરમાં કોઈક ઠેકાણે બરાધ બેઠો હોવો જોઈએ. આમ હાથમાં આવેલો શિકાર છટકી જતાં તે બન્નેને ખેદ થયો, અને લહેરીને પોતાના ઈનામની આશા જતી રહેલી બાણી દીલગીરી ઉપજી. અતે તેઓ સાડાચાર વાગ્યાની દ્રેનમાં મુંબઈ ઉપડી ગયા.

“ઝેરી જમાનામાં પાપનું દૃઢ્યભેદક પરિણામ.”

ધારી રાત્રિ હતી. લોકો આખા દિવસની મહેનતથી થાકી ગયેલા સુવાની તૈયારી કરતા હતા. થંડીને લીધે કેટલાક સમડીની આબુ-આબુ બેસી તાપતા હતા. મુસાફરો રાત્રિ

થવાથી ગાડાની પાસે ઘાસનું તાપણું સળગાવી તાપતા હતા. આ વખતે આ તારાપુર ગામમાં કોઈક બિખારૂં એક નાનું ક્ષાનસ હાથમાં પકડી શેરીમાં ‘ગરીબ બિખારીકું ભોજન દે’ એ પ્રમાણે લાંબા સરોદથી બોલતો બોલતો ફરતો હતો. તે બહુ જ ધીમે ધીમે ચાલતો હતો, અને વચમાં પીડાતો હોય તેવા દુઃખના ઉદ્ગારો કાઢતો હતો. તે તાપણા પાસે આંગ્રો. તાપણાનું અજવાળું તેના આખા શરીર ઉપર પડતું હતું. તેનું આખું અંગ લકવાથી ધ્રૂજતું હતું. તેના આખા શરીર ઉપર ગરમીના ચાઠા પડી ચામડી કોઈક ઠેકાણેથી ઉતરી ગયેલી હતી તેથી તેની ઉપર પાટા બાંધેલા હતા, છતાં તેમાંથી ‘પર’ વહેતું હતું. પેલા વટેમાર્ગીઓને તેની સ્થિતિ જોઈ દયા આવી. તેમાંના બેએ તેને બે આનાના પૈસા તથા પોતાની પાસેના ભાથામાંથી થોડુંક ખાવાનું આપ્યું.

‘ભલા હો’ કહી તે આગળ ચાલવા લાગ્યો. થોડે દુર ગયો એટલામાં જ તેનો જમીન ઉપર પડી જવાનો અવાજ સંભળાયો. આ અવાજથી સામેના એક ઘરમાંથી બે જણા ફાનસ લઈ દોડી આવ્યા. એટલામાં પેલા ગાડાવાળાઓ પણ ત્યાં આવ્યા. તેમણે હળવેથી તેને ઉઠાડ્યો, અને સામેના ઘરના એટલા ઉપર બેસાડ્યો. તેને વાગવાથી પડું વધારે નીકળવા માડ્યું. આથી તે હૃદયભેદક ચીસો નાખવા લાગ્યો.

‘તેરા મુકામ કીધર હૈ ?’ તેમાંના એકે પૂછ્યું.

‘મેરા મુકામ નહિ હૈ, મુઝે ખોત હૈ હોતા હૈ.’ તેણે પગ ખતાવી કહ્યું.

તેના આખા શરીરમાં વેદના વધતી જતી હતી. આંખના ડોળા કોઇક વખત ઊંચા ચઢી જતા હતા. તેના દુઃખની ચીચીયારીથી આજુબાજુના ઘરમાંથી સ્ત્રી પુરુષો દોડી આવી પૂછવા લાગ્યાં.

ધીરે ધીરે તેનો શ્વાસ ઘેરાતો હતો. તેના શરીરમાંથી એટલી દુર્ગંધ આવતી હતી કે બધા નાક ઢાળીને દુર ઉભા રહ્યા હતા. તેમાંથી એકે પાસે આવી પૂછ્યું.

‘અલ્યા તારું કોઈ અહીં સગું છે ?’

ઘણાજ મંદ સ્વરે તે બોલ્યો “ભલા ભાઈ, મારું કોઈ સગું નથી. મારો સગો ઇશ્વર, મારું વૃતાંત તમે સાંભળશો તો મને તમે આ એટલા ઉપર સુવા પણ ન દો. હું પાપી

છું; હું થોડા વખતમાંજ મરીશ, અરે રે ! જુઓ, પે...લા
જમદુતો મારી સામે ઢાંતીયા ઢાઢે છે. મારાથી તેમના વિકાળ
મ્હોં નથી જોવાતાં. તેઓ મારાં પાપકર્મો દેખાડે છે અને
તેની શિક્ષા માટે લાલચોળ અગ્નિમાં તપાવેલા લોખંડના
થાંભલાઓ પાસે મને લઈ જશે કે શું ? ઓ દુતો ! મારે
નથી મરવું. મને થોડો વખત જીવવા દો એટલા વખતમાં
હું મારા પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરું.” તે મોટેથી રડતાં રડતાં
બોલતો હતો. તેનું આખું બદન કાંપતું હતું. તે જાણે
મૃત્યુને વિનવતો હોય તેમ ચાળા કરતો હતો. તેણે આગળ
ચલાવ્યું, “ ભાઈઓ, મરતાં પહેલાં મારી વાત કહી સંભળાવું
છું. હું જાતનો હજમ છું. મારા માળાપ નાની ઉમ્મરમાં
મને છોડી ગયાં હતાં. મેં મારો બાપદાદાનો ધંધો કરવા
માંડયો પણ તેમાં પૈસા ન મળવાથી કેટલેક ઠેકાણે ચોરી
કરી, આટલેથીજ ન અટકતાં બદમાસોની ટોળીમાં ભળ્યો;
વ્યભિચાર, લુંટફાટ કરી, પણ તાલેવંત તેમજ સુખી તો
નજ થયો. અરે ! આ “ ઝેરી-જમાનામાં ” મેં ઘણા ખોટાં
કામો કર્યાં છે. પોલીસ મારી પૂઠે પડી આથીમેં સાધુનો
વેશ લીધો, તેમાં કેટલાને મેં છેતર્યાં; લુંટયા અને છેવટે ‘ઓ
રા....મ’ (આગળ બોલતાં તેની જીભ અચકાતી હતી) મેં
એક વિધવાને જાળમાં સપડાવી, ત્યાંથી ચોરી કરી, તેને

ઉપાડી દૃઢ્યાણના નિર્જન પ્રદેશમાં એક ખંડીયેરમાં ભરાઈ બેઠો. તેનું શિયળ લુટી, તેના પૈસે થોડા દિવસ મોજ કરી, છેવટે પૈસા ખુટ્યા ત્યારે તેને એકલી રહેવા હઈ એક રાત્રે હું ચાલી ગયો. થોડા મહીના પછી મને લકવો થયો અને તેની સાથે ગરમીને લીધે આખું શરીર જાણે સડી ગયું. અપાર વેદના ભોગવવા લાગ્યો. એક ગામથી ખીજે ગામ ફરતો ફરતો હું આ તારાપુર ગામમાં આવ્યો. મને પકડવાની તો ધાસ્તીજ ન હતી કેમકે મારો રહેરો તદ્દન ફેરવાઈ ગયો છે. અત્યારે મને કોઈપણ ઓળખી શકે નહિ” આટલું બોલતામાં તેને શ્વાસ ચઢી ગયો હતો. હવે તે માંડમાંડ બોલતો હતો, “હવે મારું કથન પુરું થયું. મને જરા પાણી આપો. મને ખડું તરસ લાગી છે. હવે હું આ અજબ અવનિ છોડી જઈશ. અરે ! રે ! પા....ણી પા...” તેની જીભ ખેંચાઈ જવા લાગી. એક જણ પાણી લેવા દોડ્યો. ‘ઓ.....મ...રૂં છું....ઉં ઉં....’ તેની આંખો ઉંચે ચઢી ગઈ, પાણી આવે તે પહેલાં તો તે પાપીનો આત્મા યમરાજના દરબારમાં દેડી પણ ગયો. દરેકે અકસોસના નિશ્વાસો નાખ્યા. તેનું શબ ત્યાંની કઢાવી સ્મશાનમાં લેવડાવી બાળ્યું.

“ નવલનો ધમકી ભરેલો પત્ર ”

ભાએ ટેબલ ઉપર રૂઢાનું કપ મૂકતાં
એક કવર સુશીલના હાથમાં મુકી બેઠી,
‘ભાઈ, લ્યો તમારો આ કાગળ.’

સુશીલ આ વખતે પેપર વાંચવામાં
ગુલતાન હતો. પ્રભા પણ તેમાં માથું ઘાલી વાંચવા લાગી.
તેમાં નીચે પ્રમાણે મથાળું હતું.

“એક સાધુના વેશમાં ભટકતા બદમાસનું મરણ.”

“વાપી”

“એક સાધુના વેશમાં ભટકતા બદમાસનું દીલ પીગ-
ળાવે એવું મૃત્યુ પરમ દિવસે રાત્રે બાર વાગે થયું હતું.
મરનાર પહેલાં મુંબઈમાં અત્યાચારો ચલાવતો હતો. તેનું
અસલ નામ બંજુ હતું, તે જાતે હજમ હતા. ત્યાર પછી
તેણે તેનું નામ કૃષ્ણદાસ રાખ્યું હતું. મુંબઈથી એક વિધવાને
ઉપાડી કલ્યાણના જંગલમાં તે ભરાયો હતો. ઠહેવાય છે કે
અત્રેના જાણીતા શેઠ દ્વારકાદાસના પુત્ર મદનના કેશમાં તેનો
પણ હાથ હતો. મરતાં મરતાં તેણે પોતની બધી વાત કરી
હતીપ્રતેનું મૃત્યુ ઘણી ખરાબ રીતે નીપજ્યું હતું.” સુશીલ
અને, ભા વાંચીને વિસ્મય પામ્યાં.

‘ જોયું’ જડેન, કુદરત આવા જઢમાસોના પાપો વધુ સડન કરતી નથી, તેને યોગ્યજ શિક્ષા કરે છે. આ માણસજ મદનની સગી નંદાને લઈ ગયો હતો. નંદા અમને નાશકમાં મળી હતી. તે હવે પવિત્ર જીવન ગાળે છે. પ્રભુ એને એના પાપમાથી મુક્ત કરે.’

પેપર મૂકી હઈ સુશીલે કાગળ વાંચવા માંડયો. અક્ષર અપરીચિત લાગ્યા.

“ સુશીલકાન્ત,

નાશક મારે ત્યાં પોલીસ સાથે પધાર્યા હતા તે મેં જાણ્યું છે. હું તમને ચેતવણી આપું છું કે મારી પાછળ પડવામાં સાર નથી, જો તેમ નહિ કરશે તો હું તમારું કાટલું કાઢીશ. તમે હજી મને જોળજ્યો નહિ. આપણે પણ એક વખતે મિત્રો હતા તે પણ શું તમે ભુલી ગયા ? સરોજ મારી પાસે છે. મદનને સરોજ પાછી મેળવવી હોય તો તેના જઢલામાં તેને એક હજાર રૂપીઆ આપવા પડશે. થોડા દિવસમાં રૂપીઆ નહિ મળશે તો સરોજ આ પૃથિવ ઉપર હશે નહિ એ યાદ રાખજો. આ પત્ર વાંચી મારી પૂઠ પકડવાનો ખ્યાલ ન કરતા. આ પત્ર વાંચશે ત્યારે હું કેટલા ગાઉ દુર નીકળી ગયો હોઈશ. સરોજની સલામતી તમારા હાથમાં છે. મદનને રૂપીઆ આપવા સમજાવજો. માફ શરનામું આપને જણાવી

શકતો નથી. એજ. મારો હોસ્ત કે દુશ્મન બનવું એનો બરાબર વિચાર કરજો. હું કોઈપણ રીતે તમારી પાસે રૂપિયાની માગણી કરીશ તે ધ્યાનમાં રાખજો.

લી૦ તમારાથી ક્યાં અજાણ્યો છું.”

સુશીલે બીજી વાર પત્ર વાંચ્યો.

આ પત્ર વાંચી પ્રભા ગભરાઈ ગઈ. તે ફક્ત એટલાજ ઉદ્ગારો કાઢી શકી ‘ભાઈ હવે શું થશે? એ કોનો કાગળ છે?’

‘પ્રભા, તું એમાં ન સમજે. જા તારું કામ કર. કોઈને પણ આ વાત કરીશ નહિ.’ સુશીલે તેને ત્યાંથી જવાં કહી, ફરી વિચારમાં પડ્યો.

આ પત્રથી તે ગભરાઈ ગયો નહિ, પરંતુ તેને યુક્તિથી પકડવાના વિચારો કરતો હતો. તરતજ તેણે સી.આઈ.ડી.ની ઓફીસમાં ટેલીફોન કર્યો. થોડી વારમાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર આવ્યો. તેને સુશીલે પત્ર વાંચાવ્યો, આથી તે પણ નવલને સપડાવવાને ચોકઠાં ગોઠવવા લાગ્યો. ‘મી. સુશીલકાન્ત, આથી એમ ન ધારતા કે ગુન્હેગાર જલ્દી પકડાશે, તે તમને એવે વખતે મળશે કે જે વખતે તમે તેને કંઈજ કરી શકશો નહિ, માટે હંમેશાં સાવચેત રહેજો. બનતાં સુધી એકલા ફરતા ના. કદાચ તે તમને તમારાજ ઘરમાં આવીને તમારી મુલાકાત લે’ ઇન્સ્પેક્ટરે તેને ચેતવણી આપી,

એને કવર ઉપર છાપ જોઈ તો તે અલ્હાબાદની હતી. પત્ર તારીખ વગરનો હતો, પરંતુ કવર ઉપરની છાપ ઉપર નવેમ્બરની રપ મી તારીખ હતી.

‘આપણે એને અલ્હાબાદમાં નહિ પકડી શકીએ?’ સુશીલે પૂછ્યું.

‘તે હાલ અલ્હાબાદમાં નથી એમ હું ખાત્રી પૂર્વક કહું છું.’

‘તો હવે શો ઉપાય?’ સુશીલ નિરાશ થઈ બોલ્યો.

‘ઉપાય એજ કે થોડા દિવસ તમે અહિંજ રહો. જરૂર એ તમને અહિંજ મળશે કારણ કે એ રૂપીઆની માંગણી અહિંજ કરશે. બીજી વાત એ કે તમારા મિત્રને ત્યાં પણ ખબર કહાડો કે તેને પણ આવો પત્ર મળ્યો છે કે કેમ? હું ધારું છું કે તેમને પણ એકાદ પત્ર તેના તરફથી મળ્યો હોવો જોઈએ.’ ઇન્સ્પેક્ટર પોતાની ધારણા કહી સંભળાવી. ઇન્સ્પેક્ટરને વિદાય કરી સુશીલે મહનને ત્યાં જવા કપડાં પહેર્યાં. તેનામાં હવે વધુ શક્તિ આવી. તેને તો એમજ લાગતું હતું કે આરોપી હવે તેનાથી બેજ ડગલાં દુર છે.

“ એક વધુ સાહસ. ”

નુબ્ય જ્યારે હાથપાર દુષ્ટકર્મો કર્યો જાય છે ત્યારેજ ધન્યર તેને દંડ છે. ત્યાં સુધી તો પાપીઓ હવામાં ફિટલા બાંધવામાં મશગુલ બની તનતોડ પ્રયાસો કરે છે.

દુષ્ટ નવલ પણ્ય તેવીજ રીતે દ્રવ્ય મેળવવા અથાગ મહેનત કરતો હતો તને બે ધંધાઓ હતી. એક સરોજને પરણાવવાની, અને બીજી સરોજ તથા મદનની દોલત હજમ કરવાની. અત્યારે ઘડીઆળમાં દશના ટકોરા ક્યારના થઈ ચુક્યા હતા. આ સમયે તે પાપી મુંબઈ આવતી ટ્રેનમાં હતો. એક મોટા કમ્પાર્ટમેન્ટમાં કંગાલ વેશમાં ઝુંફતો હતો. તેની ફાઢી તેના ચહેરાને છુપાવતી હતી. તેની તિક્ષ્ણ નજરમાં ચપળતા હતી. તે ઉંઘવાનો ડોળ કરતો હતો છતાં આબુખાબુ શું વાતચીત થતી હતી તે ઉપર લક્ષ આપતો હતો. ટ્રેન ધમધમાટ આગળ ધસતી હતી. ડબ્બામાં ગીરદી પુષ્કળ હોવાને લીધે ડબ્બો ચિકાર ભરાયો હતો. અજાણજા જેવું એ હતું કે તેની સાથે સરોજ ન હતી. શું તેને છોડી દીધી હશે? અથવા

કોઈ ગુપ્ત જગ્યાએ પુરી હશે ? વડાલા વાંચક ! તે તો આગળ જણાશે. હમણા તો એ જ્યાં જાય ત્યાં આપણે એની પાછળ જઈએ.

આ ટ્રેન વિરમગામથી છુટી હતી. ખેડો ફાટતાં ટ્રેન પાલ-ધરના સ્ટેશને અટકી. નવલ જરા સ્વસ્થ થઈ નળ ઉપર હાથ મેઠાં ધોઈ આવ્યો. બારીકાઈથી જોતાં તેની સાથે કોઈપણ હોવું જોઈએ. એમ માલમ પડતું હતું કેમકે તે કોઈને જોતો હોય તેમ પાસેના ડબ્બામાં ડોકીયાં કરતો હતો.

ગ્રાંટરોડ આવ્યું. ઉતારૂઓ ધક્કા મુક્કી કરતા સ્ટેશન બહાર નીકળતા હતા તેમની સાથે નવલ પણ નીકળ્યો. તેની સાથે એક બીજો પુરુષ પણ ચાલતો હતો. બંનેના નેત્રો ઘડી ઘડી એક બીજા ઉપર દ્રષ્ટિપાત કરતા હતા. તેઓ સીધા ભીંડી બજારને રસ્તે વળ્યા. રસ્તામાં એક નળ આવતાં તેને નાની પોટલીમાંથી સુકો રોટલો કાઢી ખાવા માંડ્યો; ત્યાંથી ભીખ માંગતો સાંજના ચાર વાગે કમાટીપુરા તરફ ગયો; અને એક ગલીમાં વળ્યો. આ ગલીમાં ગંદવાડનો પાર ન હતો. અંદર જતાં કોલસાની વખારની બાબુમાં બીજી સાંકડી ગલી હતી તેમાં જઈ એક બુની ઓરડી આગળ આવી થોભ્યો. દ્વાર બંધ હતું. નવલે ત્રણ ટકોરા માર્યા.

અંદરથી અવાજ આવ્યો 'કોન હૈ ?'

નવલે કંઈક સમશ્યા કહી એટલે તરતજ તફન

શ્યામ વર્ણના એક હજસી જેવા પુરુષે બારણું ઉઘાડી તેને દાખલ કર્યો, અને પછી બારણું બંધ કરી દીધું.

અંદર જતાંજ નવલે બનાવટી દાઢી કાઢી નાખી.

‘ક્યું દોસ્ત તું કીધરસે આયા?’ પેલાએ પૂછ્યું.

તેના મોંપર હાથ દઈ નવલ બોલ્યો, ‘ગુલામ હુસેન, આસ્તેસે બાત કર, મેરી પીછે પોલીસકી પૂંઠ હૈ વો તુએ માલુમ હય?’

તેઓ હવે તદ્દન ધીમેથી ગુસપુસ કરવા લાગ્યા.

‘ક્યા કુછ માલુમતા લાયા?’ શ્યામ વર્ણના પુરુષે મુખ મલકાવી પૂછ્યું.

‘નહિ, દોસ્ત અબ તકતો કુછ નહિ મીલા મેં ઇધર તીન ચાર રોજ ઠેકા, આર તેરી મદદ લેનેકા ઇરાદા રખતાં હુ !

‘બાત અચ્છા, લેફ્ટીન કહે દીજીયે કે અબ તક તું કીધર થા.?’

‘ચાર મેં તો સબ શીરકે આયા હું; લેફ્ટીન અપની “રેડ લાઈન” કલબ હૈ યા નહિ?’

‘નહિ અલી તો કોઈલી આતા નહિ હૈ. ંહાંલી પોલીસો આઈ થી, અજ ઇન સબબ અલી કોઈલી ંહાં જતા નહિ. તેરા બંજુ પહેલે એક દીન આયા થા આર વો આરતકુ ઇસને અલીતો છોડ દીયા.’

‘હાં, યો ઓરત મુઝે ટ્રેનમેં મીત્રીથી, બડી ખખર-
દાર હૈ, અચ્છા, આજકી રાત મેં સોનેકા ખ્યાલ કરતા હું.’

આમ ગપ્પાં માંરતાં નવલે એક ઉંઘ કાઢી અને નવ
વાગે ઉઠયો. મ્હોં ઘોઘ બનાવટી દાઢી પહેરી લીધી. તેણે
તેની પોટત્રીમાંથી ઘોઘેલાં કેટ પાટલુન કાઢ્યાં. માથે ફેંટો
ખાંધી, હાથમાં સ્ટીક લઈ આસરે અગીઆર વાગે નીકળ્યો.
તેના મોઢા ઉપર એક પ્રકારની દવા લગાડવાથી તેનો ચહેરો
ખીલકુલ ઓળખી શકાતો ન હતો. ગત્રી બહાર આવી એક
ભાડુતી બંધ ગાડીમાં બેસી ચોપાટી તરફ તે ગાડી
હંકરાવી ગયો.

ચોપાટી આગળ તે ઉતરી પડી, શારદા ભૂવન તરફ
ગયો. કમ્પાઉન્ડ પાસે આવી અંદર જોયું તો સુમસાન
હતું. આવે વખતે રસ્તો પણ નિર્જન હતો. રાત્રિ અંધારી
હતી. દીવાઓ પણ અંખા થતા હતા. તે અસ્તે આસ્તે
કમ્પાઉન્ડમાં પ્રવેશ્યો. સરોજનું હરણ કરતી વખતે જે
ઝાડ ઉપર ચઢ્યો હતો તેના ઉપર ચઢી જઈ, એક ડાળને
રસી ખાંધી તે સામેના મદનના ઝરૂખા તરફ રસી પકડીને
કુદ્યો. અંદર ઈલેક્ટ્રીક નાઈટ લેમ્પ તદ્દન અંખો પ્રકાશ
ફેંકતો હતો. મદન શાંત નિંદ્રામાં હતો. તેના ડાચાં બેસી
ગયાં હતાં. ગુલાબી લાલી તેના ગાલ ઉપર
અદ્રશ્ય થઈ હતી. ઉંઘમાં પણ તેનું હૃદય જાણે સરોજના

નામનો ધ્વનિ કરતું હોય એમ તેનાં ઉંચા થએલાં ભવાં ઉપરથી કળાતું હતું. તેનો રહેરો એવો દયા ઉપજાવતો હતો કે પથ્થર જેવા હૃદયના માનવીને પણ પીગળાવી શકે. નવલ ઘડીભર તેના પલંગ પાસે આવી થંભ્યો. અંદરના મોટા ખીસામાંથી નાની રીવોલ્વર હાથમાં ધરી મદનનો ભેસમાં હાથ પકડ્યો; તેવોજ તે ઝમકી ઉઠ્યો; યૂમ મારવા બચ તે પહેલાં તેણે તેના મોં ઉપર હાથ દીધો.—

‘ચૂપ, જરા પણ અવાજ ના કરતો, નહિ તો આ રીવોલ્વરથીજ તારો બાન લઈશ. મને ઓળખે છે કે હું તારો પહેલાનો બની દોસ્ત નવલ.’ ભયાનક મુખમુદ્રા ધારણ કરી નવલ ગણગણ્યો.

મદન આ સાંભળતાં વિજળીનો ઝટકો લાગે તેમ ચમક્યો. તેનાં હાંઝાં ગગડી ગયા. શરીરમાં કંપારી છુટી. પરસેવાથી પહેરણુ ભીંજાઈ ગયું. નવલે સહેજ હાથ અળગો કર્યો ત્યારે તે દીનમુખે બોલ્યો, ‘નવલ, મેં તારું શું બગાડ્યું કે તું આટલો મને સંતાપે છે, તારે શું જોઈએ છે?’

‘તારી સરોજ અને મિલકત.’

‘સરોજ વગર હું કેમ જીવી શકું? હંસણી વગર હંસ કેવો ઝુરી ઝુરી મરે છે, પ્રાણી માત્રમાં તું નથી જોતો કે જોડું ખંડીત થતાં કેવું પરિણામ આવે છે! મને મારી સરોજ ન મળે તો હું વધુ જીવી શકું નહિ, અને મિલકત

તો હવે અમારી પાસે શું રહી છે કે તને આપું. મારી પાસેથી કેટલા રૂપિયા તું લઈ ગયો છે. હવે મારા પાસે કંઈ નથી.’

‘મદન, હું બાણું છું કે તારી પાસે શું છે. તારી સરોજ મારી પાસે છે, અને તે તને જોઈએ છે? જોઈતી હોય તો હજાર રૂપિયા અત્યારેજ આપ. છતાં તું એ રકમ નહિ આપીશ તો તું તારી સરોજને જીવતી જોઈ શકીશ નહિ.’

‘ઓ પ્રભુ! પાપી, તારે જે જોઈએ તે લે પણ મારી સરોજને હાથ પણ ના લગાડતો.’ પિશાચના વાક્યો સાંભળી મદનનું પત્નિઘેલું હૃદય પીગળી ગયું. તેની છાતીમાં ડુમ્બો ભરાઈ આવ્યો.

‘ચાલ, વાર ના લગાડ, મારે અહિંથી ત્વરાથી નાસી જવું જોઈએ.’ તેણે તેની સામે રીવોલ્વર ધરી ડોળા કાઢ્યા.

‘ત્રીજેરીની ચાવી મારા બાપુની બંડીમાં છે.’

‘તે ક્યાં સુતો છે?’

‘નીચેના હોલમાં’

‘ચાલ આગળ થા, જરાપણ ચુંચા કર્યું તો મર્યોજ સમજજે.’ મદનની પાછળ રીવોલ્વર ધરી ચાલતાં ચાલતાં બોલ્યો.

સરોજને ખાતર લે.જો મદન થોડાં બાકી રહેલાં દાગીના તથા રોકડ પણ તે બદમાસને આપવા કબુલ થયો.

દ્વારકાઢાસ જ્યાં સુતેલા હતા, ત્યાં બે જણા આવી પહોંચ્યા. મદને રહતી આંખે શેઠની બંડીના ખીસામાંથી ચાવી કાઢી નવલને આપી. પછી તેઓ ઉપર આવી ત્રીજે-રીવાળા ચોરડામાં ગયા. આ બધો વખત તદ્દન શાંતિથી નવલ પોતાનું કામ કર્યો જતો હતો. ત્રીજેરી ખોલી. હજી પણ ત્રીજેરીમાં શારદા તથા સરોજના આઠ હજારના દાગીના પડ્યા હતા, તથા કોથળીમાં સો, સો ની પંદર નોટો તથા થોડા રૂપિયા હતા. આ બધું જોઈ નવલ આનંદમાં આવી ગયો. તેણે તેની મોટી બંગમાં બધું સેવ્યું. ત્રીજેરીનું દ્વાર બંધ કરી, મદને ચાવી આપી તેના રૂમમાં આવ્યો.

‘દોસ્ત, હવે રજા લઈશ. ફરી કોઈક વખત મળીશ.’

‘અરે ! ઓ દગાખોર ! મને કહે કેમારી સરોજને તું ક્યારે મુક્ત કરશે ? તારા કહ્યા પ્રમાણે મેં આખું હવે તો તે બિચારીને છોડી દે !’ તે વીનવવા લાગ્યો.

જવાબમાં નવલે ખભાં હલાવી મજાક કરી બોલ્યો, “દીવાના, સરોજ એમ નહિ મળશે. મારી માંગણી તારી સ્ત્રી કબુલ રાખશે, અને ફરી તારી પાસેથી આવો માલ મળશે ત્યારે તેને સોંપીશ.”

‘ઓ....મરી જા. દુશ્મન, મને મારી નાખ અને પછી તારે જે કરવું હોય તે કર. ઓ નવલ ! મારી આટલી વિનંતી તું નહિ સાંભળે ? હું તારો ઉપકાર માનીશ. મેં

તારે માટે કેટલું વેઠ્યું છે તે તું અત્યારે શું ભૂત્રી જાય છે? હું આખો દિવસ ચિંતામાં બળી મરું છું, નવલ મને સરોજ આપ' તેની આંખોમાંથી અશ્રુની ધાર વહી રહી, તેના હાથો નવલના પગ ઉપર ફરતા હતા, નવલના પગમાં છેવટે તે માથું મુકી રડ્યો, છતાં તે પાષાણ હૃદયના પિશાચનું હૃદય પીગળ્યું નહિ.

‘બસ કર લોળા શિકાર’ આટલું બોલી એક શીશીમાંથી મદનના નાકમાં કંઈક સુંઘાડી, ત્વરાથી ચાલ્યો ગયો. મદન બેભાન થઈ ઢળી પડ્યો. નશીબનો પાસો અત્યારે નવલનો સવળો પડનો હતો. મદનનું કુટુંબ દીન પ્રતિદીન હારિદ્રતાના ડાચામાં સપડાતું જતું હતું. બદમાસ અંધકારમાં અદ્રશ્ય થયો. અત્યારે તે કમ્પાઉન્ડની બહાર ગયો નહિ કેમકે તેને પોલીસની બ્લીક હતી. તે શારદા ભુવનમાં આવેલા બાગના પાછલા ભાગમાં એક કુવાની પાછળની ઝાડીમાં જરાઈ બેઠો.

પ્રકરણ ૨૭ મું.

“ગરીબ બિચારી.”

રદાભુવનમાં ચોરી થઈ તેની બીજેજ દિવસે સવારે છાપાઓમાં મોટા ટાઇપોમાં મથાળા હેથળ એ બખર આવી; ત્યારેજ સુશીલે જાણ્યું. આ બખર જાણતાં

સુશીલ શારદાભુવન તરફ દોડ્યો. શારદાભુવનમાં કૈલાહળ મચી રહ્યો. સઘળાં રડારોડ કરવા લાગ્યાં. સુશીલે તેઓને આશ્વાસન આપ્યું અને ગઈ રાતના બનાવની સઘળી વાત મદને ખુલ્લા હૃદયે કહી સંભળાવી. નવલની દવાની અસરથી સવારે આઠ વાગ્યા સુધી તે બેશુદ્ધ રહ્યો હતો. સુશીલના ઘણા આશ્રહથી તેઓ બધાએ તેને ત્યાં રહેવાનું કબુલ કર્યું અને સાંજે તેઓ સુશીલના ઘર તરફ વિદાય થયાં. એટલે શારદાભુવન નિર્જના વસ્થામાં ભયાનક દેખાવા લાગ્યું.

* * * * *

શારદાભુવનમાં ચોરી થયાને એક માસ વહી ગયો, પરંતુ હજી સુધી નવલ તથા સરોજનો પત્તો મળ્યો નહિ. સુશીલ તનતોડ મહેનત કરતો હતો. તે બીલકુલ નિરાશ થયો ન હતો.

આ સમયે નવલ અને તેનો ગોઠીઓ કે જે તેની સાથે મુંબઈ આવ્યો હતો તે સરોજને લઈ “આસ્ટોડીયારોડ” ઉપર મીલ મજુરોના લક્ષ્યામાં રહ્યા હતા અહીં તે એક મીલ મજુર તરીકે ઓળખાવતો હતો. આખો દિવસ ભટકીને મોડી રાત્રે આવતો ત્યાં સુધી તેનો સાથી સરોજ ઉપર દેખરેખ રાખતો. દુઃખમાં કચરાઈ ગયેલી સરોજને ચિત્તબ્રમ થયો હતો. એક રાત્રિએ નવલ દારૂના નિશામાં

ચક્રચુર બની ઘેર ગયો. મશરૂની તળાઈ ઉપર સુનારી, સાદાળીમાં ઉછરેલી સરોજ એક જુના કાથાની દોરડીના ખાટલા ઉપર ઠાપટના પુતળાંની માફક પડી હતી. દ્વાર ઉઘાડી નવલ ડોલતો ડોલતો અંદર આવ્યો.

‘કયું, ખાના ખાયા યા નહિ?’ નવલે તેના સાથીને પૂછ્યું.

‘નહિ, અમી ખાનેકુ જતા હું.’

‘અચ્છા જવ, એક પ્રાન્ડી લે આના.’

નવલ તેને પણ પૈસા વાપરવા આપતો અને મોજ કરાવતો આથી તે એક નોકરની માફક તે વશમાં રહેતો; તેના ગયા બાદ નવલે કેરોસીનનો નાનો દીવો લઈને સરોજ પાસે આવી તિક્ષણ નજરે જોયું.

‘ખ્યારી, તખીયત ફે....મ છે?’ તે તોતડાતાં બોલ્યો.

સરોજમાં હવે બોલવાની શક્તિ પણ ન હતી. દુઃખ અને બળાપાને લીધે તેનામાં શક્તિ જેવું નજ હતું. નવલના સવાલોના જવાબ આ દુઃખીદારા ભાગ્યેજ આપતી.

‘એઇ કમજત ! બોલો છે કે નહિ !’ હાંત કચકચાવી તેણે બિચારીનો ચોટલો પકડી બેડી કરી. વાળની લટો તાણવાથી તેનાથી રડાઇ જવાયું.

‘મારી ઇચ્છાને રાજીખુશીથી તાબે થાય છે કે નહિ ? આજે તને હું નહિ છોડું સુવર.’ કહી ખીંટી ઉપર ભેરવેલા.

હંટરથી તેના સુકાર્થ ગએલા વાંસા ઉપર એક સપાટો લગાવી કાઢ્યો.

‘ઓ....મા મરી ગઈ, મને શું કામ મારે છે ઓ પાપાણુ હૃદયના!’ વેદનાથી તેનાથી ચીસ પડાઈ ગઈ.

તેનું શરીર નથું જાણે હાડપીંજર હતું. ક્યાં શારદા ભુવનમાં મહાલતી સરોજને ક્યાં આ રીખાતી નવલના ફંદામાં ફસાએલી સરોજ! તેના હાથ પગ કામડી જેવા થઈ ગયા હતા. લોહી ઉડી જવાથી ચામડીનો રંગ પીકકો થયો હતો. ઘડીઘડીમાં મગજમાં લોહી ચઢી આવી ચકરી આવતી.

થોડીવાર સુધી તે શયતાન દાડના નિશાથી રંગાએલી લાલ આંખોથી તેની સામે જોઈ રહ્યો.

‘જલદી બોલ, વાર ના લગાડ નહિ તો આ બીજો....’ કહી તેને ખાટલા ઉપરથી નીચે ધસડી, હંટરથી બીજો સપાટો લગાવ્યો. તેના બરડામાંથી લોહીની શેરો કુટી. બસ, આટલો માર તેને બેશુદ્ધ થવાને પુરતો હતો. સરોજ એક જરાપણુ અવાજ કરે તે પહેલાં તે કેળના થાંભલાની માફક ઢળી પડી બેશુદ્ધ થઈ ગઈ. છતાં કૂર, ઘાતકી, નવલ તેના વાંસામાં લાત અને મુઝીના પ્રહારો મારવાના ચાલુજ રાખતો હતો. તે આટલેથીજ અટક્યો નહિ પણ અતી શરમ ઉપજાવનારું કાર્ય કરવા તત્પર થયો. દીવાની વાટ જરા નાની કરી ફરી તેની પાસે આવી તેનો હાથ પકડવા ગયો,

પરંતુ તેના હાથો ધુજવા લાગ્યા, તેની કામ વાસના તૃપ્ત કરવા, વધુ નજીક જઈ તે તેના અંગને સ્પર્શ કરવા જતો હતો. પાપીઓ પોતાની નેમ પાર પાડવા હજારો તનતોડ પ્રયાસો કરે પરંતુ ઇશ્વર તેમના તે પાપી કાર્યમાં છેલ્લી ઘડીએ વિક્ષેપ નાંખે છે તેમજ અહિં પણ થયું. છેવટની ઘડીએ જોત જોતામાં સરોજ શિયળ બ્રહ્મ થાત, ખરાબર એજ વખતે એક જણે દ્વાર ખખડાવ્યું. નવલ ચમક્યો. દ્વાર ઉઘાડી જોયું તો તેની પડોશમાં રહેતો મીલ મજુર.

‘કેમ વારૂ,’

‘કંઈ નહિ, તમારા ઘરમાં કોઈ રહે છે!’ તેણે પૂછ્યું.

‘હા, એ તો જરા મારી ધણિઆણી સાથે મારે અડભડ થઈ એટલે એ રોવા લાગી.’

‘હોય એ તો સંસારના ખટલા છે, મારા મનમાં કે અત્યારે કોણ રડતું હશે તે રહેજ નેવા આવ્યો.’ તેણે પાડોશી તરીકેની લાગણી બતાવતાં તે ચાલ્યો ગયો, પછી નવલે દ્વાર બંધ કર્યું. અને તેને દારૂની કેફ ચઢવાથી તે ઠોકર લાગતાં ત્યાંજ ઢળી પડ્યો.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

“ અવસાન ” અને “ ઉપકારનો બદલો.”

શીલના દીવાનખાનામાંનો દેખાવ ઘણો
કષ્ટજનક હતો. પદ્મંગ ઉપર સુતેલા
દ્વારકાદાસની છેદતી ઘડીઓ ગણાતી હતી.
ક્રિશોરી ઓરસીઆ ઉપર દવા વાટતી

હતી, તેની આંખમાંથી ટપકનાં અશ્રુખિંદુઓ ઓરસીઆ
ઉપર પડતાં તે બાજુે સ્વર્ગવાસ થતા પિતાને સ્નેહાંજલી
અર્પતી ન હોય એવો ભાસ થતો હતો. મદન અને શારદા
શેઠની પાસે બેસી ડુસકાં ખાતાં હતાં. તેમને ઘડી ઘડીએ
સુશીલની માતા તથા સુશીલ દિલાસો આપતાં હતાં. પ્રમા
ક્રિશોરી પાસે બેસી તેના આંસુ લુછતી હતી. એ દેખાવ
ખરેખર કદખી ન શકાય એવો હતો. શેઠ કવચિત પાણી
પીવા લાંબો હાથ કરતા, તે હજી શુદ્ધિમાં હતા. ગજામાંથી
ઘરડ ઘરડ અવાજ થતાં મદનનું હૈયું ભરાઈ આવતું.
શારદા ભુવનનો દીપક ખુઝાઈ જવાની તૈયારીમાં હતો.
સુશીલે હોંશીયાર ડોકટરો રોક્યા હતા, પરંતુ કોઈપણ
તેમાંનો દ્વારકાદાસનો કેશ સુધારી શક્યો નહિ.

ઘડીઆળમાં અગીઆરનો ટકોરો થયો. શારદાએ કિશોરીને કહ્યું, ‘બાપુને છેલ્લો ભાગ પાઠ દે.’

કિશોરીએ ઘડકતી છાતીએ પિતાનું મુખ જરા અળગું કરી ચમચીવતી દવા પાઠ દીધી. શેઠે આંખ ઉઘાડી અને લથડતી જીભે બોલ્યા ‘દીકરી કિશોરી ક્યાં ગઈ?’

‘આ રહી, બાપુ શું કહો છો?’ પાસે આવી તેણે પિતાના શીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો.

‘દવા પાચે શું વળે? પ્રભુનું તેડું આવી ગયું છે. એમ બાળુજી કે હવે હું ચાલ્યો જઈશ. મારા બહાલાં બા....જકો’ બોલતાં બોલતાં તેનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું, મારી પાછળ શોક ન કરશો. પિતાની આંખમાં આંસુ જોઈ લાગે બાળકો રડી પડ્યાં. આ દેખાવ જોઈ સુશીલ અને પ્રભા પણ રોયાં.

‘મદન, બેટા તારી બા ક્યાં છે?’ શેઠે આગળ બોલવા માંડ્યું.

‘તમારી પાસેજ બેઠી છું’ શારદાએ આંસુ લુછતાં કહ્યું.

‘તમે બધાં બીલકુલ ગભરાશો નહિ એ તો કુદરતનો કાયદો છે કે દુઃખ પછી સુખ અને સુખ અતો દુઃખ ભાઈ, તું જરા ગીતા વાંચી સંભળાવ કે મરતાં મરતાં ધરમોત્તમાના સુવર્કિયો સંભળું’ મદને સજ્જન નયને ગીતા વાંચવા માંડી. શારદા પતિના મોઢામાં થોડી થોડી વારે જ ગભરાઈ માંડ્યાં.

લાગી. આ વખતે તદ્દન શાંતિ પ્રસરી રહી. કવચિત ડુભો ભરાઇ આવતાં વાંચતાં વાંચતાં મદન અટકયો; ‘દીકરા, આગળ વાંચ, મને સાંભળવાને બહુ આનંદ થાય છે.’ એમ શેઠ કહેતા.

સઘળા એક ચિત્તે ગીતાનું શ્રવણ કરતા હતા થોડી વાર પછી શેઠની તળીયત વધુ ગંભીર થઇ, પરંતુ હજી તે દરેક તરફ ટગર ટગર જોતા નિહાળતા હતા.

થોડી વારમાં સચ્ચીદાનંદ, સચ્ચીદાનંદ, ના ધ્વનિ થવા લાગ્યા. દ્વારકાદાસના સગાં બહાલાં તથા જોળખીતાં માણસો આવી લાગ્યાં.

મધ્ય રાત્રિ થઇ. ધીના દીવાઓનો પ્રકાશ બરાબર શેઠના તેજસ્વી મુખ ઉપર પડતો હતો. અત્યારે તે મૃત્યુના મહેમાનના મુખ ઉપર કોઈ તપસ્વીનું ઓર તેજ હતું. ફરી પાછાં તેના મીચાએલાં નેત્રો ખુલ્યાં અને અચકાતાં અચકાતાં બોલ્યા:—

‘પ્રાણી માત્ર મરવા....ને સ...રજાએલું છે. સુ...શીલ બેટા અહિં આવ. મારી એક અંતિમ ઇચ્છા ક્યારની મનમાં ઘોળાયા કરે છે, તે હું જણાવી દઉં છું. લાવ ભાઈ, તા....રો જમણો હાથ.’

સુશીલનો જમણો હાથ પકડી કિશોરીને બોલાવી, તે તેની પાસે બેઠી એટલે શેઠે તેનો હાથ પકડી

સુશીલના જમણા હાથમાં મુકયો. ‘બસ આજ મારી આશા, સુશીલ, મારી લાડકી દી...કરીનો હાથ તનેજ યોગ્ય ગણી સોંપું છું. તું સર્વ રીતે તેને લાયક છે. તેં અમારા ઉપર અતી ઉપદ્રારો કર્યા છે. મદન, તું ત....થા તારી બા મારી આ ઇચ્છા....ને સંમત છો કે નહિ?’

બન્નેએ આંસુ ભરી આંખે ડોકું ધુણારી હા કહી, અને શારદાએ બન્નેને આશિર્વાદ દીધો. ‘મારી પણ પ્રથમથી એ ઇચ્છા હતી. તે આજે ફળીભૂત થઈ બાણી મને આનંદ થયો છે’

“મારાં બહાલાં બાળકો, પરમાત્મા તમને દીર્ઘાયુષી કરી સર્વ પ્રકારે સુ...ખી....રાખે. ઐ શ્રી સત્યસીદાનંદ’ શેઠની આંખો ઘેરાવા લાગી. બધા તેની પાસે આવી નિહાળવા લાગ્યા. કિશોરી તથા પ્રભાને ત્યાંથી જતી રહેવા શારદાએ કહ્યું. છેલ્લા શ્વાસો ચાલતા હતા. મુળ ખુલ્લું થતું ગયું. હવે શેઠનો આત્મા ભેત ભેતામાં ચાલ્યો જશે એમ સર્વેને ખાતરી થઈ. બરાગર સાડાબારને ટકેરે ‘જય ગી....રી ધા....’ અરુપબટ ઉચ્ચાર કરી શારદાભુવનનો તેજસ્વી દીપક બુઝાઈ જતાંની સાથેજ હૃદય પીગળાવે એવી મદનની ચીસ સંભળાઈ. શારદા, કિશોરી સર્વે પ્રાણુ વગરના પિંજરા રૂપી દેહને ટગર ટગર ભેઈને પોકેપોક મુકી રડયાં.....

પ્રકરણ ૨૯ મું.

“શાબાશ લહેરી”

ક સમી રહાંજે પેલો ખુંધો, ચપલ લહેરી, લહેરમાં એલીસપ્રીજના ઉપર લટાર મારતો નદીના પાણીમાં ઝીણી કાંકરીઓ મારી રમત રમતો હતો. જ્યારથી નવલની સાથે તેને અણુ બનાવ થયો ત્યારથી તે સુખેથી જીવીને બેસી રહ્યો ન હતો. નવલને સપડાવવાને તે જાળ ગુંથ્યાજ કરતો હતો. તેણે ખંધાઈથી તેના ગોઠીઆઓ પાસે વાત જાણી લીધી હતી કે નવલ અત્યારે અમદાવાદમાં “આરટોડીઆ રૌડ” ઉપર રહે છે. લહેરી ગઈ રાત્રેજ અમદાવાદ ઉતર્યો હતો. તેણે ખર્ચને માટે સુશીલ પાસેથી, પેલા નવલને પકડવાની સરતે પૈસા મેળવ્યા હતા. હવે તેને મદન ઉપર હેત ઉપજતું હતું. નવલને ધીક્કારવા લાગ્યો. તેની પાસે એક એવો લેદી પત્ર હતો કે જેનાથી નવલ ઘણોજ ડરતો હતો. તે પત્ર મેળવવા નવલે ઘણીવાર પૂછ્યું હતું, જવાબમાં લહેરીએ એટલુંજ કહેતો કે ‘એ પત્રનો મેં નાશ કર્યો છે.’ પરંતુ તે તદ્દન ખોટું હતું. એ નવલને ડરાવવાનું એ લેદી હથિઆર તો

એણે બરાબર સાચવ્યું હતું, અને તેટલાજ માટે દહેરીના જવાથી નવલ બહુ મુંઝાતો હતો. તેની સાથે તકરાર કર્યા પછી તે બહુ પસ્તાયો.

તે હવે સીસોટી વગાડતો ‘આરટોડીઆ’ રોડ તરફ ગયો અને એક હોટલમાં જઈ રહાનો ઑડર આપ્યો. હજી તો રકાબીમાં રહ્યા રેડે છે તેવામાં એકાએક રસ્તા ઉપર એક મહારી ખેત્ર કરતો હતો ત્યાં નજર ગઈ. તરતજ રહ્યા પડતી મુઠ્ઠી પૈસા ચુકાવી હોટલ બહાર સાપની પેઠે સરી ગયો, અને દુર ઉભો રહી એક મુસલમાન તરફ જોયા કર્યું. થોડીવાર પછી તે મીયાં સાહેબ ગાડી કરી “આરટોડીઆ રોડ” તરફ વળ્યા, અને તેની પુઠે આપણા દહેરીખાં પણ્ય ખુંધ હલાવતા આવ્યા. તેનો હુષ્ અત્યારે માતો ન હતો. ગાડીનો વેગ વધતો ત્યારે દહેરી પણ્ય દોડતો, અને ગાડી કવચિત ઉભી રહેતી ત્યારે તે પણ્ય ઉભો રહેતો. અંદર બેઠેલા મીયાં સાધારણ સ્થિતિના લાગતા હતા.

એક સાંકડી ગલી આગળ તે ઉતર્યો અને તે ગલીમાં વળ્યો. તે જોઈ દહેરી ગણગણ્યો, ‘અચ્ચા નવલીઆ અખી કીધર જાયગા,’ આમ કહી તે મુસલમાનના પોશાકમાં સજ થએલા નવલને એક ઘરમાં પ્રવેશ કરતાં જોઈ નિરાંતે એક નાની ઓટલી ઉપર બેઠો.

શિયાળો હોવાથી અંધારું જોત જોતામાં થઈ ગયું.

એટલે તે ખોલી આગળ આવી ખારણા ઉપર ત્રણ ટકોરા માર્યા.

‘કોણ ?’ અંદરથી નવલને અવાજ આવ્યો.

લહેરીએ સંકેત શબ્દ કહ્યો.

ખારણું ઉઘાડતાંજ લહેરીને જોવાથી નવલ દીંગમુઠ થઈ ગયો.

‘કોણ લહેરી ? કંઈ દગો તો નથી રમતો ?’ તે ઘણોજ ગભરાઈ ગયો.

‘તને મારું ઠેકાણું કોણે કહ્યું ?’

‘ગુલામ હુસેને’

‘કંઈ નહિ, પણ તું કેમ આવ્યો છે ! શું પૈસા માંગે છે ?’

‘નહિ દોસ્ત, જાને જીગર હું તારી સાથે રહેવા આવ્યો છું. તેં મને તરછોડ્યો, આટલા વર્ષોની દોસ્તીને ઠોકર મારી, પણ હું કેમ તારા જેવો થાઉં. હું આવ્યો તેમાં આટલો ગભરાય છે કેમ ! હું તો ફરીથી સલાહ કરવા આવ્યો છું. મને તારા વગર કેમ ચાલે ? તને મળવાને માટે ક્યાં ક્યાં રખડ્યો અને છેવટે મહામહેનતે તારું ઠેકાણું મળ્યું’ તેણે મુખ મલકાવતાં નવલને ઉડાવ્યો. ‘પણ સખુર, મને લાગે છે કે તેંજ પેલા સુશીલને નાશકનું મારું ઠેકાણું બતાવ્યું હતું ને ?’ નવલ સંશયથી તેના તરફ જોઈ રહ્યો. લહેરીએ ખીખી કરી હસતાં હસતાં જવાબ આવ્યો.

‘હજી તું એવોજ ંહેમી રહ્યો. હું તો ઉઘટો તને ખબર દેવા જતો હતો, પરંતુ એટલામાંજ કોણ જાણે કેમ તે કમજખતો તારા રહેઠાણમાં આવી લાગ્યા.’

‘ચાલ, હવે એ વાત બળવા દે, એ તો હું પહેલાંથીજ ચેતી ગયો એટલે ગટરમાંથી પસાર થઈ ગયો, નહિં તો આજે બંદાની શી વલે થઈ હોત.’

‘તેં પેલી વાત જાણી કે નહિ, પેલો બંજુ મરી ગયો. મૂઓ તો ધુળ નાંખી, એ પણ ઘડી ઘડીએ મારા પૈસા માંગી માંગી જીવ ખાતો હતો. અરે ! પણ તેં આ ઘર ક્યાંથી શોધી કાઢ્યું ?’ નવલે પૂછ્યું ‘એમાં શું ? હું તો આપ નામદારનોજ જાપ જખ્યાં કરતો આટલામાં ભટકતો હતો તેવામાં આપનાજ દર્શન થયા, એટલે આપની પાછળ પાછળ આવ્યો. રસ્તામાં આપને કયા નામથી બોલાવવા એ પણ એક સવાલ હતો, અને તને આ રૂમમાં જતાં જોયો એટલે અંધારૂં થતાંજ અહિં આવી લાગ્યો, કેમ હજી પહેલાંની માફક હોંશીયાર છું કે નહિ ?’ નવલની તાલી લેતાં બોલ્યો.

‘વાહ, કેમ નહિ, ઠીક થયું તું આવ્યો તો. મારે તારૂં કામજ છે.’

‘કેમ ? આ બીલ્ડુ તને ગાંઠે છે કે નહિ ?’ લહેરીએ મુતેલી સરોજને બતાવી કહ્યું.

‘ના હજી એ સીધી નથી. અને જીદ પકડી રહી છે. પણ હું ક્યાં એને છોડું એમ છું. ગમે તેમ કરી મારે એને મારી માથુક બનાવવી છે. પછી જોઈલે મારો રૂવાળ. ગાડીઘોડે એની સાથે ફરીશ. તને મારો સલાહકારક ઢોસ્ત બનાવી તને પણ મોજ સોખ કરાવીશ.’ નવલ સેખચલ્લીના વિચારો કરવા લાગ્યો.

‘હવે તું અહિંજ થોભજે. હું જરા જમી આવી આ કમબખ્તને માટે પણ થોડુંક ખાવાનું લઇ આવું.’ સરોજના તરફ હાથ બતાવી, કોટ પહેરતાં તે બોલ્યો.

‘પણ તું પાછો ક્યારે આવશે?’ લેરીએ પૂછ્યું.

‘લગભગ દશેક વાગે તો હું પાછો ફરીશ; પણ ધ્યાન રાખજે, અને આ બારણું હું આવું ત્યાં સુધી બંધજ રાખજે.’ આટલું કહી તે ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી અરધા કલાકે લેરી ધીમે ડગલે સરોજ પાસે આવ્યો; અને ઘણીજ નમ્રતાથી ઘુંટણીએ પડી બોલ્યો “ખેન!”

સરોજને ભૂખને લીધે ઉંઘ આવી ગઈ હતી. તેના પેટમાં ઉંડા ખાડા પડી ગયા હતા. ફરીથી લેરી તેના માથા ઉપર હાથ ફેરવી બોલ્યો “સરોજ ખેન!”

આ માયાળુ શબ્દોએ સરોજને જગાડી દીધી. તે ઉંઘમાં સ્વપ્ન જોતી હતી કે જાણે કોઈ સફેદ આકૃતિ ઇસારતથી તેને એમ સૂચવતી હતી કે હવે તું જલ્દી અહિંથી

નાસી જા, તને મદદ મળશે; અને તે આકૃતિ અદ્રશ્ય થાય તે પહેલાં દહેરીના શબ્દોથી તે ઝમકીને જાગી ઉઠી. આંખો ઘોળીને દહેરીની સામે જોતાં તે ગભરાઈ ગઈ.

‘કાણુ ! તું ! શાને માટે રીખાવે, છે ? આ એક ચંડાળ તો મને રોજ રીખાવે છે તેમાં તું વળી વધારે દુઃખી કરવા આવ્યો છે ?’ દીનમુખે સરોજ તેની સામું જોઈ રહી. ‘જેન, હું પહેલાંનો લુચ્ચો લક્ષ્મી દહેરી નથી. તમારે આ નર્ક-માંથી છુટવું છે ?’ હજી પુરા શબ્દો બોલે તે પહેલાં દહેરીના પગ પકડી તે બોલવા લાગી, ‘દહેરી, તું હવે સુધરી ગયો ! ખરેખર પેલી સ્વપ્નમાંની ક્યાળુ આકૃતિએજ તને મોકલ્યો. ચાલ ભાઈ, ઉતાવળો થા, મને અહિંથી છોડાવ. હું અને મારા પતિ તારો જીવંતી સુધી ઉપકાર ભૂલીશું નહિ.’

‘સરોજ જેન, હું તમારી પાસે માફી માગું છું. મેં પણ તમને હેરાન કરવામાં બહુ ભાગ લીધો છે તે કેવળ પેટ ખાતર. આજે પ્રભુએ મને સન્માર્ગે વળાવ્યો છે. હું તમને આ કારા ગૃહમાંથી મુક્ત કરીશ એટલે હું એમ સમજીશ કે મારે હાથે એક પૂણ્ય થયું છે. ચાલો ઝટ કરો જેન, આ બદમાસને પકડવાનો લાગ છે, પણ હમણાં જો પોલીસને એને પકડવાને બખર આપીશું તો વળી ધાંધલ થશે પરંતુ હવે પકડવો બહુ

રહેલ છે, માટે હાલ તો આપણે નાસી જવામાંજ માલ છે.' આટલું કહી તેણે સરોજને હાથ પકડી ઉઠાડી. શેરીમાં અંધારું હતું. સરોજ જાણે નવો જન્મ લેતી હોય તેમ લાગ્યું. આટલો વખત અંધકારમાં પડી રહેલી તે અજાણે ચોક્કસ હવા મળવાથી તેને કંઈક ચાલવાની શક્તિ આવી. લહેરી તેનો હાથ પકડી ગલીની બહાર આવ્યો; અને તેઓ બંને ગાડીમાં બેસી સ્ટેશન તરફ ગયાં. લહેરીએ સરોજની ખીઠ પાછળ તેને ગાડીના આંચકાથી શરીરમાં વાગે નહિ માટે કોટની ઘડી ગોઠવી. અર્ધે રસ્તે ગયા પછી સરોજે મંદ સ્વરે વાત ઉપાડી.

‘લહેરી, મારે ઘેર બધાં ખુશીમાં છે !’ તેણે ઉપરા-આપરી પ્રશ્નો પુછ્યા.

‘હું એ વિષે કંઈ જાણતો નથી. મને ફક્ત નાશકમાં સુશ્રીલભાઈ મળ્યા હતા, અને ત્યારપછી અમે બંને તમને લેવા આવ્યા હતા. એ તમને ખબર છે ?’ લહેરીએ પુછ્યું.

‘ના, મને એટલી ખબર છે કે એક રાત્રે તે મને કંઈક સુધાડતો હતો. એટલે મેં જાણ્યું કે એ પાછો કંઈક કાવત્રું કરે છે. એ પાપી ઘડીએ ઘડીએ મને કંઈક સુધાડી બેશુદ્ધ બનાવી દેતો એટલે હું કંઈજ જાણી શકતી નહિ.’ ત્યાર પછી લહેરી નવલને ઘેર કેવી રીતે આવ્યો, અને કેવી રીતે

તેને શીશામાં ઉતાર્યો એ વાત વિગતવાર કહી. આ સાંમળી સરોજને તેને માટે એટલી લાગણી ઉભરાઈ આવી કે તે ફક્ત એટલાજ ઉદ્ગારો કાઢી શકી, ‘શાખાશ હોરી, ધન્ય છે તને. હું તને અમારી સાથેજ હવેથી રાખીશ.’ એટલામાં સ્ટેશન આવ્યું. હોરીએ ઉતરીને બે સેકન્ડ કલાસની ટીકીટો કઢાવી; તેઓ સાડાઢશની લોકલ ટ્રેનમાં બેઠાં.

ગાર્ડની સીટી થતાં ટ્રેન ઉપડી. સરોજનું હૃદય તેના પ્રાણાધિક મદનને મળવા તલસી રહ્યું; તે એટલે સુધી કે ટ્રેનની ધીમી ગતી તેને કંટાળો આપતી હતી.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

“પાપીના પંજમાંથી છુટેલી સરોજ.”

રીને ઘર સોંપી નવલ લોજમાં ગયો. જમીને ત્યાંથી રસ્તામાંથી થોડુંક ચવાણું લઈ ભટકતો ભટકતો ઢશ વાગે તે ઘેર આવ્યો. દ્વારને જહારથી સાંકળ દીધેલી જોઈ તેના મનમાં વેહેમ પડ્યો. સાંકળ ઉઘાડી ધડ-

કતી છાતીએ અંદર આવી જોયું તો સરોજનો ખાટલો ખાત્રી. તે જોઈ તેણે ઉદ્ગાર કાઢ્યા ‘પંખી પીંજમાંથી ઉડી ગયું’ લાગે છે.’ તેની આશાઓ નિરાશામાં પલટાઈ ગયાથી તેને

ઘણા ખેદ થયો, અને તેણે ત્યાંથી પોખારા ગણી જવાની તૈયારી કરી. તેણે લેવા જેવું હતું તે બેગમાં ભરી દીધું અને ખૂદાર નીકળી ગયો; કેમકે તે જાણતો હતો કે જોત જોતામાં પોલીસ આવી લાગશે. લહેરીની આ યુક્તિઓ તે કળી ગયો અને લાલચોળ આંખ કરી તેને ખતમ કરી નાખવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો. ખૂદારો ખૂદાર તે સ્ટેશન તરફ ગયો. પરંતુ સ્ટેશન ઉપર આવ્યો તેજ વખતે ત્રેનની બ્હીસલ વાગી. તે સાંભળી તેણે હાંત કચકચાવ્યા, હવામાં મુઠ્ઠી ઉગામી ખડખડવા લાગ્યો, અને નિરાશ થઈ પાછો ફર્યો.

બહાલાવાંચક! હવે આપણે પાપીના પંજમાંથી છુટેલી સરોજની સાથે જઈશું. સૂર્ય માથા ઉપર આવ્યો હતો. અને તેની પ્રચંડ જ્વાળા પૃથ્વી ઉપર ફેંકતો હતો. ટ્રેન ગર્જના કરતી આન્ટરોડના સ્ટેશનમાં હાખલ થઈ. સરોજનું હૈયું ખુશાલીમાં ધડકતું હતું. એ આનંદમાંજ સરોજને અર્ધો આરામ થઈ ગયો. સ્ટેશન ખૂદાર આવી લહેરીએ ગાડી ભાડે કરવા માંડી એટલે સરોજે કહ્યું ‘આપણે ગાડી નહિ પણ ટેક્સી કરીશું.’ સરોજને તેના પ્રેમીઓને મળવાની ઉત્કંઠા લહેરી જાણી ગયો, અને ટેક્સીમાં બેસી તેઓ શારદા ભુવન તરફ ટેક્સી દોડાવી ગયાં.

શારદાભુવન આવતાં બન્ને ઉતરીને કમ્પાઉન્ડમાં હાખલ થયાં. દુરથી પોતાની માયાળુ શેઠાણીને લાંબા વખત

પછી બેવાથી માળી તેમની પાસે સામો દોડી આવ્યો.

‘કેમ બા, તમે બહુ સુકાઈ ગયાં છો.’ તે હર્ષથી બોલ્યો.

‘હા, પણ મોટા શેઠ વગેરે.....’ સરોજે આટલા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા નહિ એટલામાં માળીના આંખમાં આંસુ બેયાં.

‘લીમા, રડે છે કેમ ? શું છે ?’ સરોજના પેટમાં ધાસકે પડ્યો.

‘બા, શું કહું, જીભ ઉપડતી નથી. મોટા શેઠ દેવ લો...’

આટલા શબ્દો સાંભળતાંજ ‘ઓ સસરા.....જી’ બોલી રહી પડી. એક દુઃખની વાદળી પસાર થાય ત્યાં તો બીજી આવી રહી. ‘હે પ્રભુ !’ આ માઠા સમાચાર સાંભળી સરોજના..... હૃદયને સખત આઘાત થયો. રડતી આંખે તેણે માળીને પૂછ્યું ‘મોટાબા અને બધાં ક્યાં છે ?’

‘તેઓ બધાં સુશીલભાઈને ત્યાં છે, અને મોટા શેઠ પણ ત્યાંજ દેવલોક થયા હતા.’

ત્યારપછી લહેરીની સાથે સરોજ સુશીલના મકાન તરફ ગઈ.

લહેરી સરોજની પાછળ ચાલતો હતો. સરોજ બે દાહરા ચઢી સુશીલના ખલોકના બારણા આગળ ક્ષણવાર

થોભી સામેજ મહન આરામચેર પર પડી 'ટાઇમ્સ'નાં પાનાં ઉથલાવતો હતો. તેની પીઠ તરફ સરોજ હતી. લહેરીને થોડી-વાર ખડાર ઉભા રહેવા કહી ધીમે કદમે સરોજ મહનની પાછળ આવી ઉભી રહી. તે હોલમાં આ બે જણા સિવાય બીજું કોઈ પણ ન હતું. ટેબલ ઉપરનું ટાઇમપીસ બજે લાંબા વખતથી આ વિખુટું પડેલું જોડું પાછું મળતું જોઈ, આનંદમાં આવી ગયું હોય તેમ કટકટ અવાજ કરતું હતું.

“ બહાલા ! ”

એકદમ ઝમકીને મહને પાછળ જોયું તો હૃદય મંદીરમાં વસી રહેલી પ્રેમની પ્રતિમા દીનમુખે હર્ષ ટપકાવતી ઉભી રહી હતી. બન્નેમાંથી કોઈ એકે અક્ષર ઉચ્ચારી શક્યું નહિ. માત્ર હર્ષના આંસુનાં શ્વેત બીંદુઓ આંખમાંથી પ્રવાહ રેલાવતાં હતાં.

“ દેવી ! ”

સરોજ રડી પડી. વ્યાકુળ થયેલો મહન એકદમ સરોજને આલીંગન દેવા કૂદ્યો. હૃદયે હૃદય મળ્યાં; અને રડ્યાં. થોડીવાર સુધી તેઓએ રડીને હૈયાનો ભાર ઝાછો કર્યો. સરોજના આંસુ લુછી મહને તેને બહાલથી છાતીએ આંપી તેના ગાલ ઉપર ચૂંબન લીધું. ‘ મારી સરોજ, સરોજ, આખરે પ્રભુએ આપણને મેળવ્યાં ખરાં, પણ આ મિલન બાપુ ન જોઈ શકયા ’ આટલું કહી એધાર આંસુએ તે રડ્યો.

‘ મને એ માઠા સમાચાર માળીએ જણાવ્યા છે. નાથ, ના રડો, એનો આત્મા સ્વર્ગમાંથી પણ આપણા વિચોગનો અંત નિહાળતો હશે; હવે રડે શું વળે ?’ મદનના આંસુ લુંછતાં સરોજે દિલાસો આપ્યો.

ત્યારપછી મદને સરોજની સાથે હિંસકે બેસી તેને પુછ્યું ‘ તું કેવી રીતે આવી ?’

‘ પ્રથમ જે તમારી પાસેથી ખુંચવી લેવામાં હતો તેણેજ મને છોડાવી છે.’

મદનને સમજ ન પડી. ‘ તે કેણુ ?’

‘ લહેરી !’ સરોજે જહાર બેઠેલા લહેરીને હાંક મારી, અને તરતજ હસતો હસતો તે ખુંધો મદનની સામે આવી ઉભો.

‘ કેણુ લહેરી ! ભલો કે ભૂંડો !’ મદન આશ્ચર્ય પામ્યો.

‘ સાહેબ, જે કહો તે. ભલા સાથે ભલો અને ભૂંડા સાથે ભૂંડો.’

‘ લહેરી, તને શું ઇનામ આપું ?’ મદને હસતાં હસતાં તેનું પાણી બેવા માંડ્યું.

‘ ઇનામની લાલચે મેં જહેનને નથી છોડવ્યાં; મારે બેઠાએ માત્ર તમારી મહેરબાની.’

‘ અરે ગાંડા ! એ શું બોલ્યો ? હવે તું અમારી સાથેજ રહેજે, તું બહુ રમુલ છે હોં,’ લહેરીના બરડા ઉપર હાથ ઠોકતાં મદન બોલ્યો. આ વાત ચાલતી હતી એટલામાં

સુશીલ, પ્રભા, અને કિશોરી જ્ઞારથી આવ્યાં. સરોજને આમ એકાએક જોવાથી ત્રણે ચકિત થઈ ગયાં.

“ સરોજ જહેન ! ”

‘ ભાઈ, કેમ મજામાં છો ને ? ’

કિશોરી તો ભાભીની સોડમાં આવી ઉપરાસાપરી પ્રશ્નો પુછવા લાગી. આમ એકાએક સરોજને જોવાથી બધાંના હર્ષનો પાર ન રહ્યો.

‘ બા કયાં છે ? તે કેમ દેખાતાં નથી ? ’ સરોજે આમતેમ જોઈ પૂછ્યું.

‘ હું બોલાવી લાવું, માળા જપતાં હશે. ’ કહી કિશોરી દોડતી અંદર ગઈ.

‘ બા, ભાભી આવ્યાં. ’

‘ કયાં છે ? ’ શારદા હાથમાં માળા ફેરવતી હતી તેને મળુકો રહી ગયો.

‘ દીવાનખાનામાં. ’

‘ બન્ને ત્યાં ઢોડી આવ્યાં. સરોજ શારદાને પગે પડી, સાસુ વહુ લેટયાં અને હરેકના મુખ ઉપર આનંદ છવાઈ રહ્યો. સુશીલ અંદર ગયો અને થોડીવારમાં ત્યાં આગળ આવી દહેરીની આંગળીએ એક હીરાની વીંટી સેરવી દીધી.

‘ મહેરખાન આ શું ? ’

(૧૮૩)

‘મારાં જહેનને છોડાવવાની શરતે આપેલું’ વચન.’

‘નહિ ભાધ, મારે એ ન જોઈએ.’

બધાએ આગ્રહ કરવાથી દહેરીએ વીંટી સ્વીકારી.

‘વહુ બેટા, આ બધી વાતો કરવામાં એક નવી વધાઈ તને સંભળાવવાની રહી ગઈ. સુશીલકાન્ત આપણા જમાઈ ઠર્યા છે. છેલ્લી ઘડીએ તારા સસરાએ આ વિચાર કર્યો છે.’ વચમાં શારદા બોલી.

‘ચાલો, દુધમાં સાકર ભળી, કેમ સુશીલભાઈ!’ સરોજે સ્મીત કરી કહ્યું.

સુશીલે નીચું જોયું. કિશોરી સરોજની કુંબમાં લાડથી ચીમટી દઈ ધીમેથી બોલી, ‘ભાભી આમ મરકેરી થું કરો છો!’

—:૦:—

પ્રકરણ ૩૧ મું.

“કર્મનું ફળ, પત્રનો ભેદ, અને છેલ્લી સલામ.”

જન દેખાતું સારદા ભૂવન ફરી પાછું તેની પહેલાંની સ્થિતિમાં આવ્યું. તેમાં સમારકામ કરી વધારે સુશોભીત કરવામાં આવ્યું. હવે મદન તેના કુટુંબ સાથે આ

ભૂવનમાં રહેવા આવ્યો હતો, અને શારદા ભૂવન ફરી પાછું પહેલાંની માફક કિલકિલાટથી ગાજી રહ્યું.

કિશોરીના લગ્નની તિથી પોષ સુદ પાંચમની નક્કિ થઈ હતી, એટલે મહને મકાનને શણગારવા માંડ્યું અને પિતાના ધંધા રોજગારમાં ખંત રાખી વેપાર વધારવાથી તેનો ધંધો વધવા લાગ્યો, અને સારી કમાણી થવા લાગી.

તેજસ્વી શશીની રૂપેરી ચંદનીમાં એક રાત્રે મહન સરોજ અને કિશોરી અગાશીમાં વાર્તાલાપ કરતાં હતાં. સરોજની તળીયત ઘણી સુધરી ગઈ હતી. શ્વેત સાડીમાં તેનું લાવણ્ય ખીલી રહ્યું, પ્રભા માયાળુ ભાભીના ખોળામાં માથું મુકી આકાશમાં દોડતા ચંદ્રને એકી ટસે નિહાળી રહી હતી.

‘સરોજ, પરમાત્મા એક ઘડી એવી સુખની આપે છે કે જેથી મનુષ્ય માત્ર તેનાં પાછલાં દુઃખો ભુલી જાય છે’ મહન પાછલાં દુઃખોનું સ્મરણ કરતો બોલ્યો. ‘ખરૂં છે; એ સુખની ઘડીમાંજ માનવ પ્રભુને ભુલી જાય છે તેથીજ તેની પડતી આવી લાગે છે, માટે તે વિશ્વપાળકને તો સુખમાં પણ ભૂલવો ન જોઈએ.

‘આપણું કુટુંબ કેવા દુઃખના સપાટાઓમાંથી પસાર થયું છે, અને અંતે પરમાત્માએ આ દિવસોમાં લાવી મૂક્યાં;’

આ વાર્તાલાપ ચાલતો હતો એવામાં લહેરી આવ્યો.

‘લહેરી તું પરણ્યો છે કે નહિ,’ મહને હસીને પુછ્યું.

‘હા જી, મારી સ્ત્રી દેશમાં છે. સાહેબ, બહુ હોંશીયાર છે હોં. અને ઉંચાઈમાં પણ મારાથી બે વેંત ઉંચી છે.’ દહેરીએ તેની રમુજી ભાષામાં બધાંને હસાવ્યાં.

‘આપણી કિથોરી જહેનના લગ્ન પ્રસંગે તેને પણ બોલાવજે.’

‘વાફ, પણ ભાઈ કિથોરી જહેનનાં લગ્ન કયે દિવસે છે?’

‘પોપ શુદ્ધ પાંચમ.’

‘ઓહોહો! ત્યારે તો થોડા દિવસોજ બાકી છે.’ એમ કહી તે કુદવા લાગ્યો. આ જોઈ સર્વે ખડખડ હસવા લાગ્યાં.

એજ વખતે મકાનના પાછળના કુવા તરફથી ધડાકો થયો.

‘એ શાનો અવાજ થયો હશે!’ મહેને તે દિશા તરફ કાન માંડયા. પછી તરતજ એક ખૂમ સંભળાઈ, અને દહેરી તે તરફ દોડ્યો. ભૈયો તથા માળી પણ આ અવાજ સંભળાયાથી કુવા તરફ કાનસ લઈ દોડ્યા. કુવાની અંદર કાનસ ધર્યું તો કાળા વસ્ત્રથી મુખ ઢાંકેલો એક મનુષ્ય ડુબકાં ખાતો હતો. માળી દોડીને દોરડું લઈ આવ્યો, અને અંદર નાખ્યું, પરંતુ તેણે તેનો આસરો ન લેવાથી ભૈયો કપડાં કાઢી અંદર પડ્યો.

મહેનની અજાયબી વધી. અને તેને જોળખવાને તલપાપડ થઈ રહ્યો. મહામહેનતે લૈયાએ તને એક હાથમાં

પકડી ધીમે ધીમે ઉપર લાગ્યો. લહેરીએ તેના મોઢા સામે પ્રકાશ ફેંક્યો અને ચહેરો જોવા ઉપરનું વસ્ત્ર દુર કર્યું.

‘ઓ.... કોણુ નવલ!’ લહેરીએ ગભરાઈને ચીસ પાડી.

‘સખૂર,’ કહી મદને તેને ઉઘો રાખી પેટમાંથી પાણી કાઢી નાંખ્યું ત્યારે તે થોડીવારે સાવચેત થયો અને લહેરીને જોતાંજ તેની આંખો લાલ અંગારા જેવી થઈ ગઈ.

‘ઓ દુષ્ટ પાપી નીમકહરામ,’ કહી તેણે છરો કાઢી લહેરી ઉપર ઉગામ્યો.

‘મદનભાઈ, મને ખચાવો, એ મને મારી નાખશે.’ તે ઝહીકથી ધ્રુજવા લાગ્યો. છરો તેના તરફ નમે તે પહેલાં ભૈયાએ તેનું કાંડું મજબુત પકડ્યું. પણ નવલ એવો નબળો ન હતો કે એક ભૈયાથી હારી જાય. એક સખત આચકાથી કાંડું છોડાવી લહેરીની સાંમે ધર્યો. આજ વેળાએ સુશીલ ચારદા ભુવનમાં ફાખલ થતો હતો તેણે આ જોયું, અને દોડી આવી નવલ ઉપર તુટી પડ્યો. આ જોઈ ભૈયાએ તેને જોરમાં લાત મારી આથી તે ઢળી પડ્યો. પણ દૈવયોગે તેનું માથું તિક્ષણ ધારવાળા એક મોટા પથ્થર ઉપર પડ્યું. માથામાં ઉઠો ઘા પડ્યો. તેમાંથી લોહી વહેવા માંડ્યું. આ વેદનાથી તે ખૂમમારી ઉઠવા જતો હતો પરંતુ ભૈયો તેની છાતી ઉપર ચઢી બેઠો હતો, એટલે તેનાથી ઉઠી શક્યું નહિ. તરતજ સુશીલે પોલીસને ખબર કરી. કોર્ટેબલ અને

પોલીસના માણસો બેડી સહીત આવ્યા. તે વખતે નવલની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ ખરતાં હતાં, ‘ખાડો ખોદતાં હું જ પડ્યો’ ઘા ઉપર હાથ ફેરવતાં બોલ્યો.

‘મહન, મરતાં મરતાં હું તને કહું છું કે ફરીથી દોસ્તો કરે તો મારા જેવા ના કરતો. હું તમારી બન્નેની ક્ષમા માગું છું. અરેરે ! મારે માટે નકંનો દરવાજો હવે ઉઘડતો હશે. આખી જીંદગી મેં આવાં કાવત્રાંઓમાં કાઢી છે.’

પછી તે લહેરી તરફ જોઈને બોલ્યો. ‘બચ્ચા, તને ઠંડેથી સારો રસ્તો સૂઝ્યો તો તું અત્યારે સુખી છે. પેલો કાગળ હવે તો મને ખતાવ. હવે તે કાગળ તને ઉપયોગી નહિ થઈ પડે. હું તો જરૂર થોડા દિવસમાં મરીશ.’ લહેરીએ તેના કોટના અંદરના એક ગુપ્ત ખીસામાંથી ચીથરે બાંધેલી એક નાની કાગળની ખીંદડી કાઢી; અને મહનને આપતાં તે બોલ્યો, ‘આ પાપીએ કેવાં કેવાં કર્મો કર્યાં હતાં તેનો આ એક વધુ પુરાવો. ખુદ પોતાની ઠંડે-નનું ખુન કર્યું છે.’

આ સાંભળી બધાંને કમકમાટી વિપજી. મહને પત્ર વાંચવા માંડ્યો.

“ નવલ,

તું મારો બાઈ નથી, પણ લોહી પીનારો રાક્ષસ છે હું તે બનાવેલા પુરુષને ન પરણી તેમાં તે ગુસ્સે થઈ.

મને ઝેર આપ્યું. તું મને મારો ‘કન્યા વિક્રય’ કરવા માંગતો હતો. મારા કરતાં તેં પૈસાની કિંમત વધારે ગણી. તેં ઝેર બહુ કાતિલ આપ્યું. મને આ પત્ર લખતાં ચક્કર આવે છે. મારા લોહીનું પાણી થઈ જાય છે. પરમાત્માને આનો બ...દલો.... આ.....” આટલું લખ્યા પછી તરતજ તે બાળાનું મૃત્યુ થયું હોવું બેઠાએ કેમકે છેલ્લા શબ્દો પૂરેપૂરા લખાયા ન હતા.

જ્યારે આ પત્ર મદન વાંચતો હતો ત્યારે નવલને ગયા બનાવો સાંભરી આવવાથી આ ‘ઝેરી-જમાના’માં કરેલાં પાપો માટે ખુબ પસ્તાવો થવા લાગ્યો. અને રોતાં રોતાં બોલ્યો. ‘મેંજ મારી વહેનનું પૈસાને ખાતર ખુન કર્યું હતું. ઓ મદન અને પવિત્ર સરોજ તમે કેવાં પવિત્ર છો ? મેં તમને દુઃખી કરવામાં કંઈ બાકી રાખી નથી. તમારી પાસેથી લુંટેલા પૈસામાંથી હજી મારી પાસે આઠેક હજારનો માલ છે. જે મારા એક સોબતી પાસેથી મળી શકશે. આ પછી નવલે તે માણસનું ઠેકાણું પોલીસને આપ્યું. તે તમને પાછું સોપું છું. પણ મદન, સરોજ વહેન, તમે એક વખત કૂર નવલને ભાઈ કહી માફી આપો.’ તે ઘસડાતો ઘસડાતો સરોજ કે જે ત્યાં આવી હતી, તેના પગ આગળ ગયો.

‘ નવલ ભાઈ, બહુ થયું. પશ્ચાતાપ બહુ મોડો કર્યો

નહિ તો તારો આ દિવસ ન આવત. પ્રભુ તને તારાં પાપોની માફી આપે.' દયાળુ દીલના મદન અને સરોજે તેના માથા ઉપર હાથ ફેરવ્યો.

‘ મદન, નહિં એમ નહિ. મને તમારા પવિત્ર પગો ચુમવા દો, હું હવે તમારાથી છુટો. પડું તે પહેલાં મને જણાવવા દો કે અત્યારે હું શા ઈરાદાથી આવ્યો હતો. અમદાવાદથી નીકળી બહારો બહાર હું અહિં આવ્યો અને આ મકાનમાં કેાણ કેાણ છે એ જોવા આ ઝાડ ઉપર ચઢવા કુવાની પાળ ઉપર પગ મૂક્યો, પરંતુ પાળ ઉપરથી પગ સરકતાં હું પાણીમાં પડ્યો, અને હું ડુબવાની અણી ઉપર આવવાથી મારાથી ખૂમ મરાઈ ગઈ, અને મને મારાં પાપકર્મોનું ચોઅજ્ઞ કૃણ મળ્યું છે. હું અહિં દહેરીનો જીવ લેવા, અને સરોજબહેનનું પાછું હરણ કરવા આવ્યો હતો. ધીકકાર છે મારી નીચ વાસનાને, ઓ દયાની દેવી ! મને ક્ષમા આપો.’ તેનું કલ્યાંત જોઈ મદન અને સરોજના હૈયાં પીગળી ગયાં. છેવટે પોલીસોએ નવવના હાથમાં બેડી પહેરાવી કમ્પાઉન્ડની બહાર લઈ જવા માડ્યું. જતાં જતાં બીની આંખે નવલ પાછું ફરી બોલ્યો ‘લોળા સજ્જનો, છેલ્લી સલામ.’

પ્રકરણ ૩૨ મું.

“લગ્નોત્સવ.”

પ શુદ્ધ પાંચમનું ઝળકતું પ્રભાત ઉગ્યું. રવીદેવે તેનાં સૂતણું કીરણો શારદા ભુવનની અટારિઓમાં છોડ્યાં. મકાનના આગલા દરવાજા ઉપર બેન્ડનો સુંદર સરોદો સંભળાયા. શારદા ભૂવનમાં માણસો ઉભરાવા લાગ્યાં. કમ્પાઉન્ડ આગળ મોટરો તથા ગાડીઓ હારદોર ઉભી હતી. આ બધી ગરબડ કિશોરીના લગ્નની હતી. આજે સમી સાંજે સુશીલની જીવનસાથી થવાને લગ્નગાંઠથી જોડાવાની હતી. આજે કિશોરીના હૃદયમાં આનંદ ઉલટયો હતો. તેના મુખ ઉપર ઘડીઘડી હાસ્ય ફરકતું હતું.

બાગમાં બધા કુવારાઓમાંથી જળધારા વરસતી હતી. નાની નાની પુષ્પોમાંથી વેલીઓ પણ જાણે આવનારા મહેમાનોને આવકાર આપતી હોય તેમ ઘડી ઘડીએ વાંકી વળી ઝુલતી હતી. આજે શારદા ભુવનના ખુણે ખુણામાં આનંદ હતો.

પેલા ખુંધા દહેરીનો આજે કંઈ ઓર રૂવાળ હતો. આસમાની રંગનો સાફો બાંધી, સીલકનો કેટ પહેરી આમ-

તેમ મેઢનીમાં જાણે શૂરા યોદ્ધાની માફક ધુમતો હતો. અને પરોણાઓને માટે વ્યવસ્થા રાખતો, ઘડીક નોકરોને તેમની બેઠીકરાઈ માટે ધમકાવતો હતો, અને કવચિત તેની સ્ત્રી પાસે જઈ કંઈ કંઈ ચેબટાઓ કરતો.

આખા દિવસની ધમાલ પછી સમીસાંજે પુબ્કળ ગાડીઓ મુખ્ય દરવાજા આગળ દેખાવા લાગી. થોડી વારમાંજ સુશીલ તેના સગાંબહાલાં, તથા પરોણાઓની સાથે બેન્ડની ટુકડીઓ સહિત શારદા ભુવનના શુશોભીત માંડવા આગળ આવી પહોંચ્યે. કિશોરીને મદન અને સરોજ પરણાવવાનાં હતાં. સરોજને બેતાં સુશીલ શરમાઈ ગયો.

એક ચાંદીના પતરાંથી મઢેલા બાજઠ ઉપર સુશીલને બેસાડવામાં આવ્યો.

‘સુશીલભાઈ, અત્યારે તો હું તમારી સામુજી તરીકે છું, સમજ્યા!’ સરોજે મજાક કરી.

સુશીલે આછું સ્મીત કયું.

સુશીલ અને કિશોરીનો હસ્ત મેળાપ થયો, એજ ક્ષણે મદન, સરોજ, સુશીલ અને કિશોરી એ ચારે જણાની આંખમાંથી દારકાદાસ શેઠનું સ્મરણ થવાથી, આંસુ ખરી પડ્યાં.

મંગળ દેરા ફરી રહ્યા એટલે કન્યાદાન તથા ચાંદલાઓ

થવા લાગ્યા. ભીડમાંથી લહેરી વહેલો વહેલો કિશોરી પાસે આવ્યો, ખીસામાંથી સુશીલે આપેલી વીંટી તેણે કિશોરીના હાથમાં પહેરાવી દીધી, અને બોલ્યો, ‘સુશીલભાઈ એ વીંટી મને ન શોભે’ તેના આ વર્તનથી સુશીલ તથા કિશોરી મુખમાં હસ્યાં.

છેવટે કિશોરી સુશીલની સંસારની સાથી થઈ. કિશોરીને સાસરે વળવાની તૈયારી થતાં, જે શિખામણો સરોજને તેની માતાએ દીધી હતી તે શિખામણો સરોજે નણ્ઠને પણ આપી, અતી પ્રેમથી હૈયે ચાંપી આશીર્વાદ દીધો. સુશીલ અને કિશોરીએ, શારદા, સરોજ તથા મદને એ ત્રણે જણાને પ્રણામ કર્યા, અને આ પ્રેમી જોડું ડંકાનાઢ સાથે ગૃહ તરફ વળ્યું.

મદન, તેની પત્નિ સાથે તે અદ્રશ્ય થતાં જોડાંને પ્રેમથીની આંખે જોઈ રહ્યો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

“છેવટ.”

શોરીનાં લગ્ન થયાંને બે વર્ષ થઈ ગયાં. આ અરસામાં જ્યોતિ મેન્શનની માલીક સરોજ એક પૂત્રની માતા થઈ. બાળકનું નામ અશ્વિનીકુમાર હતું. આખેહુબ સરો-

જના ઢોરાને મળતું તે બાળક પ્રત્યેકના મન હરી લેતું હતું. એ ખુશાલીમાં, ચાંદનિમાં મઢને કુટુંબનો એક નાનો મેળાવડો કર્યો; તેમાં સુશીલ, તેની માતા, તથા પ્રભા, અને કિશોરીને આમંત્રણ આપ્યાં હતાં.

મેળાવડામાં સુશીલના અતિ આગ્રહથી સરોજે હામોનિયમ વગાડી પ્રભુ સ્તુતિ ગાઈ. આ વેળા નાનો અશ્વિનિકુમાર દરેકના હાથમાં રમકડું થઈ પડ્યો હતો. દોહરીએ તેને તેની ખુંધ ઉપર બેસાડી ચંદ્ર તરફ આંગળી કરી, ચાંદા તેની રમુજ બાપા બોલી સવેને પેટ પકડી હસાવતો હતો. ત્યારબાદ દોહરીએ દરેક પ્રકારની નકલો કરી એક નાનું ભજન ગાયું જે સઘળાંએ તાળીના અવાજોથી વધાવી લીધું. આ પ્રમાણે આ મેળાવડો અતિ આનંદમાં મચી રહ્યો હતો. એજ વખતે તે અગાસીના દ્વાર આગળ શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલી એક યુવતીએ ‘જય સચ્ચિદાનંદ’નો રણકાર કર્યો. અબ્બયખીથી બધાએ તે તરફ દ્રષ્ટિ ફેંકતાં મઢન તથા સરોજ બોલી ઉઠ્યાં ‘કાણુ! નંદા જહેન!’ આવી આનંદની ઘડીએ તેના આગમનથી, તેમનાં મનમાં વધારે આનંદ થયો. નંદાનું આ પરિવર્તન જોઈ, તેની ઇશ્વર ભક્તિની તેઓ પ્રશંસા કરવા લાગ્યાં. મેળાવડો વિસર્જન થાય તે પહેલાં સુશીલે એક નવીન વાત કહી. ‘મઢન, આજે પેપરમાંથી તે’ બખર જાણી હશે કે નવલને

જન્મ દેશનિકાલ કયો છે. અને તેણે આપવા કહેલો માલ આપણને સરકાર પાસેથી મળશે. સરકારે નવલના સાથીને પરહેજ કયો છે, અને તેની પાસેથી બધો માલ મળ્યો છે.’ આ વાત જાણી નવલની દુઃખી દશા ઉપર દયા લાવતાં આ મંડળી મોડી રાત્રે વીખેરાઈ.

ચંદ્ર સંપૂર્ણ તેજ ફેંકી રહ્યો હતો. મદન અને સરોજ સિવાય અગાસીમાં કોઈ ન હતું. ફક્ત તેમનું નાનું બાળક સરોજના ખોળામાં ચંદ્ર તરફ હસી રહ્યું હતું. બંનેની નજર ચંદ્રની સામે હાથ હલાવતાં, મુખ મલકાવતાં બાળક ઉપર ચોંટી, તે જોઈ બંનેની નજર એક થઈ. પતિ પત્નિ શરમાયાં. ચંદ્ર એક આછી વાદળીમાં સંતાયો તેજ વખતે મદને સરોજના ગુલાબી ગાલ ઉપર ચૂંબન લીધું, અને તે દંપતી ખડખડાટ હસી પડ્યું. અસ્તુ!

